

Hogyan alakítsuk át
az életünket a legnagyobb
történet segítségével

AZ isteni narratíva

Ujváry András

ELŐSZÓ	5
<u>ELSŐ RÉSZ: BEVEZETÉS - A NARRATÍVÁK ÉS AZ AXIÓMÁK VILÁGA</u>	<u>7</u>
MI A TE TÖRTÉNETED?	8
AZ AXIÓMÁK A GONDOLKODÁSUNK SZEGLETKÖVEI	11
MI A TÉTJE ANNAK, HOGY JÓ AXIÓMÁT VÁLASZTUNK-E?	14
ISTEN LÉTE VAGY NEM LÉTE ÉLETAXIÓMA	17
<u>MÁSODIK RÉSZ: A ZSIDÓ-KERESZTÉNY AXIÓMA</u>	<u>20</u>
A NULLADIK LÉPÉS	21
A KERESZTÉNYSÉG BÖRTÖN VAGY ERŐD?	23
AZ ÓSZÖVETSÉG, A „FURCSA ZSIDÓ MÍTOSZ”	26
<u>HARMADIK RÉSZ: AZ ÓSZÖVETSÉG VILÁGKÉPE</u>	<u>29</u>
KEZDETKOR <i>TEREMTETTE</i> ISTEN AZ EGET ÉS A FÖLDET.	30
KEZDETKOR TEREMTETTE <i>ISTEN</i> AZ EGET ÉS A FÖLDET.	33
<i>KEZDETKOR</i> TEREMTETTE ISTEN AZ EGET ÉS A FÖLDET.	37
KEZDETKOR TEREMTETTE ISTEN <i>AZ EGET ÉS A FÖLDET.</i>	39
ISTEN LÁTTA, HOGY EZ JÓ.	43
<u>NEGYEDIK RÉSZ: AZ ÓSZÖVETSÉG EMBERKÉPE</u>	<u>46</u>
ISTEN LEHELETE	47
A SZABADON SZERETETT	51
TEREMTŐTÁRSNAK LENNI	56
<u>ÖTÖDIK RÉSZ: AZ ISTENI MUNKAFOLYAMAT</u>	<u>60</u>
MENJ KI!	61
FÖLDEDRŐL, A ROKONSÁGOD KÖZÜL ÉS ATYÁD HÁZÁBÓL!	64
A FÖLDRE, AMELYET MUTATOK MAJD NEKED!	68
A FELELET: A FELEL/ÖSSÉG	71
A FELEL/ÖSSÉG ELSŐ SZINTJE A SZEMÉLYES FELELŐSSÉG.	75

A FELEL/ÖSSÉG MÁSODIK SZINTJE AZ ERKÖLCSI FELELŐSSÉG.	77
A FELEL/ÖSSÉG HARMADIK SZINTJE A TÁRSADALMI FELELŐSSÉG.	79
A FELEL/ÖSSÉG NEGYEDIK SZINTJE A SPIRITUÁLIS FELELŐSSÉG.	82
HATODIK RÉSZ: A FELADAT ISTEN ORSZÁGA	84
AZ ISTEN ORSZÁGA KONCEPCIÓ	85
A HÍVÁS: A FŐPARANCS	88
A VÉGTELEN ÚT	92
A FŐPARANCS JÁTÉKELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSE	94
AZ ÉGI VÁROS	100
A FELELETÜNKKEL TEREMTJÜK MEG ISTEN ORSZÁGÁT	103
HETEDIK RÉSZ: ISTEN ORSZÁGA, AZ ISTEN HÁLÓZATA	105
MINDEN EMBER EGYEDI ÉS SZABAD HÁLÓZATI CSOMÓPONT	106
NEM KELL MÓZESNEK LENNED	111
KONFLIKTUS NÉLKÜL NINCS TÖRTÉNET	113
TÁVOZZ TŐLEM SÁTÁN!	118
MIKOR? MINDIG!	129
NYOLCADIK RÉSZ: ISTEN HÁLÓZATÁNAK ÉPÍTÉSE EGYÉNI SZINTEN	132
A BENNÜNK ÉLŐ INDIVIDUALISTA	133
AZ ÖRÖKLÖTT HÁLÓZAT CSAPÁSAI	136
A FÖLDI VÁROS, A VÉGTELEN KAMASZKOR	141
AZ ÉGI VÁROS, KERTÉSZKEDÉS A SAJÁT ÉDENKERTBEN	146
KILENCEDIK RÉSZ: ISTEN HÁLÓZATÁNAK ÉPÍTÉSE TÁRSADALMI SZINTEN	149
AZ ELLOPOTT FŐPARANCS	150
ISTEN HÁLÓZATA ÉS A POLITIKA	153
SZENT FERENC ÚTJA	157
SZENT FERENC TANULSÁGA: A SZERETET LASSÚ FORRADALMA	160
TIZEDIK RÉSZ: EPILOGUS, JÉZUS ÉRZELMI LÁBNYOMAI, A NYOLC BOLDOGSÁG	163

MIÉRT FONTOS A NYOLC BOLDOGSÁG?	164
BOLDOGOK A LÉLEKBEN SZEGÉNYEK, MERT ÖVÉK A MENNYEK ORSZÁGA.	166
BOLDOGOK, AKIK SZOMORÚAK, MERT MAJD MEGVIGASZTALJÁK ŐKET.	169
BOLDOGOK A SZELÍDEK, MERT ŐK ÖRÖKLIK A FÖLDET.	171
BOLDOGOK, AKIK ÉHEZIK ÉS SZOMJAZZÁK AZ IGAZSÁGOT, MERT ELTELNEK MAJD VELE.	173
BOLDOGOK AZ IRGALMASOK, MERT IRGALMAT NYERNEK.	174
BOLDOGOK A TISZTASZÍVŰEK, MERT MEGLÁTJÁK AZ ÍSTENT.	177
BOLDOGOK A BÉKESZERZŐK, MERT ISTEN FIAINAK FOGJÁK HÍVNI ŐKET.	179
BOLDOGOK, AKIKET AZ IGAZSÁG MIATT ÜLDÖZNEK, MERT ÖVÉK A MENNYEK ORSZÁGA.	180

Előszó

Most akkor van Isten, vagy nincs? És ha van, milyen világot teremtett? Milyen embert? Miért teremtett egyáltalán? Mit akar tőlünk? Mert Istenben hinni nem olyan, mint a Télapóban hinni. A tét az életed.

Luke Skywalkernek három filmen kellett keresztülküzdenie magát, mire elérte célját. Láttá meghalni mestereit, szembenézett saját sötét oldalával, vereséget szenvedett, elveszítette a kezét, és teljesen újra kellett írnia az eredettörténetét. Csak ezután tudta legyőzni Darth Vadert – de nem pusztán legyőzte, hanem vissza is hozta őt. Ezzel szemben Rey az új filmekben felkap egy fénykardot, és azonnal képes legyőzni Kylo Rent. Nincs hosszú belső út, nincs igazi ár, nincs mély átalakulás.

Ez a könyv Luke útját kínálja, nem Rey-ét. Mert a valóságban a mély változás mindig időbe, küzdelembe, kudarcokba és kitartásba kerül. Ez a könyv nem ígér gyors megoldást. Inkább arra invitál, hogy végiggondold, milyen axiómákra építed jelenleg az életedet, és milyen árat fizetsz azért, ha ezek az alapok nem állják ki a valóság próbáját. A valódi hálózatépítés – ahogy Isten országát a mindennapi kapcsolatainkban építjük – nem technika, hanem életforma.

Éppen ezért a könyvet ne akard „befalni”. Azért van tíz részre bontva, hogy egyszerre mindig csak egy részt olvass el. Aztán pihenj rá, gondolkozz el rajta, csak a következő nap folytasd. Hagyd, hogy a gondolatok egy-két napig is ott dolgozzanak benned.

Jómagam amúgy annak idején azt az utat választottam, hogy nincs Isten – vagy inkább nem is érdekel. Az egyházi gimnázium után teljesen megrészesgített a szabadság. Menőnek tűnt kinőni a vallást, lenyűgöztek a materialista magyarázatok. Tíz évig távol maradtam a templomtól. Aztán egyszer csak ott találtam magam, hogy

„jól elvagyok, de akkor most mi értelme az egésznek?” Felkelek, dolgozom, eszem, nyomkodom, néha bulizom, lefekszem – és egyszer csak vége. Ennyi lenne?

Nőtt bennem egy mély hiányérzet és szorongás. Szerencsére az Úr kegyelmes volt hozzám. A fordulópont az volt, amikor két egyszerű axiómát kijelentettem:

1. Van Isten, és Ő teremtette ezt az egészet.

2. Amit a Biblia mond, azt Isten mondja.

És akkor innen logikus, hogy úgy érdemes élni a világban, ahogy azt a világ teremtője mondja, hiszen csak tudja mit kell itt csinálni. És sorra jöttek a felismerések: az Ószövetség nem furcsa régi mítosz, hanem nagyon pontos leírása annak, milyen ez a világ és milyen az ember. Jézus tanítása pedig meglepően pontosan rímelt a legújabb pszichológiai, hálózati- és játékelméleti felismerésekre.

Ebben a könyvben ezt a narratívát követem: hogyan lehet ezeket az ősi axiómákat a mai világban is élhetővé és gyümölcsözővé tenni – nem elméletben, hanem a kapcsolatainkban, konfliktusainkban és mindennapi döntéseinkben. Mert a világ mögött igenis létezik egy isteni narratíva: *Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet. És látta Isten, hogy ez jó. Megalkotta az embert a föld porából, és orrába lehelte az élet leheletét. Azt mondta neki: Vonulj ki földedről, rokonságod köréből és atyád házából arra a földre, amelyet majd mutatok neked. Elsősorban az Isten országát és annak igazságát keresd. Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Szeresd felebarátodat, mint saját magadat.*

Első rész: bevezetés - A narratívák és az axiómák világa

Mi a te történeted?

2025. február 28-án valami szokatlan történt a Fehér Ház Ovális Irodájában. A frissen megválasztott Donald Trump amerikai elnök fogadta Volodimir Zelenszkij ukrán elnököt. Amit mindenki látott – a világ legtöbb csatornája élőben közvetítette –, az egy heves, emelt hangú vita volt Trump, JD Vance alelnök és Zelenszkij között. A találkozó ordítózásba fulladt, és a tervezett közös sajtótájékoztató is elmaradt.

Ami engem igazán megrázott, az nem maga a vita volt, hanem az emberek értelmezéseinek óriási ellentéte. Az egyik tábor számára egy bátor kis nemzet vezetőjét megalázta egy arrogáns superhatalmi figura. A másik tábor számára végre valaki szembesített a valósággal egy követelődző politikust. Ugyanaz a jelenet, két teljesen más valóságfelfogás. És ez nem most fordult elő először a történelemben és a politikában. Ezek az eltérő történetek, a legsúlyosabb esetekben még akár háborúkat is robbanthatnak ki, de a vallási szakadások, családi viszályok mögött is a legtöbbször ezek állnak. Ötszáz éve például azon ment óriási vita, amely végül súlyos konfliktusokhoz vezetett, hogy a Katolikus Egyház a hit igazi őre maradt-e, vagy a sátán birtokába került. Luther Márton a hit megmentője – vagy a legnagyobb eretnek? De gondoljunk csak egy hétköznapi példára: ha valaki rám dudál az úton, azt hogyan értelmezem? A dudáló egy agresszív örült vagy egy sietős apa, aki a kórházba rohan a beteg gyerekéhez? Ugyanaz a dudálás – teljesen eltérő értelmezés.

Miért látjuk ennyire másképp ugyanazokat az eseményeket? Miért szövünk ennyire eltérő történeteket a világunkról? Azért, mert az érzékelt valóságot nem nyersen fogadjuk be: azonnal beillesztjük egy belső narratívába. Ez a narratíva teremti meg az ok-okozati kapcsolatokat, ad keretet a történéseknek, és értelmet a

körülöttünk zajló eseményeknek. Minden történetnek van elbeszélője – és a mi belső történetünk elbeszélője mi magunk vagyunk. Ezért értelmezzük a világot mindig a saját szemszögünkből, szubjektíven. Az életünk nagy részét is egy ilyen nagy belső történet szerint éljük. Ezt az átfogó, életünk egészét átszövő narratívát **életnarratívának** (vagy narratív identitásnak) hívjuk. A pszichológiában – elsősorban Dan P. McAdams kutatásai nyomán – egyre inkább elfogadott, hogy az ember nem csupán események véletlen sorozataként éli meg az életét, hanem egy általa szőtt, folyamatosan alakuló, értelmet adó történetként. Ez a személyes mítosz nem hazugság: egy értelmező keret, amely összefüggést, irányt és folytonosságot ad az életnek – még akkor is, ha a valóság kaotikus, fájdalmas vagy véletlenszerű. Nem a kronológia a lényeg, hanem a jelentés: miért történt velem ez, kivé váltam miatta, hová tartok. Különböző életnarratívák pedig különböző életutakhoz és életminőségekhez vezetnek. Ha valaki folyamatosan áldozatként látja magát, más utat jár, mint aki a nehézségeket fejlődési lehetőségként értelmezi, abban az esetben is, ha ugyanaz történik velük. Ez egy kölcsönhatásos folyamat: a narratívánkon keresztül látjuk a világot, de a világ új értelmezései visszahatnak a narratívára.

De nem minden történet egyformán jó.

Vannak narratívák, amelyek jobban illeszkednek ahhoz, ami ténylegesen történik, és vannak, amelyek erősen torzítják a valóságot. A narratíva nem pusztán egy „értelmező keret”. Hanem egy térkép, amin keresztül próbálunk eligazodni az életben. És ahogy egy rossz térképpel könnyen eltévedünk, úgy egy rossz narratívával is könnyen rossz irányba indulunk el – még akkor is, ha belülről logikusnak és következetesnek tűnik.

De nem vagyunk teljesen kiszolgáltatottak. Van beleszólásunk abba, hogyan akarjuk látni a dolgokat. Van akaratunk, amellyel formálhatjuk a fejünkben futó történetet.

Ezt nevezzük önismeretnek: amikor tudatosan figyelni kezdünk arra, milyen történetet mesélünk magunknak. Ha valaki rálép a lábamra, gonoszságból tette – vagy véletlen volt? Még ha sokszor direkt tapostak is rám, még akkor is dönthetek úgy, hogy más narratívát választok. Ez hatalmas szabadság: van beleszólásom az életnarratívámba, és ezzel az életem alakításába is.

De hogyan tehetjük ezt tudatosan? Úgy, hogy megvizsgáljuk és szükség esetén átalakítjuk ennek a nagy belső történetnek a legfontosabb sarokköveit. Ezeket a mélyen gyökerező, alapvető hiedelmeket, amelyek meghatározzák, hogyan értelmezzük a világot és magunkat, élet-axiómáknak nevezzük.

Az axiómák a gondolkodásunk szegletkövei

De mik azok az axiómák, mit jelent az a fogalom, és milyen jelentősége van az axiómáknak a gondolkodásunkban?

Az axiómák intuitív vagy nyilvánvaló igazságok, amelyeket minden logikai rendszer kezdetén bizonyítás nélkül elfogadunk, és minden más következtetés ezeken az alapelveken alapul.

A köztudatban az axiómák bárki által belátható állítások, de ez nem mindig igaz. Valóban vannak olyan esetek, amelyek azonnal beláthatók (például „két pont összekötése egy egyenest alkot”). De vannak olyanok is, amik nem ennyire nyilvánvalók, hanem a mi önkényes döntésünk teszi azokat axiómává. Erre azért van szükség, mert nélkülük nem tudnánk gondolatrendszert építeni, folyamatosan megkérdőjeleznénk az alapokat. Más szóval, annak érdekében, hogy ne örüljünk meg, a gondolkodásunkban bizonyos dolgokat elfogadunk úgy, ahogy vannak, és már nem kérdezzük tovább visszafelé, vagyis axiómává tesszük őket. Ezért az axiómák a rendszer belső logikájának részét képezik, és úgy tekintünk rájuk, mint a rendszer alapjaira. Adottnak vesszük őket, azaz nem bizonyítjuk őket, ettől axiómák az axiómák.

Ha a világnézetünk alapvetései mindenki számára nyilvánvalók lennének, akkor nagyon hasonlóan gondolkodnánk. De a valóságban ez nem így van: ahány

ember, annyi világnézet. A gondolati rendszerünk alapjai mindig szubjektívek és önkényes döntések és hit következményei, hogy mit tekintünk kiindulópontnak. Ha a világnézetünket meghatározó axiómák mindenki számára nyilvánvalók lennének, akkor nem lenne ennyi vallás, ennyi filozófiai iskola. Éppen ezért az, hogy miben hiszek (ateista vagyok, zsidó vagyok, keresztény vagyok, muszlim vagyok, hindu vagyok, buddhista vagyok...) véleményem szerint arról szól, hogy az életemet milyen axiómákra építem és ezek lesznek gondolkodásom sarokkövei. Ezért az, hogy milyen axiómákat választok, az életem minden területét befolyásolja, hiszen az egész gondolati struktúrámat, és ezzel a világhoz és magamhoz való viszonyomat is erre építem. A kérdést, hogy „miben hiszek”, még megkerülni sem lehet, mert az is egy axióma, ha azt mondom: nem tudok vagy akarok választani – akkor ugyanis az életem erre a „nem tudásra” fog épülni. Ez az írás arról szól, hogy mi történik a gondolkodásommal, és ezáltal milyen következményei vannak rám nézve annak, ha a zsidó–keresztény axiómát választom, és persze közvetve arról is, ha nem.

Kísérletet sem teszek arra, hogy bebizonyítsam: a zsidó–keresztény axióma a helyes és a többi vallásé vagy az ateistáké a helytelen. Mint már írtam, és erről később is lesz szó, az axiómák nem bizonyíthatók, teljesen feleslegesnek tartom azt bizonygatni, hogy az enyém a helyes. Ahogy látni fogjuk, egy axióma választásának helyességét nem az dönti el, hogy be tudom-e bizonyítani, mert akkor már nem lenne axióma – hiszen az definíció szerint nem bizonyítható.

Azt, hogy jó axiómát választottam-e, azt egy dolog dönti el: az, hogy a ráépített narratíva kiállja-e a valóság próbáját.

Például mondhatom azt, hogy két pont összekötése egy gumikacsát alkot, de az erre épülő matematikával nehéz lenne egy hidat megtervezni. Ezért ez a könyv arról szól, hogy ha úgy döntök, hogy a zsidó–keresztény axiómát választom, az milyen következményekkel jár. Azaz milyen narratíva építhető rá, az milyen világképet

eredményez, és az hogyan állja ki a valóság próbáját. Én a könyv végére arra jutok, hogy a zsidó–keresztény axióma az, amire *érdemes* az életet építeni. Ahogy *Szent Pál* is mondja: „*Mert az apostolok és a próféták alapjára épültetek, a szegletkő pedig maga Krisztus Jézus.*” Ugyanakkor biztatnék mindenkit, aki más axiómákra építi az életét, hogy írja meg a saját könyvét. Nézze meg, hogy az általa választott axiómákra milyen élet építhető. Aztán döntse el, hogy érdemes-e arra építeni. Lehet, hogy arra jut, hogy igen. De az is lehet, hogy arra jut, hogy nem. Nekem már megvan a válaszom, ezt írtam le ebben itt.

Mi a tétje annak, hogy jó axiómát választunk-e?

Az előző fejezetben azt írtam, hogy definíció szerint az axiómák a gondolati rendszer belső logikájának a részei. Ennek az a jelentősége, hogy egészen komplex gondolati rendszereket, narratívákat is építhetünk rossz axiómákra, és nem vesszük észre, hogy az egész rendszer hibás. Sőt, azt tapasztaljuk, hogy rendkívül stabil és működő, hiszen logikailag minden a helyén van. Csak valahogy mégsem működik a valóságban, vagy ha ma még jól működőnek is látszik, hosszútávon elkezd recsegni-ropogni, valami nem stimmel vele. És sokszor annak érdekében, hogy ezt az ellentmondást feloldjuk, inkább a valóságérzékelésünket torzítjuk, hogy hozzáigazítsuk a bennünk felépített élet narratívához. Csakhogy a valóság az valóság; ha a gondolati rendszerünk nem kongruens vele, akkor szorongani kezdünk. Az élet folyamatosan „pofoz”: olyan ez, mintha egy labirintusban rossz térképpel indultunk volna el. És juthatunk arra a következtetésre, hogy az egész labirintus egy átverés, nincs semmi értelme, és ragaszkodhatunk egész életünkben ahhoz, hogy márpedig jó a térképünk. Azonban, ha jó axiómákat választunk, akkor a ráépített narratívánk is jó lesz, a labirintus értelmet nyer, hiszen olyan gondolati térképünk lesz, amely passzol az élet valóságához.

Például képzeljük el ezt a helyzetet: két embert Párizsban, a Gare du Nord előtt áll. Az egyiknek a kezében egy gyönyörűen kidolgozott, színes londoni metróterkép van, tele minden járáttal, átszállási lehetőséggel és látnivalóval. Ő meg van győződve,

hogyan Londonban van. A másinak csak ennyit mondunk: „Szállj fel a 4-es metróra, szállj le a Cité megállónál, és sétálj 700 métert keletre.” A feladat: juss el a Notre-Dame-hoz. Melyikük ér oda hamarabb?

Ha jók az axiómáink, akkor akár egy rendkívül egyszerű térkép is segít minket, és messzebbre jutunk vele, mint a legkidolgozottabb, de téves információkon alapuló térképpel. Ezért van az, hogy „Mari néni”, ha jól választja meg axiómáit, egyszerű gondolati struktúrájával és élet narratívájával közelebb jut az igazsághoz, mint egy rossz axiómákat választó filozófiaprofesszor. Így nyer értelmet, amit Jézus mondott, hogy az okos ember sziklára építi a házat. Ennek a mondatnak a mélységét sokáig nem értettem, mert ki az az őrült, aki homokra épít? Rá kellett jönnöm, hogy bárki, aki rossz axiómákat választ, az homokra építi a házat, vagyis az egész életét. És nagyon könnyű rossz axiómákat választani. De hogyan dönthető el, hogy jó-e egy axióma?

Hogy egy axióma helyes-e, definíció szerint nem dönthető el az alapján, hogy bizonyítható-e, mert akkor nem lenne axióma. Tehát a klasszikus ok-okozati elv itt nem alkalmazható. Ehelyett azt kell megnéznünk, milyen *lesz* az a gondolati rendszer, ami ráépíthető. Ha az élet narratívánk stabilan illeszkedik az élhető élethez, a valósághoz, akkor jó volt az axiómánk, ha nem, akkor nem. Ha a viharban a ház összedől, akkor rossz volt az alapozás, homokra épült; ha nem dől össze, akkor jól alapozták, sziklára épült. Ez ennyire egyszerű. És ebből a szempontból nem számít, hogy kastély volt-e vagy kunyhó. Csak az alap számít. Lehet az épület egy intellektuális mestertermű, egy statikai csoda – ha homokra épült, akkor összedől. Sőt, a sziklára épített kunyhó ebből a szempontból jobb, mint a legösszetettebb, de homokra épített kastély.

A jó axiómára épített egyszerű gondolkodás előrébb visz, mint a rosszra épített komplex.

Ez nem azt jelenti, hogy nem érdemes komplexen gondolkodni, hiszen azt is képzeljük el, hogy jó alapra micsoda kastélyt lehet építeni! De az alap a lényeg, amelynek megfelelése csak utólag fog kiderülni, ez pedig borzasztó bizonytalanság. Ebben a bizonytalanságban keresik a bizonyosságot a különböző filozófiák és vallások. Mivel azonban az axiómák definíció szerint nem bizonyíthatók, ezért minden alaptétel elfogadása hit, azaz döntés kérdése: döntenem kell, hogy melyek azok az axiómák, amelyek gondolati rendszerem alapjait képezik.

Isten léte vagy nem léte életaxióma

Sokan próbálkoztak Isten léte mellett és ellen meggyőző érveket felsorakoztatni, de eddig még soha senkinek nem sikerült. Pedig volt rá idő és agykapacitás, de nincs cáfolhatatlan bizonyíték se Isten léte mellett, se ellene. Tehát teljesen felesleges azon vitatkozni, hogy van-e Isten vagy nincs. Isten léte vagy nemléte mellett nincs egyértelmű, mindenki által belátható és elfogadható bizonyíték, nincs okság.

A döntés Isten létezése vagy éppen nemléte mellett mindig önkényes választás.

**Ezzel a lépéssel azonban megalapozom életem legfontosabb axiómáját,
gondolkodásom sarokkövét. Ezt a döntést hívjuk hitnek.**

Tehát az is hit, ha abban hiszek, hogy nincs Isten, és az is, ha abban hiszek, hogy van. Nagyon sok ateista azt gondolja, hogy ő nem hisz semmiben, a vallásosok pedig hisznek egy nem létező dologban. Azaz a vallásosok feltételeznek egy olyan plusz dolgot a világ magyarázatára, ami nem racionális és nem bizonyított. Pedig, ha valaki ezt gondolja, akkor azzal három önkényes axiómát is felállított:

- Csak a racionális gondolkodásnak van létjogosultsága.
- Amire nincs racionális magyarázat, az nem létezik
- Nem lényeges a világ szempontjából, hogy van-e Isten vagy nincs

Mindenkinek joga van ezt gondolni, de be kell látni, hogy mindhárom egy önkényesen meghúzott gondolati vonal, egy döntésen alapuló axióma, azaz hit. Mindhárom cáfolható, de talán a harmadik a legnagyobb tévedés szerintem, lényegben ez az egész könyv erről szól. Teljesen más egy Istennel rendelkező és egy Istennel nem rendelkező világ. Igen, műszerekkel Isten nem kimérhető, mert Isten

jelenléte nem így mutatkozik meg, hanem abban ahogy élünk, ahogy egymással bánunk. Könnyen belátható, hogy egészen másféle gondolati struktúrát tudok építeni akár az egyiket, akár a másikat választom. Az ateisták bármennyire is tiltakoznak, ők is hívő emberek, ők abban hisznek, hogy nincs Isten, a vallásosak szintén hívők, ők abban hisznek, hogy van. Bizonyítani egyikük sem tudja, mindkét tábor axiómaként, azaz hitkérdésként tekint a döntésére. És ha elég intelligens vagyok, akkor mindkettőre tudok kongruens és logikus gondolati rendszert építeni, és mivel az axióma a rendszer része, ezért maga az építmény mindkét esetben gyönyörű lehet. Az, hogy melyik ház épült sziklára és melyik homokra, az épületre ránézve nem állapítható meg. Kizárólag abból derül ki a különbség, hogy a két gondolati rendszer közül melyik állja ki jobban a valóság próbáját. Azaz, amikor jön a zápor, fúj a szél, akkor melyik marad állva és melyik dől össze. Azt is szeretném még egyszer hangsúlyozni, hogy ezekből a döntésekből nem lehet kimaradni. Mert ha úgy döntök, hogy engem ezek nem érdekelnek, vagy nem tudom eldönteni, akkor az is egy döntés, és akkor erre a „nem érdekel”-re építem a házamat. Nekem az az intuícióm, hogy a „nem érdekel”-re épített ház valószínűleg nem áll majd annyira szilárdan, mint a sziklára épült ház.

Ha Isten vagy a transzcendens létezését választom axiómaként, akkor még egy döntést meg kell hoznom: azt, hogy milyen transzcendensben hiszek. Ez adja ugyanis a vallások közötti különbséget. Mert egészen más gondolati rendszer épül fel, ha a transzcendens szerintem egy intakt távoli szellem, egy sok istenből álló kaotikus erő vagy egy egyetlen és személyiséggel rendelkező Isten.

Istenben hinni nem olyan, mint a télapóban hinni, mert ha úgy döntök, hogy hiszek Istenben, és azt is eldöntöm, hogy milyen Istenben hiszek, akkor az alapvető hatással van arra, hogy mi lesz az élet narratívám, azaz miként szemlélem a világot, embertársaimat és magamat.

Mivel az axióma megfelelőségét mindig a ráépített „ház” megfelelősége dönti el, szeretném bemutatni azt, hogy milyen ház építhető abból, ha a zsidó–keresztény istenképet tesszük meg axiómának.

Második rész: a zsidó- keresztény axióma

A nulladik lépés

Ha úgy döntök, hogy keresztény vagyok, akkor Jézus Krisztust és tanítását teszem meg axiómának. A kereszténység arról szól, hogy Jézus az axióma. Jézus az út, az igazság és az élet. Bizonyítható? Nem. Ahogy semelyik életaxióma sem. Építhető rá gondolati rendszer? Igen, de akár az ateizmusra is építhető. Tehát semmi más nem dönti el, hogy jó axiómát választottam-e, csak az, hogy mennyire állja ki az élet próbáját.

De azért okoskodni lehet. Lehet arra forgatókönyveket készíteni, hogy mi történik, ha ezt választom életaxiómának, és mi, ha nem ezt. Mivel én keresztény vagyok, ezért én ezt az axiómát tudom kidolgozni. Aki más axiómát fogad el, az dolgozza ki a sajátját. Persze óhatatlanul össze fogom hasonlítani ennek az axiómának a következményeit más axiómáknak a következményeivel, hiszen láttatni szeretném, hogy miben különbözik szerintem a Jézus Krisztusra épített ház a többitől. És igen, arra fogok jutni, hogy a Krisztusra épített ház az, amelyikben szerintem hinni érdemes. Bizonyítékom nem lesz, hiszen nem lehet, kizárólag következményekről fogok beszélni, hogy milyen világgép és életstratégia következik ebből az axiómából. Ha egy ateista írna egy ilyet a saját axiómájáról, az izgalmas lenne, bár nehéz elképzelni, hogy az ateizmusból következő világgép és életstratégia bármilyen szinten is vonzó lenne számomra. De hajrá, senkit semmi nem gátol abban, hogy ugyanezt a munkát elvégezze, amit én.

Most nézzük meg, mit is jelent a jézusi axióma. Ahhoz, hogy végiggondoljuk a Jézusra épített gondolati rendszert, az első – sőt, nulladik – lépés az, hogy elfogadjuk Őt és tanítását axiómaként. Ez evidensnek hangzik, de van egy fontos

következménye: nincs kompromisszum. Amit ő mondott, az van és kész, Jézus szavai Isten szavai - minden kijelentése axióma.

Ez még sok magát kereszténynek valló embernek is nehéz. Pedig, ha ezt a vonalat nem húzzuk meg, nem vagyunk igazán keresztények. A "keresztény" szó ugyanis "krisztusit" jelent: teljes mértékben elfogadjuk Jézus Krisztus istenségét és minden tanítását, az utolsó betűig. Mondhatom: "Nagyjából elfogadom Krisztust, de nem mindenben értek vele egyet." De ezt csak akkor állíthatom, ha Jézust nem tartom valóságos Istennek és valóságos embernek – csak egy okos tanítónak, aki ráértett Isten gondolataira.

De valójában csak az a keresztény, aki kimondja: „Jézus Krisztus valóságos Isten és valóságos ember, akinek teljes tanítását elfogadom.”

Ha elfogadom az istenségét, de mégis vitatkozom egy-két tanítással, azzal Istennel vitatkozom. Keresztényként tehát csak azt mondhatom: ha valamit nem értek vagy valamivel nem értek egyet a jézusi tanításból, akkor én értem még félre – vagy még nem értettem meg teljesen.

Ugyanakkor a keresztény axiómának óriási előnye van: ha Jézus valóságos Isten, szavai közvetlenül Isten gondolatai. Nincs közvetítő Isten akarata és kinyilvánítása között – Jézus szavait olvasva egyenesen a Teremtővel kerülünk kapcsolatba. Közvetlen kapcsolat a Teremtővel? Ez nem semmi. Épp ezért a kereszténység a legnehezebben megérthető vallás: emberi aggyal próbáljuk felfogni Isten közvetlen gondolatait. Ezért kell elsősorban élni, cselekedni a kereszténységet, és csak utána gondolkodni rajta. Teljes mértékben megérteni mostani agyunkkal nem lehetséges – de erről később bőven szó lesz.

A kereszténység börtön vagy erőd?

Mielőtt részletesen megnéznénk, hogy a jézusi axióma elfogadásának milyen következményei vannak, kezdjük egy alapvető kérdéssel. Ha a jézusi axióma következménye a valósághoz legjobban illeszkedő és az embereket legjobban kiteljesítő élet, akkor miért nem keresztény mindenki? Miért nem örömként, hanem teherként éli meg sok keresztény a saját hitét? Miért van az, hogy sok nem keresztény, ha kívülről ránéz a keresztények életére, akkor nem lát benne semmi örömet? Csak azt látja, hogy sok keresztény kötöttségeknek és szabályoknak alávetve, egy láthatatlan „nagyfőnöktől” retteg, folyamatos lelkiismeret-furdalással küszködik, és fél, hogy pokolra kerül. Miért is látnának mást, miért lenne vonzó számukra, hiszen sokan valóban ilyennek élik meg a saját kereszténységüket!

Én is sokáig így láttam. Más gyerek vasárnap addig aludhatott, ameddig akart, nekem templomba kellett mennem, és hosszú és unalmas miséken kellett részt vennem. Folyamatosan azt kellett hallgatnom, hogy bűnös vagyok, és ha nem vigyázok, pokolra kerülök. Bűn a szexualitás, és nem csinálhatok azt, amit szeretnék, mert Isten figyel, és rossz szemmel néz rám. A kereszténységemet börtönként éltem meg. Ha abban az időben kérdez valaki, nem hiszem, hogy meg tudtam volna győzni arról, hogy Jézus az axióma, akire a boldog élet építhető. Ha a kereszténység házából boldogtalan, elvágyódó arcok néznek ki, akkor ki akarna oda bemenni?

De később felismertem, hogy a kereszténység nem börtön, hanem erőd. Ezt az erődöt láttam én fogságnak, mert egy erődöt könnyű börtönnek látni, főleg ha a falai közé születünk. Egy mondás szerint a hal nem is tudja, hogy vizes, hiszen annyira

természetes számára a vizes közeg, hogy nem tudatosítja magában, hogy nélküle milyen „élete” lenne. Semmilyen. És ha a halaknak lenne az emberéhez hasonló tudatuk, talán sokat bosszankodnának az áramlatokon, illetve irigykedve néznék a partot, hogy ott milyen élet lehet, és fel lennének háborodva, hogy be vannak zárva a vízbe. Nos, könnyű ilyen halnak lenni. Jézus ezt pontosan tudta, ezért a híres, tékozló fiúról szóló példabeszédének nemcsak kettő (a tékozló fiú és az apja), hanem három főszereplője van. Hiszen ott van a tékozló fiú bátyja is:

A tékozló fiú.

Majd így folytatta: „Egy embernek volt két fia. A fiatalabbik egyszer így szólt apjához: Apám, add ki nekem az örökség rám eső részét! Erre szétosztotta köztük vagyonát. Nem sokkal ezután a fiatalabbik összeszedte mindenét, és elment egy távoli országba. Ott léha életet élve eltékozolta vagyonát. Amikor már mindenét elpazarolta, az országban nagy éhínség támadt, s nélkülözni kezdett. Erre elment, és elszegődött egy ottani gazdához. Az kiküldte a tanyájára a sertéseket őrizni. Örült volna, ha éhségét azzal az eledellel csillapíthatta volna, amit a sertések ettek, de még abból sem adtak neki. Ekkor magába szállt: Apám házában a sok napszámos bővelkedik kenyérben – mondta –, én meg éhen halok itt. Útra kelek, hazamegyek apámhoz, és megvallom: Apám, vétkeztem az ég ellen és teellened. Arra, hogy fiadnak nevezz, már nem vagyok méltó, csak béreseid közé fogadj be. Csakugyan útra kelt és visszatért apjához. Apja már messziről meglátta, és megesett rajta a szíve. Eléje sietett, a nyakába borult és megcsókolta. Erre a fiú megszólalt: Apám, vétkeztem az ég ellen és teellened. Már nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezz. Az apa odaszólt a szolgáknak: Hozzátok hamar a legdrágább ruhát, és adjátok rá. Az ujjára húzzatok gyűrűt, és a lábára sarut. Vezessétek elő a hizlalt borjút, és vágjátok le. Együnk és vigadjunk, hisz fiam halott volt, és életre kelt, elveszett, és megkerült. Erre vigadozni kezdtek. Az idősebbik fiú kint volt a mezőn. Amikor hazatérőben közeledett a házhoz, meghallotta a zeneszót és a táncot. Szólt

az egyik szolgának, és megkérdezte, mi történt. Megjött az öcséd, és apád levágta a hizlalt borjút, hogy egészségben előkerült – felelte. Erre ő megharagudott, és nem akart bemenni. Ezért az apja kijött és kérlelte. De ő szemére vetette apjának: Látod, én annyi éve szolgállok neked, és egyszer sem szegtem meg parancsodat. És nekem még egy gödölyét sem adtál soha, hogy egyet mulathassak a barátaimmal. Most meg, hogy ez a fiad megjött, aki vagyonodat rossz nőkre pazarolta, hizlalt borjút vágattál le neki. Az mondta neki: Fiam, te mindig itt vagy velem, és mindenem a tied. S illett vigadnunk és örülnünk, mert ez az öcséd halott volt, és életre kelt, elveszett, és megkerült.”

Lukács 15,11-32

Született keresztényként könnyű olyannak lenni, mint a tékozló fiú bátyja. Benne élünk egy rendszerben, és nem is tudjuk, milyen jó nekünk. Sokszor csak a rendszer korlátaait látjuk, ezért hajlamosak vagyunk börtönként tekinteni a hitünkre. Irigykedve nézzük azokat, akik nálunk úgymond szabadabban élnek. Holott pontosan tudni lehetne, hogy a rendszeren kívüli élet milyen. A tékozló fiú moslékot eszik a nagy szabadsága végén, a báty ez alatt élvezhette atyja házának kényelmét, és nem az idejét pazarolta, hanem alkotó, bőséget teremtő munkát végezhetett. Az apa is értetlenül áll idősebbik fia morgása előtt, és csak ennyit tud mondani: „*Fiam, te mindig itt vagy velem, és mindenem a tied.*” Mi is sokszor csak elégedetlenkedünk, mint a báty, és ezt közvetítjük a külvilág felé. Ez a nyavalygás nem túl vonzó, és ha még irigykedve is nézünk ki a külvilágba, miért akarna bárki is bejönni? Az a rossz hír, hogy aki beleszületik a vallásos életbe, annak néha sokkal nehezebb az úton maradni. Az, aki megtapasztalta már az Isten világán kívüli „moslékevést” vagy céltalan lézengést, az Atya házát sokkal jobban megbecsüli. Jézus nem hiába vette magát körbe megtért bűnösökkel: mélyen bízhatott az élettapasztalatukból fakadó lojalitásukban.

Az Ószövetség, a „furcsa zsidó mítosz”

De most már nem börtönként látom a kereszténység házát, hanem erős várként, amelyen kívül cudar világ van, és a benne lakók, bár vannak „kötelezettségeik”, biztonságban vannak. A hegyen épült városként látom, ahol a fény ragyog, de a fáklyákat az ott élőknek kell karbantartani. A várost pedig sötétség veszi körbe, ahol csak kóvályognak az emberek. A fordulópontot számomra az jelentette, hogy megismertem az Ószövetséget is, nem csak az Újszövetséget. Addig úgy próbáltam eligazodni az Újszövetségben, hogy kevés fogalmam volt az Ószövetségről. És ez óriási probléma volt, hiszen Jézus nem törölte el és nem kezdte előlről azt a tanítást, amelyet a zsidó nép Istentől kapott évezredek át, hanem az Ószövetségben megörökített tanítást adottnak vette, ahogy mindenki a környezetében. Jézus nem sokat mesélt az emberiség legfőbb lételeméről, azaz az egyetlen, személyes és teremtető Istenről, mert a környezetében mindenki jól ismerte. Pont ebben különböztek a zsidók más népektől: a zsidók számára a vallás olyan volt, mint hálnak a víz, embernek a levegő. Az életük minden területét áthatotta, és mélyen tudatosították magukban, hogy ők olyan halak, akik a vízben tudnak élni, és a hívogató partra vetődve számukra valójában nincs élet.

Az a tapasztalatom, hogy a keresztények jelentős része számára az Ószövetség világa idegen. Ennek egyetlen oka van: nem ismerjük, csak furcsa zsidó mítoszként gondolunk rá. Pedig ott van pontosan leírva a zsidó-keresztény világ- és emberkép, azaz a víz, amelyben élünk, ami megkülönböztet minket más vallásúaktól és az ateistáktól. Az Ószövetségben leírt tudást Jézus egyszerűen alapnak vette, és a tanítását erre az alapra építette. Ezért őt igazán megérteni az Ószövetség ismerete

nélkül nem lehet. Ő maga is sokszor megmutatta, hogy rendkívül jól ismeri a héber Bibliát, a környezete is csodájára járt már tizenkét éves korában. De a közeg, ahol tanított, szintén nagyon jártas volt az Ószövetségben, teljesen felesleges lett volna olyan dolgokról beszélnie, ami akkor mindenki számára egyértelmű volt. Jézus nem beszélt a zsidó világ- és emberképről, ahogy arról sem, hogy az ég kék és a fű zöld. Képzeljünk el egy tudományos konferenciát. Annak az előadásait sem értem meg, ha nem vagyok tisztában az adott tudományág alapjaival. Am az ottani előadók nem kezdik el az alapokat magyarázni, hiszen azok már le vannak írva, bárki által elérhetők, és a hallgatóság ismeri azokat. Mindenki csak az újdonságokról beszél, felesleges lenne mindig „Ádám-tól és Évától” elindulni. De ha valaki az alapoknak ellentmond, akkor a többi résztvevő azonnal szétszedi, és nevetségessé válik. Jézus ehhez hasonló helyzetekben soha nem vált nevetségessé. Az elítéléséhez vezető tárgyalásán órákig tanácskoztak arról, hogy mondott-e bármit, ami a Tórának ellentmond, de nem találtak semmit. Végül arra hivatkozva végezték ki, hogy Isten fiának mondta magát, de nem azért, mert tanításával megsértette a Tórát. Tehát Jézus soha semmi olyat nem mondott, ami ellentmondott volna az Ószövetség világképének.

Ezért ahhoz, hogy igazán mélyen megértsük a jézusi axiómát, először magunknak kell olyan felkészültté válnunk, mint az akkori hallgatósága. Nem véletlen, hogy később, amikor a keresztény Bibliát összeállították, nem hagytak ki semmit a héber Bibliából, vagyis az Ószövetségből, így a keresztény Biblia nemcsak az Újszövetségből áll, hanem az Ószövetség is szerves része. Nincs Újszövetség Ószövetség nélkül, a kettő egységet alkot.

Ezért azt a módszert választottam, hogy visszamentem a Jézus előtti időkbe, azaz megnéztem, hogy az ószövetségi zsidók mit gondoltak a világról. Mit mond a héber Biblia arról, hogy milyen ez a világ, ami körülvesz minket, milyen az emberi természet, és mi az ember küldetése? Mi volt az az alap, amit akkor mindenki tudott

és evidensnek tartott a világról? Ebben nagy segítségemre voltak *Jonathan Sacks* rabbi könyvei, aki a 20. század egyik legjelentősebb zsidó gondolkodója volt. A Brit Nemzetközösség főrabbijaként nemcsak a hatezer éves zsidó hagyományt ismerte töviről hegyire, hanem oxfordi filozófiai tanulmányai miatt a görög és keresztény hagyománnyal is tisztában volt. Az itt leírtak tehát nem az én fantáziám vagy elmélkedéseim eredményei, hanem ez a legelfogadottabb zsidó világkép, ez az alap, amire a kereszténység épül.

A másik módszerem az volt, hogy megnéztem, milyen a világ akkor, ha eltér az ószövetségi világképtől. Elég elborzasztó dolgokat találtam, és arra jutottam, hogy ez a kontraszt a mi érték-ajánlatunk, ezzel kellene nagyon mélyen tisztában lennünk. Észre kellene vennünk, hogy „vizesek” vagyunk, és ez a „víz” az éltető közegünk. Természetesen semmilyen tárgyi, mérhető vagy képletekkel leírható bizonyíték nincs arra, hogy a Biblia világa és emberképe a hiteles, a legjobban működő valóság. Tudjuk, hogy a különféle valóságmagyarázatok – bármennyire is tiltakozzanak a követőik – mind hiten alapulnak. És én arra jutottam, hogy a Biblia valóságmagyarázata az egyetlen, amelyben hinni érdemes.

Harmadik rész: az Ószövetség világképe

Kezdetkor *teremtette* Isten az eget és a földet.

Hogy az Ószövetség első öt könyve, a Tóra milyen mély tudás forrása, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy lényegében az első mondatban, azaz egyetlen mondatban benne van minden. Kis túlzással minden, ami utána következik, az ennek az egyetlen igehelynek a kifejtése. Annyira fontos ez a mondat, és annyira zseniális ez a tömör megfogalmazása az egész világ értelmének, hogy érdemes szavanként megvizsgálni, hogy láthatóvá váljon mélysége és univerzalitása.

A zsidó–keresztény világkép szerint a világ nem örök, hanem teremtették, azaz létrehozták. Rendben, mindenki tudja, hogy a zsidók és a keresztények ezt gondolják, de nézzük meg, hogy mi következik ebből a gondolatból. Mert mindig ez a lényeg – és a továbbiakban is ez lesz az –, amit keresünk. Milyen világkép következik abból, ha az az axiómám, hogy a világot teremtették? Hogyan befolyásolja ez a gondolkodásomat, a világhoz való kapcsolódásomat?

A *teremtett* azt jelenti, hogy létrehozták. Ha mi létrehozunk valamit, akkor ez egyrészt azt jelenti, hogy egy új minőség jön létre, illetve azt is jelenti, hogy ezt valamilyen céllal tesszük. Cél nélkül nem hozunk létre semmit, még a jelentéktelennek tűnő dolgokat sem, a pusztán szórakozás is egy cél. De a világ teremtése ahhoz túl nagy projekt, hogy „csak úgy”, szórakozásból jött volna létre, az pedig egyenesen elképzelhetetlen, hogy cél nélkül történt volna meg. És ha én azt az

axiómát fogadom el, hogy a világot teremtték, akkor ezzel azt is állítom, hogy a világnak célja, rendeltetése van.

Ha a világot nem teremtték, akkor az azt jelenti, hogy nem létrejött, hanem valamilyen formában mindig is volt ha máshogy nem, a fizikai törvényekbe kódolva.. Ha a világot nem teremtette senki, akkor a világ létezésének nincsen semmilyen oka. Ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy nincs semmi célja, rendeltetése, csak van, és kész. Lehet ebben is hinni, csak lássuk be, hogy mennyire más következtetésekre jutunk a világgal kapcsolatban, ha ezt vesszük axiómának. És lássuk be, se a *teremtett világ*, se a *mindig is volt világ* axiómát nem lehet bizonyítani, kár ezen vitatkozni. De érdemes látni, hogy milyen világképem alakul ki akkor, ha az egyiket választom, vagy ha a másikat. Hogy úgy tekintek a világra, hogy az egy okkal, rendeltetéssel, értékkel rendelkező valami, vagy egy halom elemi részecske, amelyek különböző formákba kapcsolódnak össze, de semmilyen rendeltetésük nincs. Az a tapasztalatom, hogy sok vallásos és sok nem vallásos ember sem gondolkodik el azon, hogy mi is az, amiben igazán hisz. Pedig bármelyik táborba is tartozunk, érdemes ezen mélyen elgondolkodni: a világ (és benne én is) egy teremtett, céllal, rendeltetéssel bíró entitás, vagy a világnak és benne az én létezésemnek igazából semmilyen önmagán túlmutató értelme nincs?

Vallásosként felfogom-e annak jelentőségét, hogy a személyes létem és a világ léte értelemmel bír? Felfogom-e ennek az ajándékát? Hogyan hat ez a gondolkodásomra, a világhoz és a magamhoz való hozzáállásomra? Komolyan veszem-e ezt?

Nem vallásosként felfogom-e azt, hogy én abban hiszek, hogy igazából semminek semmi értelme? Illeszkedik ez a valóságérzékelésemhez? Hogyan hat ez a gondolkodásomra, a világhoz és a magamhoz való hozzáállásomra? Komolyan

veszem-e ezt? A hal nem tudja, hogy vizes. Én vajon tudom, hogy milyen „víz” vesz körül?

Kezdetkor teremtette *Isten* az eget és a földet.

Menjünk tovább, és ismerjük meg még jobban a „vizet” körülöttünk. Az axiómánk szerint a világot Isten teremtette. Erre megint mondhatjuk azt, hogy persze, eddig is tudtuk, hogy a zsidók, keresztények ezt hiszik, de megint menjünk a mélyére, hogy mit jelent ez. Ebben a mondatban az *Isten* szónak két fontos üzenete is van.

Az egyik az, hogy egy konkrét személy van a teremtés mögött, és nem valamiféle erő vagy erőtér. Ez azért fontos, mert ha a Teremtő személy, akkor van értelme, van akarata, sőt, akár meg is lehet szólítani. Megszólítani a világ teremtetőjét? Azért ez elég jelentőségteljes gondolat. Egy energiamezőt nem lehet megszólítani, de a zsidó-keresztény Istennel közvetlen és személyes kapcsolatba lehet kerülni. Gondoljunk bele mennyire más gondolati struktúra építhető erre az axiómára, mint bármi másra.

A másik üzenete ennek a kijelentésnek, hogy ez a személy egyes számú, és nem többes számú. Ez azt jelenti, hogy a letisztult, kiteljesedett zsidó vallás szerint, majd a rá épülő kereszténység, valamint az iszlám szerint egyetlen Isten van (monoteizmus), nincs több, azaz a teremtés mögött egyetlen személy és egyetlen akarat áll. Tehát a zsidó-keresztény felfogás szerint a világ nem különböző akaratok egyensúlyából vagy harcából jön létre. Így mi, emberek sem egy akarat nélküli erőtér és nem is különböző, rajtunk kívülálló, egymással küzdő akaratok játékszerei vagyunk. Sőt, ez ellentmond a dualista világképnek is, azaz a világ nem a jó és a rossz harca. Isten abszolút, a sátán pedig relatív, legfeljebb "lopakodó" kihívás. Ágoston

"Vallomások"-jában éppen ezt boncolgatja, hogy a gonosz nem önálló erő, hanem a szabadságunk torz tükörképe. A Sátán mindig kisebb, mint az Isten.

Ennek felismerése a zsidók részéről világtörténelmi jelentőségű volt, és a Szentírás ezt a felismerést egy személyhez, Ábrahámhoz köti. Gondoljunk bele, hogy az ókori politeista világban, ahol minden történés a különböző istenek harcain és szeszélyein múlt, jött valaki, és azt mondta, hogy ez nem így van. Egy akarat teremtette és működteti a világot, ami egy olyan személyé, akivel kapcsolatba lehet lépni. Ez a gondolat jelentősen különbözött az akkor általános világmagyarázattól. Azért hívják az előbb említett három nagy vallást ábrahámita vallásoknak, mert a monoteizmus alapvetően összekapcsolja őket: azt tanítják, hogy van egy központi erő, aki mindent irányít, és ez az erő egy személy. Ez számomra megnyugtató. Ezt tudatosítva sokszor éreztem úgy, hogy ez az axióma még a legreménytelenebb helyzetben is át tud segíteni, mert az következik belőle, hogy nem vagyok kiszolgáltatva a világ kaotikus erőinek. Egy kiszámítható és velem kapcsolatot ápoló személyes hatalom befolyásolja a sorsomat, és a bajban a magasságos Isten mellettem van.

Ha ezt valaki nem tudja elfogadni, akkor helyette két alternatív elmélete és belőlük következően két lehetséges világképe lehet. Az egyik, hogy nem létezik semmilyen akarattal és személyiséggel rendelkező irányító intelligencia, a világot a természettudományos törvények és a véletlenek irányítják. Ezen magyarázat szerint a világnak nincs értelme, csak létezik – de erről már volt szó. De ez azt is jelenti, hogy az egyén teljesen ki van szolgáltatva a véletleneknek és a természeti törvényeknek, és nincs semmilyen kapaszkodója. Egyetlen esélye, ha a tudomány segítségével próbálja közvetlen környezetét irányíthatóbbá tenni, ezért is alakult egyfajta „tudományvallás” a 20. században. Fontos következmény az is, hogy ha magányos, akkor tényleg egyedül van. Ezzel együtt azt is el kell fogadnia, hogy az ember csak a fizikai világ anyagainak átlagosnál komplexebb együttállása – és

mindössze ennyi. Mind véglegesen meghalunk, és utánunk semmi sem marad a személyiségünkben. Szerintem ez a gondolat rendkívül szorongató, kevesen tudják mélységében elfogadni, mert véleményem szerint ennek elfogadása egyszerűen nem fér bele az emberi pszichébe. Az ateisták azt szokták mondani, hogy sajnos kevesekben van meg az a bátorság, hogy szembenézzenek a valósággal. Ők tudják, de szerintem inkább az az igazság, hogy az ateizmus valódi következményeibe közülük is kevesen gondolnak bele. Ha belegondolnának, nem biztos, hogy ennyire bátrak lennének.

Ha valaki képtelen elfogadni az ábrahámi axiómát akkor a másik lehetősége a politeizmus. A sokistenhitet sokan egyfajta meghaladott, primitív dolognak tartják, pedig manapság a neopogányság és a politeista újjászületés reneszánszát éli a művelt Nyugaton. Ezek a világnézetek elfogadják a transzcendenst, de nem egy egyetlen, mindent irányító intelligenciában, hanem több, egymással is versengő intelligencia (istenek, szellemek) kölcsönhatásában vagy akár személytelen erők (csillagok, Földanya, Univerzum stb.) együttes hatásában hisznek. Ennek egyenes következménye, hogy a világ ugyanolyan kiszámíthatatlan, mint az ateizmus esetén – csak itt nem a vak véletlen, hanem sokféle, gyakran egymásnak is ellentmondó „erő” irányít minket egyszerre.

Pont az volt Ábrahám legnagyobb találmánya, hogy ez nem így van, és ezt évszázadokon át a legtöbben így is gondolták a nyugati világban. De aztán a felvilágosodással megindult az a törekvés, hogy a vallást ki kell szorítani a társadalomból, legfeljebb magánügy maradhat. Az ábrahámi Istent elég sikeresen ki is szorították az emberek fejéből, de mivel az emberi természettel igazából nem fér össze az istennélküliség, ezért csak félmunkát tudtak végezni. Istent „megölték”, de az emberek jelentős része egyszerűen képtelen elfogadni, hogy nincs transzcendens,

ezért nem ateista lett, hanem politeista, azaz pogány. A monoteizmust sikerült jelentősen meggyengíteni, de a helyére a politeizmus, a szellemekbe vetett hit, a babona ült: New Age, asztrológia, Földanya-vallás, Univerzum-hit, stb. Nem ateizmus uralja a nyugati világot, hanem a sokarcú politeizmus. A politeista és az ateista világgépben van egy közös: az ember szinte teljesen ki van szolgáltatva a rajta kívül álló erőknek, amelyekben semmilyen vagy csak korlátozottan átlátható rendszer van. Ezzel szemben a monoteisták mindig reménykedhetnek abban, hogy bármi is zajlik a világban, ott van mögötte Isten, aki az emberiségnek nemes küldetést szán, és kimutatta már iránta jószándékát. Vannak olyan pillanatok, történések, amikor ebben az egyén csak hinni tud, mert az értelmét nem tudja átlátni – de ha valaki ezt az axiómát választja élete szegletkövévé, mindig vigasztaló, hogy egy személyes Isten irányítja a világot.

Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet.

Nézzük tovább a „vizet”, amelyben élünk. A Tóra, a Teremtés könyve első szava ez, hogy *kezdetkor*. Nagyon érdekes párhuzam, hogy János evangéliumának is ez a kezdő szava. Ha az ószövetségi könyv írója és János evangélista is ezt a szót választotta, akkor ennek a szónak különös jelentése és jelentősége kell, hogy legyen.

Ha valaminek van kezdete, akkor az egy folyamat, ami elkezdődött és tart valamerre. Eszerint a teremtés is még mindig tart, nem egyszeri aktus Isten részéről a távoli múltban, hanem egy folyamat, ami a mai napig zajlik, és mi a részei vagyunk. Gondoljunk bele, milyen nagyszerű ez! A Tóra nemcsak azt írja, hogy Isten teremtette az eget és a földet, hanem azt, hogy „elkezdte megteremteni”. A zsidó–keresztény világkép szerint a világ teremtése egy fejlődési folyamat, tehát a történelem előre halad, nem ciklikus, és még mindig tart. Ha pedig a teremtés még nem ért véget, akkor egy folyamatosan teremtdő világban élünk, azaz a világ még korántsem tökéletes, de benne van a remény, hogy egyszer az lesz. *Carol Dweck* pszichológus egy egészen kiváló könyvet írt arról, hogy az egyén életét és gondolkodását mennyire áthatóan befolyásolja az, hogy mit gondol saját maga és a többi ember képességeiről. A képességek adottak és nem lehet rajtuk változtatni, vagy a képességeink fejleszthetők? Dweck az első véleményt rögzült szemléletnek, a másodikat fejlődési szemléletnek nevezte el. Könyvének a címe nem véletlenül „*Szemléletváltás*”, mert azt mondja, hogy sokkal gyümölcsözőbb életet lehet felépíteni, ha a fejlődési szemléletet választjuk. Mert a rögzült szemléletben a

kudarok azok pofonok és bizonyítékai tökéletlenségünknek, míg a fejlődési szemléletben a kudarok kijavítandó hibák, amik arra sarkalnak, hogy kijavítsuk, és ezáltal fejlődjünk. Ez a szemléletbeli különbség egészen más életutat jelöl ki számunkra.

Vonatkoztassuk ezt a kétféle szemléletet a világra! A világban lévő rossz az egy elviselendő adottság, a világ tökéletlenségét, akár rosszását alátámasztó bizonyíték? Vagy a világban lévő rossz az egy hiba, amit ki kell javítanunk, és ezáltal jobbra tudjuk tenni a világot? Ahogy az informatikusok mondják: a rossz a világban bug vagy feature? Nagyon nem mindegy, hogy mit válaszolunk erre, mert azt is meghatározza, hogy mi a dolgunk a világban. Az a dolgunk, hogy valahogy túléljük a világ rosszását, vagy az, hogy cselekvően és aktívan kövessünk el mindent, hogy kevesebb rossz legyen a világban, és ezáltal jobb legyen? Igen, teljesen más életutat jelöl ki nekünk, ha a Tóra világképét választjuk, és az is, ha nem.

Kezdetkor teremtette Isten *az eget és a földet.*

A Teremtés könyve szerint Isten első dolga volt, hogy az eget, vagyis az ő világát és a földet, az ember világát szétválassza. Azaz kettéosztotta a világot egy isteni szférára és egy földi, anyagi szférára. Ez alapján a látható földi világ „felett” (hiszen az ég felettünk van) létezik egy olyan világ, amely isteni, ezért olyan, mint az Isten: tökéletes és örök, azaz abszolútum. Az abszolútum egy metafizikai fogalom, amely egy tökéletes, önálló valóságot jelöl, ami önmagán kívül semmitől sem függ, és teljesen mentes minden korlátozástól vagy relativitástól.

És mire való egy abszolútum? Mire való, ha valami sztenderd és állandó? Arra, hogy hogy mérce legyen. Távolságot is úgy mérünk, hogy van egy konszenzusos, állandó egység, a világ nagy részén például a méter, és minden távolságot, hosszúságot ehhez a sztenderdhez hasonlítunk. A Tóra szerint a földi világ mércéje az Isten és az ő törvényei.

A vallásokat összeköti az, hogy hisznek az abszolútum létezésében, de vannak olyanok, amelyek nem tesznek ennyire szigorú és áthatolhatatlan falat a közé és az emberi világ közé. Így fordulhat elő a bálványimádás vagy a különböző természeti erők tisztelete istenként. Mindkét esetben egy földi, anyagi eredetű tárgyat vagy erőt tisztelnek istenként, abszolútumként, ami így egyszerre égi és földi entitás. És van ennek a szét nem választásnak egy igen veszélyes fajtája is. Mert ha egy tárgyat vagy egy természeti entitást lehet istenként tisztelni, akkor miért ne lehetne egy embert is? Hiszen az ember is egy természeti, fizikai entitás. Arra, hogy egy embert kezdenek el istenként tisztelni, sok példa volt a történelemben: fáraók, római, kínai és japán

császárok, stb. Ha egy uralkodó istenné válik, akkor az teljes diktatúrához vezet, megszűnik a szabadság. Ha belegondolunk, az egyistenhitnek az az egyik legnagyobb társadalmi áldása, hogy a monoteista kultúrákban egyik uralkodó sem kaphatott Istent megillető tiszteletet. Voltak olyanok a történelemben, akik azt állították magukról, sőt vissza is éltek ezzel, hogy ők isteni küldetést teljesítenek. De azt sosem állították, hogy ők maguk istenek lennének. Ez óriási különbség, a monoteista kultúrák soha, senkit nem tiszteltek istenként. Sőt, a zsidóság, majd a korai kereszténység legnagyobb összeütközése a Római Birodalommal pont amiatt történt, hogy nem voltak hajlandók elismerni a császár istenmivoltát. A rómaiak politeistákként toleránsak voltak más vallásokkal, elfogadtak minden vallást, minden istent, ami szembejött velük, ha az is elfogadta az ő isteneiket. Csak két vallással nem tudtak mit kezdeni, a két monoteista vallással: a zsidósággal és a kereszténységgel, mert azok nem voltak hajlandók elfogadni az ő isteneiket, köztük az isten-császárt sem. Ez a zsidókra és keresztényekre (meg később a muszlimokra) jellemző kérlelhetetlen monoteizmus az, ami a nyugati világban nem hagyta meghonosodni az isten-uralkodókat, azaz megóvott minket a huszadik századig a totalitarianizmustól.

De aztán jöttek a 20. század totalitáriánus rendszerei. Amik annak voltak köszönhetőek, hogy a felvilágosodás után egyre jobban elterjedt az a gondolat, hogy az égi szféra nem létezik, csak a földi szféra van. Azaz nincs egy, a világ felett álló abszolútum, hanem az ember, az emberiség a mérce. De ezzel egy új probléma született: ha nincs égi mérce, akkor mi legyen a mérce, mi legyen az igazodási pont az életben? Azoknak, akiknek ez az életaxiómájuk, a válasza az, hogy ezt az új mércét közmegegyezéssel, egy társadalmi szerződés keretében kell létrehozni. Mi, emberek, egyezzünk meg arról, hogy mi a jó és mi a rossz, és utána ehhez mérjük a világot. Ez nagyon szép gondolat, csak egy gond van vele: a valóság próbáján nem megy át, mert nem tudunk megegyezni, annyiféle az akarat és a vélemény. Nem tudjuk mindenki

akaratát figyelembe venni, mert akkor használhatatlanná válik a mérce, ez teljes talajvesztést okoz, és a világ káoszba fullad. Erre Rousseau-ék azt mondták, hogy a szerződést egy közös "általános akarat" (volonté générale) alapján kell létrehozni, ami felette áll az egyéni véleményeknek, ami egy kollektív bölcsesség. Nos, ezt eddig nem sikerült megtalálni. A valóság azonban az, hogy az azóta eltelt időszakban az általános akaratra hivatkozva mindig az erősebbek akarata vált mércévé – ez történt a kommunizmusban és a náciizmusban is. A jelenben is a szélsőséges liberálisok és a woke kultúra követői is ennek az „általános akaratnak” a nevében szeretnék az ő akaratukat a teljes nyugati társadalomra ráerőltetni. És ugyanúgy, mint elődeiknél, aki nem áll be a sorba, az ellenség.

Az égi szféra nélküli másik út, amikor a földi abszolútum nem az egyénen kívül, közmegegyezéssel jön létre, hanem az egyén magát teszi meg mércévé.

Szintén Rousseau-tól származik az a gondolat, hogy van bennünk egy alap (természetes) személyiség, amit a környezet (társadalom) eltérít, Rousseau szerint egyenesen elront. Ebben az értelmezésben inkább individuumok vagyunk, akiket a társadalomban a többi individuummal való együttélés folyamatosan ütköztet és eltérít. Rousseau abban hitt, hogy egy rendkívül jól megkonstruált társadalomban ezek az ütközések elkerülhetők. Csak az a baj, hogy ilyen társadalmat még nem sikerült létrehozni és sejtésem szerint nem is lehet. Így az ütközések elkerülésére úgy érhető el, ha inkább távolodunk a többi embertől. Az egyén elsődleges célja pedig a minél nagyobb szabadság, azaz a minél nagyobb zavartalanság elérése lesz. Ez pedig a kőkemény individualizmus világa, amelynek eredménye a magány és az embergyűlölet.

Kell az abszolút mérce, és a két világnak szét kell válnia egymástól, sőt ez a szétválasztás hozza létre őket. Külön kell választani azt, ami isteni, és azt, ami emberi;

Isten első dolga is ez volt. A Tóra szerint a törvények, a mércék, igazodási pontok megalkotása kizárólag az Isten dolga, ebben ember nem alkudhat. Ez a világ alapvető rendje: az ember helye a földön van, nem mindenható, és van olyan része a világnak, ami nem teremtetett, ez az ég, ahova ő nem érhet föl. Ez a fajta gondolkodás sokak szerint rabság, de láthattuk, hogy pont az abszolút mérce adja meg a szabadságunkat. Nélküle vagy a nihil vagy a totalitarianizmus a sorsunk. És ezt nem én mondom, ezt Nietzsche mondta: *„Isten meghalt! És mi öltük meg őt – a legszentebbet, ami eddig a világon volt! Hogyan vigasztaljuk meg magunkat, a gyilkosok gyilkosait? A nihilizmus közeleg, árnyékok keresztezik utunkat, ahol új bálványok születnek a porban.”*

Isten látta, hogy ez jó.

A Teremtés könyve, másnéven a Tóra első könyve szerint Isten a világot jónak teremtette. Nem semlegesnek, nem siralomvölgynek, hanem jónak. A Biblia a jó fogalmát ráadásul axiómaként kezeli, nem bíbelődik a definiálásával, a jó egy az égi szférából jövő abszolút fogalom. Lehet relativizálni, de az előző fejezetben láttuk, hogy miért veszélyes ez.

Ugyanakkor teljes naivitas lenne azt hinni ez alapján, hogy a világ pusztán jó. A rossz is jelen van a világban, Jézus is beszélt erről. A Teremtés könyve mégis azt állítja, hogy Isten jó világot teremtett. Hogyan lehet ezt az ellenmondást feloldani? A zsidó hagyomány úgy magyarázza ezt, hogy Isten azt szeretné, hogy a világ jó legyen, ilyenek teremtette.

Tehát a világban benne van a potenciál, hogy jó legyen, és Isten ezt szeretné.

Ez megint egy olyan axióma, amelynek elfogadása vagy el nem fogadása meghatározza az egész világról alkotott gondolati struktúránkat. Amikor a világban jóról és rosszról beszélünk, akkor csak a szabad akaratú teremtményeknél van értelme ezt megkülönböztetni. Ezért a fő kérdést arról, hogy a világ milyen, jó-e vagy rossz, inkább úgy kellene feltennünk, hogy az ember, az emberiség milyen: inkább jó vagy inkább rossz? Az én élettapasztalatom az, hogy erről nagyon másképp tudunk gondolkodni, és éppen ezért nagyon más következtetésekre juthatunk. Mert az, hogy az embereket inkább jónak vagy inkább rossznak gondoljuk, alapvetően határozza meg azt, hogy milyen a viszonyunk velük. És itt a hangsúly az *inkább* szón van. Azaz az emberekben összességében mi a több: a jó vagy a rossz? Minden emberben van rossz is és vannak nagyon rossz emberek is, de vannak jó emberek is. Ha együtt

nézzük az embereket, mit érzékelünk többnek, a jókat vagy a rosszakat? Itt jön elő annak jelentősége, ha a Szentírást vesszük axiómának, mert az a világot és benne az embert egyértelműen olyannak minősíti, mint aki jónak van teremtvé. És ezzel ki is jelöli, hogy milyen viszonyban érdemes lennünk a többiekkel.

- Mert ha a világ (az ember) jó, akkor inkább érdemes közeledni hozzá, mint távolodni.
- Mert ha a világ (az ember) jó, akkor inkább érdemes szeretni, mint nem szeretni.
- Mert ha a világ (az ember) jó, akkor inkább érdemes közösségben gondolkodni, mint individualizmusban.
- Mert ha a világ (az ember) jó, akkor érdemes inkább az együttműködést választani, mint a versengést.

Ha viszont nem ez az axiómám, akkor két lehetőségem maradt. A világ és benne az ember semleges, vagy inkább rossz. Nincs ezeken kívül más lehetőség. És ha ezt választom axiómának, akkor egészen más életstratégiát érdemes követni:

- Mert ha a világ (az ember) semleges vagy rossz, akkor inkább érdemes távolodni tőle, mint közeledni hozzá.
- Mert ha a világ (az ember) semleges vagy rossz, akkor inkább érdemes nem szeretni, mint szeretni.
- Mert ha a világ (az ember) semleges vagy rossz, akkor inkább érdemes individualizmusban gondolkodni, mint közösségben.
- Mert ha a világ (az ember) semleges vagy rossz, akkor inkább érdemes a versengést választani, mint az együttműködést.

Ennél a fontos kérdésnél – a világ jó vagy rossz vagy semleges? – már nem lehet senkinek homokba dugnia a fejét. Itt mindenképpen axiómát kell választani. Mert az erre a kérdésre adott válasz alapvetően határozza meg az életstratégiát, hogy miként

éljünk. És ha olyan életstratégiát választunk, ami nem passzol a világhoz, akkor igencsak pórul járunk, ezért nem lehet elmenni a kérdés mellett.

A Bibliának tehát erre egyértelmű a válasza: a világ jó. De nem lehet amellett sem elmenni, hogy az emberben ott van a rossz, a rosszra való hajlam is, pedig Isten jónak teremtette. Mit mond erről az ellentmondásról a Tóra, milyen az ember?

Negyedik rész: az Ószövetség emberképe

Isten lehelete

Az a kulcskérdés, hogy eredendően milyen az ember, nemcsak abból a szempontból fontos, hogy hogyan viszonyuljak a többiekhez, hanem abból a szempontból is, hogy hogyan viszonyuljak saját magamhoz! Az egész létemet határozza meg, hogy erre milyen válaszom van. Ki vagyok én? Miért vagyok itt? Vane értelme a létezésemnek? Ha igen, akkor mi a dolgom? A halállal mindennek vége, vagy a halál csak egy életszakasz vége? Ezek megkerülhetetlen kérdések, és nem hiába sokan próbálták már megfogalmazni ezekre a válaszokat. De, ahogy az előző fejezetben is láttuk, a Szentírás megint rendkívül tömören, egy mondatban, lényegében az egész axiómát megfogalmazza:

„Akkor az Úristen megalkotta az embert a föld porából, és orrába lehelte az élet leheletét. Így lett az ember élőlénné.”

Teremtés 2,7

Nézzük, milyen gondolati struktúra, milyen emberkép és énkép következik ebből az axiómából. Ezen alapvetés szerint az ember az anyagi világ része, hiszen porból van, azaz az ember helye egyértelműen a földi szféra. Igen ám, de van itt egy nagyon fontos mozzanat, ami kizárólag az emberrel történt meg, a többi teremtménynél nem: Isten közvetlenül bele lehelte a saját lelkét, így téve őt élőlénné. Tehát az ember élete, a lelke közvetlenül isteni eredetű, az ember élete, a lelke közvetlen kapcsolatban van Istennel. Ennek öt fontos következménye van:

1. Az embernek különleges státusza van a teremtésben, mert más élőlények teremtése nem így történt. Az ember része a természetnek, hiszen anyagból van, de van benne a többi élőlényhez képest valami isteni eredetű. A második mondat egyértelműsíti, hogy Isten nemcsak közvetlenül lehelte bele az életet az emberbe, hanem ráadásul még a saját lelkének mását lehelte bele. Ez azt jelenti, hogy az emberben van valami, ami csak az Istenre jellemző, a többi teremtményre nem. De mi az, amiben más Isten, mint az anyagi világ? Isten egy személy, azaz öntudattal rendelkezik, szabad, akit semmi nem korlátoz, ésteremteni képes erő. És pontosan ezt a három tulajdonságát adta át az embernek, ezek – igaz, a mi emberi szintünkön, de – mindannyiunkban megvannak. Ezek az isteni eredetű képességeink, három olyan kompetencia, ami nem az anyagi világból eredeztethető, de létezik, tehát mindhárom transzcendens eredetű: az öntudat, a szabad akarat és a teremtő képesség. Ez az emberi lélek három attribútuma, ami kiemeli az állatvilágból.

2. Ezt kapta meg az ember, és ezzel az aktussal a Teremtő a teremtményt magához is emelte. Olyanná tette, mint önmaga, aki szabadon, az értelmével teremteni képes, azaz felhatalmazta ezeket a cselekedeteket. Ezért az ember nem egy rabszolga, hanem munkatárs. Az ember Isten teremttársa. Isten szabad akaratú teremttársává válni az ember küldetése, feladata. Ez az emberi élet értelme, boldogságának kulcsa, Isten az embert erre szánta.

3. Mivel az emberi lélek égi eredetű, közvetlenül Istentől származik, ez lehetővé teszi, hogy Isten és az ember között közvetlen kapcsolat jöjjön létre. Tehát a Teremtő közvetlen kapcsolatban van teremtményével, azaz az ember sosincs egyedül, mindig ott van vele Isten. Sőt, az ember a lelkén keresztül „szólhat” is Istenhez, és meg is „hallhatja” a választ.

4. Ezt az isteni lelket minden emberi lény megkapta, tehát minden ember Isten gyermeke. És ez független attól, hogy milyen vallású, bőrszínű, sőt attól is, hogy jó-

e vagy rossz. Igen, a rossz emberekben is ott van az Istentől kapott lélek, Sztálinban és Hitlerben is ott volt. Ezért igazán nagy tragédia, hogy ők azután mit kezdtek ezzel a lélekkel.

5. Mivel Isten örök, a lélek is örök. A fogantatás pedig egy csoda, mert valamilyen misztikus módon ez az isteni lehelet lép be az anyagba és jön létre örökre az emberi lélek. Tehát bár sokszor az öröklésre úgy gondolunk, hogy az a halál utáni lét, ez nem igaz. Az öröklét már a fogantatáskor kezdődik, tehát már a földi élet az öröklét része. A földi élet nem valamilyen „előélet”, hanem része a lélek teljes és örökké tartó életének.

Nos, ez a Biblia emberképe. Ez egy axióma, amire semmilyen bizonyíték nincsen. De nincs bizonyíték a többi vallás axiómájára sem, ahogy a materialista axiómára sem. Lehet rájuk is építeni az emberképünket, csak akkor más következtetésre jutunk. Például vannak olyanok, akik azt mondják, hogy az ember egy biológiai lény, és nincs olyan, hogy lélek. Az öntudatunk egy evolúciós termék, semmi isteni nincs benne. Szerintük, ha az ember, mint biológiai lény megszűnik, akkor teljesen megszűnik. Ez az élet van, ami itt történik velünk, az számít, utána úgymint megsemmisülünk. És mivel ezt nehéz elfogadnunk, ezért találtuk ki ezt az egész lélekdolgot Istenestül, vallásostul.

Lehet, hogy nekik van igazuk, hiszen az övék is egy axióma, illetve a bibliai emberkép is egy axióma, egyikünk se tudja bizonyítani a magáét. De ha nekik van igazuk, és a bibliai axióma egy illúzió, én akkor is szívesebben élem le az életemet a Biblia illúziójában. Szívesebben gondolom azt, hogy az ember egy öntudattal és szabad akarattal rendelkező, teremteni képes csoda. Én is ilyen vagyok, és mindenki a környezetemben ilyen. Én szeretem ezt az emberképet, és nem szeretem például *Richard Dawkins* az *Önző gén* c. könyvében kifejtett emberképét, amiben az ember egy túlélőgép, amit a génjei építettek maguk köré. És ahol az emberi élet egyetlen

célja, küldetése az örökítő anyagának átadása, és nem az, hogy a gyermeke nemzésével Isten teremtetársa legyen. Lehet, hogy Dawkinsnak és követőinek van igaza, és ez az egész vallás, ahogy ő fogalmazott, egy téveszme. De én akkor ezt a véletlenek sorozataként létrejövő biológiai életemet sem abban a tudatban szeretném leélni, amit Dawkins kínál. Mert ha az isteni axiómában hiszek, azt gondolom, az életem egy értelmes, motiváló, önmagamon túlmutató élet. És semmilyen veszténivalóm nincs, legföljebb volt egy illúzióm, egy téveszmém, ami nem volt igaz. Amikor ez kiderül, akkor már nem is létezem, akkor meg már mindegy.

De abba is gondoljunk bele, mi van, ha mégis a zsidó–keresztény axióma a helyes, és valaki mégis úgy dönt, hogy pusztán biológiai lényként éli le az életét. És amikor halálakor azzal szembesül, hogy rossz axiómát választott, akkor ott lesz előtte színről-színre, hogy mennyi lehetőséget kihagyott, és mennyi mindent másképp csinálhatott volna. Elég hátborzongatónak tűnik ez a jelenet. Ismét csak azt tudom hangsúlyozni, hogy lehet nem az isteni axiómát választani, de szerintem nem érdemes.

A szabadon szeretett

Vannak, akik vitatják a szabad akarat létét, de a zsidó–keresztény axióma szerint, ahogy láttuk, Isten egyértelműen szabad akaratot adott nekünk. Ennek amúgy van egy furcsa, közvetett, de teljesen egyértelmű bizonyítéka a Szentírásban: az, hogy Isten parancsokat ad nekünk, embereknek. Ez miért fontos? Mert ha nem lenne szabad akaratunk, akkor nem lenne szükségünk parancsokra. Szabad akarat nélkül mindent úgy csinálnánk, ahogy Isten akarja, minek még ezt parancsokkal is kiegészíteni? Lehet, hogy gyenge a párhuzam, de egy mozdonyvezetőnek nem adunk olyan parancsot, hogy itt ne fordulj jobbra, mert eltévedsz. Egy autónak mondunk ilyet, mert neki van lehetősége jobbra fordulni. És az autónak megvan arra a lehetősége, hogy tiltásunk ellenére mégis jobbra forduljon, mert ebből a szempontból nagyobb szabadsága van, mint egy mozdonyvezetőnek. A mi életünk is ilyen, az isteni parancsokra bármikor mondhatunk nemet, megvan a lehetőségünk. Azt csinálunk, amit akarunk, de a felelősség is a miénk, ha nemet mondtunk. Ez a szabad akarat már az édenkertben megvolt. Isten nem zárta el Ádámot és Évát a jó és rossz tudásának fájától, hanem csak megtiltotta nekik, hogy egyenek róla, sőt a következményekre is felhívta a figyelmet. Az ő döntésük volt, hogy megszegték a parancsot, és ennek következményéért, a paradicsomi állapot végéért, a kiűzetésért a felelősség őket terheli.

A szabad akarral van összefüggésben az is, hogy Isten léte miért nem egy könnyen, minden ember által belátható axióma. Ha százszázalékos biztonsággal tudnánk, hogy van Isten, akkor megszűnne a szabad akarat. Most gondoljunk bele egy nagyon buta képbe: Isten léte teljesen egyértelmű lenne, mert úgy nyilvánulna

meg, hogy egy hatalmas szem lenne az égen, ami mindent lát. De tényleg mindent, a legkisebb stiklijünket is. Szabadok lennénk ekkor? Szerintem egyáltalán nem. Ezért van az, hogy Isten léte nem egy könnyen belátható axióma, és nekem meggyőződése, hogy soha nem is fog azzá válni. Nem lehet földi logikával bebizonyítani Isten létét. Hinni lehet benne, de a hit az mindig egy olyan döntés, amely szabad. Ha nem lenne szabad, akkor azzal meg is szűnne a hitben rejlő döntés általi erő.

Azzal, hogy a teremtmény munkához szabad akaratot is kaptunk, Isten igen nagy kockázatot vállalt, illetve komoly felelősséget rakott a vállunkra. De miért tett Isten ilyet? Mert Isten a teremtményével szeretetkapcsolatban szeretne lenni, ezt Jézus egyértelműen kimondta. És szeretetkapcsolat nem jöhet létre, csak önkéntesen, szeretni nem lehet kényszerből. Isten azt szeretné, hogy az ember őszintén viszonsszeresse, ez pedig nem megy szabad akarat nélkül. Tehát a szabad akarat nem pusztán a szabadság miatt Isten legnagyobb ajándéka, hanem azért, mert annak a bizonyítéka, hogy Isten azért teremtett minket, hogy legyenek olyan lények, akikkel őszinte szeretetkapcsolatba léphet. Azért ez nem semmi! A világ teremtménye szeret engem, és azt szeretné, hogy önként, szabadon viszonsszeressem? És ez a szeretet a kapocs Isten és ember között? Ez a szeretetkapcsolat a világ mélyén meghúzódó rend? A Biblia szerint igen, és ettől jó a világ. Amikor ez a szeretetkapcsolat sérül az ember döntése alapján, minden rossz ebből származik, ettől rossz a világ. A világ az embertől tud rossz lenni, mert Isten szeretete egyértelmű, az ember az, aki nem biztos a dolgában. Ezt gyönyörűen kifejezi *Michelangelo* „Ádám teremtése” freskója a vatikáni Sixtus-kápolnában. Isten az ujját egyértelműen Ádám felé nyújtja, de Ádám az ujját enyhén begörbíti. Nem döntötte el egyértelműen, hogy ő is Isten felé nyúl, elfogadja az érintését, vagy inkább visszahúzódik tőle. Isten ekkora döntési szabadságot és ezzel ekkora felelősséget adott nekünk! Ekkora szabadságot csak annak adunk, akit igazán szeretünk. Ez azt mutatja, hogy Isten nagyon szerethet

minket. Sőt, Sachs rabbi egyik legérdekesebb Ószövetség értelmezése szerint, paradox módon ez a szeretetkapcsolat pont az édenkerti kiűzetéskor lépett szintet!

Képzeljük csak el. „Ott áll” Isten, és megtapasztalja, hogy teremtménye, akit annyira szeret, tudatosan megszegte az egyetlenegy parancsát. Mit mond erre? Először ezt:

Az asszonyhoz pedig így szólt: „Megsokasítom terhességed kínjait. Fájdalmak közepette szüled gyermekeidet. Vágyakozni fogsz férjed után, ő azonban uralkodni fog rajtad. Az embernek ezt mondta: „Mivel hallgattál az asszony szavára, és ettől a fáról, jóllehet megtiltottam, hogy egyél róla, a föld átkozott lesz miattad. Fáradsággal szerzed meg rajta táplálékodat életed minden napján. Töviset és bojtortermet terem számodra. A mező füvét kell enned. Arcod verítékével eszed kenyeredet, amíg vissza nem térsz a földbe, amiből lettél. Mert por vagy, és a porba térsz vissza. [...] Ezért az Úristen eltávolította az Éden kertjéből, hogy művelje a földet, amelyből lett.

Teremtés 3,16-18 és 23

Ez elsőre tűnhet egyfajta átoknak és a legtöbben így is gondolják, de Jonathan Sachs rabbi értelmezése szerint erről szó sincs. Isten egyszerűen közli az emberrel, hogy a szabad akarat választásának mik a következményei. Nincs Édenkert, munka van, kudarc van, fáradság és fájdalom. Olyan nincs, hogy szabad az akaratom, de semmi baj nem érhet, Isten mindent eligazít helyettem. Hiszen akkor a szabad akaratom is megszűnne. Ez hasonlít a kamaszkor dilemmájához. Szabadságot szeretnénk a szüleinktől, de egzisztenciálisan függünk tőlük. A teljes szabadságunkat csak akkor tudjuk elérni, ha elvágjuk a „köldökszínort” és önállóvá válunk. Az meg munkás, felelősségteljes, kudarcokkal teli és fárasztó élet, de ez a szabadság ára. Borzasztó látni az életben is olyan okat, akik meg akarják élni szabadságukat, de az ezzel járó nehézségeket nem akarják felvállalni. Ezzel örökre hisztiző gyerekek

maradnak, hiszen lázadnak és mégis függenek, és pont attól, aki ellen lázadnak. Ez egy ötévesnek még jól áll, hiszen cuki és nincs ereje. De egy huszonöt, vagy akár negyvenöt éves is, már nem cuki, már szárnalmas. És sajnos már erős is, de ezzel az erővel csak rombolni képes. Isten nem ilyen életet szánt nekünk, ő felnőttekkel szeretne együtt dolgozni. A felnőtt pedig szabad, és ezt a szabadságot – jól élve a kapott lehetőségekkel – magának teremti meg, de a felnőtt létnek ára van, hiszen küzdelmes és nehéz.

De Isten utána mond valami mást is:

Az Úristen pedig bőrből ruhát készített az embernek és feleségének, s felöltöztette őket.

Teremtés 3,21

És ez valami egészen fantasztikus üzenet, mert azt mondja: még ha meg is szegted parancsodat, és ezzel ki is kerültél a Paradicsomból, én akkor is gondoskodom rólad. Isten gondoskodik a munkatársairól még akkor is, ha hibáznak. Sőt, az eredeti szövegben itt Isten nem Elochimként, a teremtető névvel, hanem Jahveként, a személyes nevével szerepel. Azaz az Isten–ember kapcsolat a kiűzetéssel még személyesebbé vált. (Egyes fordítások szerint nem bőrből, hanem fényből készítette azokat a köntösöket.) Itt érthetővé válik, hogy Jézus miért *mennyei atyáknak* hívja a teremtető Istent. Hiszen Isten pont úgy viselkedik, mint egy igazi jó apa: kirakja a „fészekből” lázadozó gyermekét, mert tudja, hogy el kell engednie, és fel is készíti arra, hogy az önálló élet nem lesz egyszerű. De azt is megmondja neki, hogy a kapcsolat nem szakadt meg, mindig ott lesz a háttérben, akihez tanácsért fordulhat, ha szükségét érzi, és gondoskodik róla. De nem fog közvetlenül beleavatkozni az életébe, hiszen az az övé, ő felelős érte, és elvenné a szabadságát. Ez az apakép jelenik meg gyönyörűen a tékozló fiú történetében, amit most ilyen szemmel érdemes újból elolvasni.

A fiú apja nem tartotta vissza a lázadó fiút. Elengedte, még ha feltehetőleg meg is szakadt bele a szíve. De, amikor a fiú belátta hibáját, és visszatért hozzá, akkor örömeiben elé sietett, és gondolkodás nélkül visszafogadta. És ez az apakép, amelyről Jézus is beszélt, mélyen ott gyökerezik már a Tórában is, több más istenkép mellett. Igen, az Ószövetségben ott van a „bosszúálló” Isten képe is, amivel sok keresztény embernek nehéz mit kezdenie. Pedig szó sincs ott kicsinyes bosszúról, csak arról ír az Írás, hogy a tetteknek megvan a következménye. Ha valaki nem azt teszi, amit az Isten kér, akkor pórul jár. És nem azért, mert Isten gonosz, hanem pont azért, mert olyan jó. Ha nem a jót választod, akkor a rosszat. És a rossznak következménye van rád nézve. Ez Jézusnál is megjelenik, hiszen mondott olyat, hogy a rosszakat tűzre vetik, illetve fogcsikorgatás lesz a jutalmuk. Jézus is többféle istenképet használ, ahogy a héber Bibliában is több istenkép van. Van, amikor Jézusnál Isten egy szigorú és büntető gazdaként jelenik meg, ahogy az Ószövetségben is sokszor. Hogyan is lehetne leírni az Istent, a világmindenség teremtetőjét és urát egyetlen emberi képpel? De Jézus tanítása az Ószövetség tanítását új fénytörésbe helyezte. És ennek az új szemléletnek egyik legfőbb jellemzője, hogy a szerető atya istenképet tartotta elsődlegesnek. Isten szerető atya képe teljes mértékben az Ószövetségből jött, így ezt hallgatósága közül senki, még a héber Bibliát betűről betűre ismerő farizeusok sem vitatták.

Teremtőtársnak lenni

Beszéltünk arról, hogy az emberi lét értelme, hogy Isten teremtőtársa legyen. De ez a teremtőtárság azért természetesen nem egy egyenrangú kapcsolat. Teljesen egyértelmű, hogy ki a főnök, és Jézus sem csak atyaként beszél az embereknek Istenről, bár maga az *atya* szó is alá-fölé rendeltségi viszonyra utal. De sokszor használ egy másik istenképet is, ami teljesen egyértelművé teszi a hierarchiát: úrként, gazdaként beszél Istenről, minket pedig szolgának nevez. Nem mond ellent a teremtőtárság és a szolgaság? Egyáltalán nem. Az Isten és az ember közötti munkatársi viszonyt a legérzékletesebben két újszövetségi történet írja le, mindkettő természetesen Jézustól származik. És ismét kihangsúlyozom, hogy ezek közül egyik sem keltett felháborodást a korabeli zsidó közegben, teljesen beleillett az akkori világképbe. Azaz a két történet teljesen összhangban van az Ószövetség istenképével. Az első a talentumokról szóló példabeszéd:

Úgy lesz, mint azzal az emberrel, aki idegenbe készült. Összehívta szolgálait, s rájuk bízta vagyonát. Az egyiknek öt talentumot adott, a másiknak kettőt, a harmadiknak csak egyet, kinek-kinek rátermettsége szerint, aztán útra kelt. Aki öt talentumot kapott, menten elkezdett vele kereskedni, s másik ötöt nyert rajta. Ugyanígy az is, aki kettőt kapott, másik kettőt szerzett. Aki egyet kapott, elment, ásott egy gödröt, és elrejtette urának pénzét. Hosszú idő elteltével megjött a szolgálak ura, és számadást tartott. Jött, aki öt talentumot kapott, és felmutatta a másik öt talentumot: Uram, öt talentumot adtál, nézd, másik ötöt nyertem rajta. –Jól van, te hűséges, derék szolga – mondta neki ura. – Minthogy a kevésben hű voltál, sokat bízok rád: menj be urad örömébe! Jött az is, aki két talentumot kapott, s így szólt:

Uram, két talentumot adtál, nézd, másik kettőt szereztem. –Jól van, te hűséges, derék szolga. Mivel a kevésben hű voltál, sokat bízok rád: menj be urad örömébe! Végül jött az is, aki csak egy talentumot kapott. Ez így beszélt: Uram, tudtam, hogy kemény ember vagy. Aratsz, ahol nem vetettél, és gyűjtesz, ahol nem szórtál. Ezért félelmemben mentem, elástam a földbe talentumodat. Itt van, ami a tiéd. –Te mihaszna, lusta szolga! – kiáltott rá ura. – Tudtad, hogy ott is aratok, ahol nem vettem, s ott is gyűjtök, ahol nem szórtam. Oda kellett volna adnod pénzemet a pénzváltóknak, hogy megjövet kamatostul kaptam volna vissza. Vegyétek el tőle a talentumot, és adjátok oda annak, akinek tíz talentuma van! Mert annak, akinek van, még adnak, hogy bőven legyen neki; akinek meg nincs, attól még amije van is, elveszik. Ezt a mihaszna szolgát pedig vessétek ki a külső sötétségre! Ott sírás és fogcsikorgatás lesz.

Máté 25,14-30

Most akkor ez egy szeretetkapcsolat vagy egy büntető, bosszúálló kapcsolat? Most akkor munkatársak vagyunk vagy rettegő szolgák? A zsidó és keresztény világkép szerint Isten nem egy felhőn ülő, mindent vakon megbocsátó papóka, hanem egy úr, azaz vezető. Van hierarchia Isten és ember között, és egyértelmű, ki van felül, ahogy az égi és a földi szféra szétválasztásánál már megbeszéltük. Sőt, ennek a vezetőnek elvárásai vannak, hogy együtt munkálkodjunk vele a világ gazdagításáért, jobbá tételéért. De a történet szerint teljes autonómiát is ad, hiszen otthagyja munkálkodni szolgáit. Sőt, ez az úr azt is figyelembe veszi, hogy a szolgája mire képes, hiszen mást vár attól függően, hogy kinek mennyit adott.

Képességekre szabott, legjobb tudással végzett munka iránti elvárás és autonómia. Ellentmond ez a szeretetnek? Ha egy vezető a munkatársának értelmes és hasznos feladatot ad, és ezt, képességeit figyelembe véve, engedi neki önállóan a maga erejét és találékonyságát kihasználva elvégezni, akkor ez a vezető nem szereti a kollégáját? Én azt gondolom, hogy ez a vezető szereti igazán, hiszen a kollégájának

megadja a jól és hasznosan végzett munka örömét és a fejlődés lehetőségét. Nehéz ennél jobb főnököt elképzelni, és nehéz ennél jobb munkahelyet elképzelni, persze, ha szeretünk dolgozni. És mi ezért a munkáért a jutalom? Ezt talán Jézus egyik legfurcsább, a munkáról szóló másik példabeszéde mutatja a legkifejezőbben:

A mennyek országa hasonlít a gazdához, aki kora reggel kiment, hogy munkásokat fogadjon szőlőjébe. Miután napi egy dénárban megegyezett a munkásokkal, kiküldte őket a szőlőbe. A harmadik óra körül megint kiment, s látta, hogy mások is ácsorognak ott tétlenül a piacon. Megszólította őket: Menjetek ki ti is a szőlőmbe, és majd megadom, ami jár nektek. Azok ki is mentek. A hatodik és kilencedik órában újra kiment, s ugyanígy tett. Amikor a tizenegyedik óra tájban is kiment, megint talált ott ácsorgókat. Megkérdezte tőlük: Mit ácsorogtok itt egész nap tétlenül? Nem fogadott fel minket senki – felelték. Menjetek ki ti is a szőlőmbe – mondta nekik. Amikor beesteledett, így szólt a szőlősgazda vincellérjéhez: Hívd össze a munkásokat, és add ki bérüket, kezdve az utolsókon az elsőig. Jöttek tehát, akik a tizenegyedik óra tájban álltak munkába, és fejenként egy dénárt kaptak. Amikor az elsők jöttek, azt hitték, hogy ők majd többet kapnak, de ők is csak egy dénárt kaptak. Amikor átvették, zúgolódni kezdtek a gazda ellen. Ezek az utolsók csak egy órát dolgoztak – mondták –, s ugyanúgy bántál velük, mint velünk, akik viseltük a nap terhét és hevét. Barátom – felelte egyiküknek –, nem követek el veled szemben igazságtalanságot. Nem egy dénárban egyeztél meg velem? Fogd, ami a tied, és menj! Én az utolsóknak is annyit szánok, mint neked.

Máté 20,1-14

Hogy lehet ugyanaz a jutalma annak, aki reggel jött, mint annak, aki este? Ez csak úgy érthető meg, ha visszatérünk egészen az alapokig, azaz az emberi élet értelméig a zsidó–keresztény hagyomány szerint: az ember Isten teremttársa, azaz maga a munka a jutalom. Ez a Teremtés könyve nélkül nem egyértelmű elsőre, pedig ez a kulcsa ennek a történetnek. Mert azok, akik nem a szőlőben dolgoznak, csak

tétlenül ácsorognak. Isten szőlőjében nem a jutalomért, az egy dénárért, a Mennyországért érdemes dolgozni, hanem azért, hogy elkerüljük a tétlenséget, a célnélküliséget, az értelmetlen életet. A jutalom nem az egy dénár, hiszen végül mindenki annyit kap, hanem az, hogy a teremő kertjében tevékenykedhettünk, és jobbá tehattük a világot. Persze ott a kísértés, ahogy a példabeszédben is benne van, hogy azok, akik régebben ott dolgoznak, több jutalmat is várnak. De ha az a motivációm, hogy azért javítsak a világon, hogy ezért többet is kapjak, akkor megette a fene az egészet. Az semmit nem ér, hiszen az rólam szól, és nem Istenről és a világról. Az egy beszűkült, egocentrikus gondolkodás, aminek, mint láttuk, semmi köze a zsidó–keresztény eszményhez, ami az Ószövetségben, a Teremtés könyvében gyökerezik. Sokkal inkább az a dolgunk az újonnan érkezőkkel, hogy örüljünk nekik, hiszen így még nagyobb eredményeket tudunk elérni. Furcsa gondolat ez az anyagi világban, hogy a jó munka önmagáért boldogít és nem a fizetségért. De ez következik a zsidó–keresztény axiómából.

Ötödik rész: az isteni munkafolyamat

Menj ki!

De hogyan kezdődik a munka Istennel? Mindig egy hívással kezdődik, hiszen Isten nem erőltet ránk semmit. A legjobb példa erre Ábrahám története, amely szintén egy hívással kezdődött, és Ábrahám egész élete az erre a hívásra adott válaszról szólt – és ebből három nagy világvallás született. De mit mondott Isten Ábrahámnak?

Az Úr így szólt Ábrámhoz: „Menj/vonulj ki földedről, rokonságod köréből és atyád házából arra a földre, amelyet majd mutatok neked.” Teremtés 12:1

Ez egy rendkívül nagy jelentőségű mondat, hiszen ez minden ábrahámi vallás kiindulópontja. Zsidó–keresztény szempontból ez a mondat felér a világ teremtésének mondatával, ezért érdemes ugyanolyan részletesen megnézni. Kezdjük a mondat első szavaival: Menj ki!

Az Úr nem azt mondta, hogy ülj le és gondolkodj, hanem azt mondta, hogy *menj*! Azt mondta, *mozdulj*, hagyd ott jelenlegi állapotodat, *cselekedj*! Egy kicsit tovább gondolva, a *fejlődj* jelentés is benne van ebben, hiszen ne akárhová menj, hanem arra a jövőbeli helyre, amit az Úr mutat neked. Tehát az Úr folyamatos munkát, folyamatos cselekvést vár el tőlünk. Igazából ebben a szóban benne van a zsidó–keresztény megközelítés lényege: *a cselekvés*, nem pedig a gondolkodás. Ez persze nem azt jelenti, hogy zsidóként vagy keresztényként nem kell gondolkodni, de be kell látnunk, hogy a földi agyunk nem képes megérteni az égi dolgokat, hiszen már szó volt róla, hogy a két szféra külön van választva. Isten nem is várja tőlünk, hogy mindent értsünk, csak csináljuk, amit kér. Ne agyalj, hanem cselekedj, de ha cselekszel, akkor ezzel együtt el kezded megérteni a dolgokat. Ezért is van az, hogy

Mari néninek ugyanannyi esélye van üdvözülni, mint a legnagyobb teológiai professzornak. Mari néninek élnie kell a kereszténységet, csinálnia azt, amit Isten vár tőle, nem kell értenie. Sőt, egy teológiai professzor sokkal könnyebben eshet abba a hibába, hogy csak agyal, de nem cselekszik. Mozognod kell, hogy érts! Székben ülve, filozofálva úgysem tudod megérteni. Mózesnek is ezt üzenté: kezd el a küldetésedet, a többit bíz rád! De neked kell elkezdni:

Ezért menj, elküldelek a fáraóhoz, hogy népemet, Izrael fiait kivezessed

Egyiptomból.

Kivonulás 3,10

Érdemes látni, hogy a Biblia legfőképp történetekből áll, történetekkel tanít, nem egy filozófiai mű. Nem is lehet leírni Isten gondolatait, de ha a bibliai történeteket sokat olvassuk, akkor egyre többet értünk meg belőle. Szent Pál, az egyik legnagyobb keresztény gondolkodó egyben nagy utazó is volt, és folyamatos mozgásban élte le az életét. A szeretet cselekvés elsődlegességét és az ezen keresztüli megértés élményét csodálatosan írta le Szeretet-himnuszában, ahogy majd egy későbbi fejezetben látni fogjuk. Jézus is történetekkel tanított, de természetesen a legnagyobb tanító történet a saját élete volt. A legtöbbet azzal tanította nekünk, ahogy élt, ahogy vállalta a kereszthalált, és ahogy feltámadt. Nagyon izgalmas, ahogy a kereszténység János evangéliuma alapján az Ige szót használja:

Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige.

János 1,1

Fantasztikus, ahogy János egyetlen mondatba bele tudta sűríteni az Ige három jelentését. Isten az Ige, de az Ige cselekvést is jelent. Cselekvő az Isten is, hiszen megteremtette a világot. Ugyanakkor az Ige tanítást is jelent, így forr össze Isten, a cselekvés és a tanítás. Ez a három szétválaszthatatlan. Ezt még bővebben kifejtem egy későbbi fejezetben.

Földedről, a rokonságod közül és atyád házából!

Azt gondolom, hogy a hívás teljesítésének ez a legnehezebb része, számomra legalábbis biztosan. Hiszen gondolhatjuk azt, hogy az előző fejezetben leírtak megtételére igazából a legnagyobb gátunk „csak” a saját lustaságunk. Az, hogy jól cselekedjünk, másokkal törődjünk, eljárjunk templomba, azért ez nem olyan nagy kunszt. De ezekből a szavakból (föld, rokonság, atya háza) az is kiderül, hogy itt valami egészen másról van szó, mint a szorgalomról. Ezekben a szavakban első értelmezésben benne vannak az anyagiak, a kényelem. Rendben, ezt már hallottuk. De ebben benne van a genetika is, és ha jobban belegondolunk, akkor a biológiai természetünk is. Hogy például túl hevesek vagyunk, vagy éppen túl visszahúzódók, extrovertáltak vagyunk-e inkább vagy introvertáltak, milyen a temperamentumunk. Ezeket mind a származási családunktól örököljük. De kapunk tőlük jóval többet is. Személyiségünk kezdeti fejlődésében egyértelműen meghatározó, hogy kik vesznek körül minket és hogyan bánnak velünk. Kezdeti, fiatal kori személyiségünk igazából köztük alakul ki. És az Úr éppen ezért kéri azt tőlünk, hogy ebből a szempontból hagyjuk ott őket, és legyünk azok, akiknek ő szán minket. Lépünk túl a múltunkon, és arra az életre koncentráljunk, ahova minket vezetni akar.

Ennek a folyamatnak talán a legjobb példája a bibliai Jákob története. Sokan értelmezték már ezt a történetet, de hadd mutassam be röviden szintén Sachs rabbi egészen fantasztikus értelmezését. Jákob ikertestvérével, Ézsauval együtt született úgy, hogy közben Ézsau sarkát fogta. Később Ézsau apjuk, Izsák kedvence lett, ő

pedig anyjáé, Rebekáé. De igazából nagyon szenvedett attól, hogy apja Ézsaut jobban szereti. Rendkívül féltékeny volt annak elsőszülöttségére, és anyjával szövetkezve ellopta annak atyai áldását oly módon, hogy gyengén látó apja előtt Ézsaunak öltözött. Ézsau természetesen éktelen haragra gerjedt, amikor megtudta, hiszen kiforgatták az örökségéből. Jákobnak el kellett menekülnie egy távoli rokonukhoz, hogy Ézsau meg ne ölje. Hogy lett ebből a lelki sérült, sokféle gazságra hajlandó fiúból egy nemzet atyja? Jákob a rokonánál igencsak jól gazdálkodott, tehetős emberré vált, ami jól mutatta rátermettségét, intelligenciáját. De nem ez volt a fordulópont. A fordulópont az volt, amikor rokonától is el kellett jönnie, mert ott is összekaptak a vagyonon, és vissza kellett térnie Ézsau földjére. Két gyűlölője közé került, de nem volt más útja, csak előre. Rettegett Ézsau haragjától, és a lelkiismeretfurdalás is gyötörte, mert jogos volt a harag ellene. Ennek a rettegettségnek köszönhetően egy különös dolog történt vele álmában:

Jákob egyedül maradt odaát. Akkor valaki hajnalig küzdött vele. Mikor látta, hogy nem tudja legyőzni, megérintette csípőjét úgy, hogy Jákob csípője kificamodott, miközben vele küzdött. Közben így szólt: „Engedj el, mert közeledik a virradat!” De ő így felelt: „Nem engedlek el, amíg meg nem áldasz.” Az megkérdezte: „Hogy hívnak?” „Jákobnak” – felelte. Az folytatta: „Ezentúl ne Jákobnak hívjanak, hanem Izraelnek, mivel Istennel szemben erősnek bizonyultál, és emberek fölött fogsz győzni.” Jákob erre megkérdezte és ezt mondta: „Nyilvánítsd ki előtttem nevedet!” Az így válaszolt: „Miért kérdezed a nevemet?” –, s megáldotta. Jákob elnevezte a helyet Penuelnek, mert – úgymond – „színről színre láttam Istent, és életben maradtam.”

Teremtés 32,26-31

Jákob ezek után másnap reggel találkozik Ézsauval, és azt várnánk, hogy az éjszaka után megerősödve legyőzi Ézsaut. Ehelyett egészen meglepő dolgot tesz: mélyen meghajol Ézsau előtt, kéri a bocsánatát, és visszaadja ellopott áldását. De mi

történt itt? Jonathan Sachs rabbi szerint a kulcs az, hogy Jákob két áldást kapott apjától. Egyet Ézsau álruhájában:

Isten adjon neked az ég harmatából és a föld kövérségéből búzát és bort bőségben. – Népek szolgáljanak neked, és nemzetek hódoljanak előtted. Légy ura testvéreidnek, s hajoljanak meg előtted anyád fiai. – Legyen átkozott, aki átkoz, és áldott, aki áld téged.”

Teremtés 27, 28-29

De ez nem a neki szánt, hanem az Ézsauinak szánt áldás volt! Viszont kapott áldást apjától Jákobként is, amikor Ézsau elől rokonaihoz menekült:

A mindenható Isten áldjon meg, tegyen termékennyé, sokasítson meg, hogy a népek sokaságává légy! Adja neked Ábrahám áldását, neked és veled együtt utódaidnak, hogy az idegen földet, amelyet Isten Ábrahámnak adott, sajátodul megkapjad.

Teremtés könyve 28, 3-4

Mi a különbség a két áldás között? Az egyik a gazdagságról és a hatalomról szól, ezt az áldás Ézsauinak szánták, és ez az, amit Jákob ellopott tőle. A másik áldás egy nemzet atyjának szóló áldás, és ez volt Jákobé. És mi történt azon az éjszakán? Jákob, birkózva Istennel megértette, hogy eddig teljesen tévúton járt. Az egész élete arról szólt, hogy olyan akar lenni, mint Ézsau. A sarkába kapaszkodva született, irigyelte testi erejét és ügyességét, irigyelte apja iránta való szeretetét. Hajlandó volt Ézsauinak öltözni, csak hogy áldását megkapja. De most, a birkózás után visszaadja az áldást, ami nem őt illette, és elindul a saját áldása irányába. Nem az köti most már, hogy olyan legyen, mint a testvére. És születik egy új ember, akinek még a neve is más, amit egyenesen Istentől kapott:

„Ezentúl ne Jákobnak hívjanak, hanem Izraelnek, mivel Istennel szemben erősnek bizonyultál, és emberek fölött fogsz győzni.”

Teremtés 32,29

Pontosan erről az újjászületésről, a kifejezetten nekünk szánt cél megtalálásáról szól az, ha meghalljuk Isten hívását. Amikor az anyagiak, a genetikánk, a múltunk nem tereli el a figyelmünket, nem tart vissza. És igen, ezeket elhagyni fájdalmas, küzdelmes, nehéz, de ha a hívásnak eleget akarunk tenni, akkor ez elengedhetetlen.

A földre, amelyet mutatok majd neked!

A már sokszor említett Jonathan Sacks rabbi több könyvében is visszatér arra, hogy a nyugati bibliafordításokban van egy nagyon fontos fordítási bizonytalanság, ami teljesen más fénytörésbe helyez mindent, amit Istenről gondolunk. Amikor Mózes az égő csipkebokornál megkérdezi az Úr nevét, akkor az általánosan elfogadott fordítások szerint az alábbi választ kapja: „*Vagyok, aki vagyok*”. De Sachs rabbi azt mondja, hogy az eredeti héber szöveg több értelmű, mert nem csak jelen időként lehet értelmezni, hanem jövő időként is, azaz: „*Leszek, aki leszek!*” És ez egy nagyon izgalmas új réteg, mert ez alapján Isten nem csak a jelen, hanem a jövő is! Ahogy már írtuk, a teremtés nem állt le, és Isten a teremtést nem szeretné egyedül csinálni, hanem megteremtett minket, szabad akaratú embereket, hogy szeretetből legyünk a teremtetársai. És ezzel az egész ábrahámi hívás körbeér, hiszen mozgásra hív az Úr, mindentől szabadon, hogy együtt eljussunk a nekünk szánt jövőbe. Csak akkor jutsz el a jövőbe, ha mozdulsz, és ha szabad vagy, és csak Istenre figyelsz. Mit mond az Úr? Indulj el, végig figyelj rám, és majd meglátod. Ha nem indulsz el, nem látod meg. Ha nem rám figyelsz, akkor sem. Jézus is ezt mondja: *Én vagyok az út, az igazság és az élet.*

De lássuk be, az Úr hihetetlen bizalmat kér tőlünk saját maga felé, ami szerintem egy óriási kérdés. Nem könnyű, pedig elengedhetetlen. *Pál Feri* atya egyik előadásában beszélt egyszer egy idős asszonyról, aki ezt így fogalmazta meg: „*Hiszek én a Jóistenben, csak nem bízik meg benne!*” Mosolyoghatunk vagy felháborodhatunk ezen a mondaton, de szerintem rendkívül emberi. A hitnek ez az egyik legnagyobb nehézsége, és magamat semmiképpen nem vonnám ki alóla.

Például vegyük csak a halál utáni életet. Persze ha rákérdez valaki, akkor rávágom, hogy hiszek benne. De ha komolyan megkérdézem magamtól, akkor tényleg? El tudom képzelni, hogy ott egy időtlen állapotban Istennel együtt vagyok az örökkévalóságban? Az én földi agyammal igen nehéz. Vagy vegyük az ima erejét. Tényleg hiszek abban, hogy ha imádkozom valamiért, akkor történik bármi is? Persze könnyű rávágni, hogy igen, de tényleg? Nos, szerintem az igazi mély hit erről a bizalomról szól. Mert Isten a jövőt ígéri, és csak bizalommal juthatok el vele oda. Erről szól Ábrahám története, de Mózes története is: kaptak egy hívást, és bizalommal megindultak felé. Hihetetlenül emberi a Szentírásban, hogy nem azt írja, hogy akkor Ábrahám és Mózes vakon bízva együtt masírozott Istennel. Nem, mindketten rengetegszer elbizonytalanodtak. Mindketten féltek, de aztán mégsem adták föl, hanem mentek tovább. És ez emeli ki őket a többi ember közül, ez a végső bizalom. Nem voltak rettenthetetlenek, gyarlók voltak, mint mi, akárcsak az apostolok. De a bizalmuk végül, ha le is apadt, sosem fogyott el, és végigmentek az úton. Nekem is sokszor elfogy a bizalmam, de van egy anekdota, ami gyakran átsegít ezeken az időszakokon:

Egy faluba mutatványosok érkeznek. Kifeszítenek egy kötelet a templomtorony és a faluháza közé. Megkérdézik az embereket, hogy elhiszik-e, hogy ott át tudnak egyensúlyozni. Persze, elhisszük, mondják. Végig is egyensúlyoz az egyik mutatványos, tapsvihar. Aztán megkérdézik, hogy azt elhiszik-e, hogy egy talicskát is át tudnak tolni. Persze, azt is elhisszük, jön a válasz, és tényleg, az egyik mutatványos áttol egy talicskát. Tapsvihar. Aztán megkérdézik, hogy azt is elhiszik-e, hogy egy embert is át tudnak tolni a talicskában. Persze, azt is! – jön a válasz. Oké, mondják a mutatványosok, akkor kérünk egy önként jelentkezőt! És néma csend a válasz...

Nos, az igazi hit az én értelmezésében arról szól, hogy bele merünk-e ülni Isten talicskájába. És ha vállaltuk, hogy beleültünk, és rettegünk ott fönn, ne szégyelljük,

ez van. De ha nem ülünk bele, akkor nem jutunk sehova. Zárásként, nagyon érdekesen és jól mutatja Jézus Ószövetségbe való beágyazottságát, hogy Ábrahám meghívását Jézus az egyik leginkább zavarba ejtő mondatával lényegében megismétli:

Aki apját vagy anyját jobban szereti, mint engem, nem méltó hozzám, aki fiát vagy lányát jobban szereti, mint engem, nem méltó hozzám. Aki nem veszi vállára a keresztjét, s nem követ, nem méltó hozzám.

Máté 10,37-38

Ám az Újszövetség szerint ezek a szavak az akkori emberek számára egyáltalán nem voltak zavarba ejtők, senki nem háborodott fel rajtuk, hogy hogyan lehet ilyet mondani. Nem úgy, mint a ma emberei között sokan, akik azt mondják, hogy ezt nem tudják vállalni. Szerintem ez is bizonyíték arra, hogy ha a ma embere jól értené az Ószövetséget, akkor ezt a mondatot is mélyen megértené.

A felelet: a felel/össég

Ha van hívás, akkor kell, hogy legyen rá felelet is. Az isteni munkafolyamat az Ószövetség szerint így zajlik: Isten hív minket („Ádám, hol vagy?”), mi pedig a szabad akaratunkkal eldöntjük, hogy felelünk-e. Ha nem felelünk, vagy nem megfelelően felelünk, az is válasz. Ezt a szabad akaratunk miatt tudjuk megtenni, amit gyönyörűen megjelenít Michelangelo „Ádám teremtése” freskója, ahogy már szó volt róla. De bármit is felelünk, ennek a döntésnek következménye van, és nagyon szépen kifejezi ezt a magyar nyelv is. Hiszen a *felelősség* szóban benne van a *felel* szó (szerintem nem véletlenül, mert más nyelvekben is megjelenik, például angolban: *response – responsibility*). A szabad akarat a legmélyén annak eldöntése, hogy felelek-e Istennek és együtt dolgozunk; vagy nem felelek, és csinálom nélküle; vagy meg sem hallom a hívást, nem figyelek rá. Van személyes felelősségünk abban, hogy miként alakul az életünk, és teljes személyes felelősségünk van abban, hogy meghalljuk-e Isten hívását. Jézus is beszél erről az önrésről az egyik legismertebb és szintén nagyon furcsának tartott példabeszédében:

A mennyek országa hasonlít a tíz szűzhöz, akik fogták lámpásukat, és a vőlegény elé mentek. Öt balga volt közülük, öt pedig okos. A balgák lámpásukat ugyan elvitték, de olajat nem vittek bele. Az okosak lámpásukkal együtt olajat is vittek korsójukban. A vőlegény késett, így valamennyien elálmosodtak, és elaludtak. Éjfélkor kiáltás hallatszott: Itt a vőlegény, menjetek ki elébe! – Erre a szűzek mind fölkeltek, és rendbe hozták lámpásukat. A balgák kérték az okosakat: Adjatok egy kis olajat! Lámpásunk kialvóban van. – Nem adunk – felelték az okosak –, mert

akkor nem lesz elég se nekünk, se nektek. Menjetek inkább az árusokhoz, és vegyetek magatoknak. Míg odavoltak vásárolni, megérkezett a vőlegény, és akik készen voltak, bevonultak vele a menyegzőre. Ezzel az ajtó bezárult. Később megérkezett a többi szűz is. Beszóltak: Uram, Uram, nyiss ki nekünk! De ő így válaszolt: Bizony mondom nektek, nem ismerlek benneteket. Legyetek hát éberek, mert nem tudjátok sem a napot, sem az órát.

Máté 25, 1-13

Jézus arról mesél, hogy az okosak nem segítettek a balgáknak. Nem mond ez ellent az általa hirdetett felebaráti szeretetnek, önzetlenségnek? Nem, mert az okosok egyszerűen nem tudtak adni. Mert ebben a példabeszédben a magunkkal hozott(!) olaj jelképezi a mi önrészünk az Istenkapcsolatban. Ezt nem tudjuk mástól kérni, az önrészt nem adhatja más helyettünk. Nekünk kell az ujjunkat Isten felé nyújtani, személyes *felelősségünk* van az életünkért. Az élet *felelősséggel* jár, és ha ezt nem vállaljuk, annak következményei lesznek.

Az Ószövetség sokszor ezt úgy mutatja be, hogy ha nem teljesítjük Isten parancsait, akkor megbüntet minket, ez alapján sokakban kialakul a bosszúálló Isten képe. Sőt, sokan azt mondják, hogy azért nem tudják elfogadni az Ószövetséget, mert ott egy bosszúálló Isten szerepel, ami ellentmond a Jézus által élénk rajzolt szerető atyának. Ez elsőre igaznak is tűnhet, de véleményem szerint másról van szó. Az Ószövetség legfőbb üzenete az, hogy minden mögött ott az egyetlen, személyes és cselekvő Isten. Ahogy láttuk, már a Biblia első mondata is ezt hangsúlyozza, és ezt az axiómát szeretné az Ószövetség minden szinten megerősíteni. Ennek hangsúlyozására az ok-okozati összefüggéseket, vagyis hogy a rossz döntések rossz következményekkel járnak, Isten cselekedeteiként jeleníti meg. Ami közvetve persze igaz, hiszen Isten teremtette ezt a világot, ahol így működnek a dolgok. De a rosszért rossz, az nem bosszú, hanem egyenes következmény. Ha rosszul döntünk, és utána rossz történik, akkor az miattunk van, és nem Isten miatt. Isten annyiban

„hibás”, hogy egy olyan világot teremtett, ahol a tetteknek következményei vannak, és egy olyan lényt teremtett, aki szabadon cselekedhet. És ezzel átadta nekünk a felelősséget a saját életünkért, a szabadságunknak ez a felelősség az ára. De ez így szerintem egy igazságos és felnőtt világ. Ha például megnézzük még egyszer a kiűzetést a Paradicsomból, ott is tűnhet úgy a Szentírás megfogalmazása alapján, mintha a rossz következményekben az Isten lenne a közvetlen cselekvő. Pedig az Úr inkább csak a kimondója annak, hogy mi lett a rossz cselekedet következménye. Sajnos a keresztény gondolkodásban is jelen van a bosszúálló Isten képe, sok keresztény rettegett és retteg most is a végítélettől. Nézzük meg, Jézus hogyan beszél erről:

*Amikor eljön dicsőségében az Emberfia, és vele minden angyal, helyet foglal
főnséges trónján. Elébe gyűlnek mind a nemzetek, ő pedig különválasztja őket
egymástól, ahogy a pásztor különválasztja a juhokat a kosoktól. A juhokat jobbjára
állítja, a kosokat pedig baljára.*

Máté 25-31-33

Ez is remek bizonyítéka annak, hogy Jézus életműve az ószövetségi hitre és kultúrára épül, hiszen az egész héber Biblián keresztülvonul a juhok és kosok képe, ahol a juhok az értékesek és a kosok az értéktelenek. Az őt hallgatóknak valószínűleg nem kellett ezt túlmagyarázni, ráadásul rengeteg pásztor ősük vagy rokonuk lehetett, pontosan tudhatták, hogy miről is van szó. De nézzük meg jobban, hogy mit is mondott! Nem egy bíróságról beszél, amelyik mérlegel és dönt. Nem, ő egy egyszerű szétválasztásról beszél, ahol szakavatott szemmel elkülönítik a juhokat és a kosokat. Ez azt jelenti, hogy nem ott dől el, juhok vagy kosok vagyunk-e, ott már juhként vagy kosként leszünk jelen, azaz abban az állapotunkban, amivé életünk során váltunk. Ott egyszerűen ránk néznek, és a juhok jobbra, a kosok balra mennek. Ez nem ítélet, hanem a nyilvánvaló kimondása. Ha elénk terelnének egy nyáját, és

megbíznának minket, hogy válasszuk szét a kosokat és a juhokat, azt ítéletnek hívnánk? Nem, az egy egyszerű szétválasztás lenne.

De ebben az is benne van, hogy nagy a tét. Nem mindegy, hogy juhokká vagy kosokká válunk, és ez kizárólag a mi döntésünk és felelősségünk. Isten mindenkit juhnak szán, de nem kényszerít senkit, hogy azzá váljon. Átadja nekünk a felelősséget a saját életünkért, ez egy óriási szabadság, de a felelősség az ára. Ez így szerintem egy igazságos és felnőtt világ, nehéz lenne ennél jobbat teremteni. Sőt, ha ebből a szempontból nézzük, akkor a világ tökéletes.

Hogy miből áll ez a felelősség, azt az Ószövetség négy szintben fogalmazza meg. Ezek a *felelősségi* szintek egymásra épülnek, és a saját belső fejlődésünkkel is egybeesnek. Ezeken a szinteken megyünk keresztül, amikor kisgyerekből felnőtté válunk. De egyáltalán nem evidens, hogy ez a fejlődés meg is történik.

A felel/össég első szintje a személyes felelősség.

Az Ószövetség elbeszélése szerint, miután Ádám evett a tiltott gyümölcsből, és az Úr kérdőre vonja, tovább tetézi az ügyet. Mert nem azzal reagál, hogy *„igen, Uram, megszegtem a parancsodat, mélyen megbántam”*. Hanem elkezd mentegetőzni, azaz nem vállalja a személyes felelősséget, hanem Évára fogja az egészet: *„Az asszony adott a fáról, akit mellém rendeltél, azért ettem.” Teremtés 3,12* Ha valakinek van kisgyereke, ismerheti ezt, mert előfordulhat, hogy a büntetéstől való félelmében mindent letagad, vagy másra keni a tettét. És ekkor egy jó szülő meg is tanítja, hogy bárkivel előfordul, hogy rosszat tesz, de ha már ez megtörtént, akkor vállalni kell érte a felelősséget. Ez az erkölcsi fejlődésünkben az első és nagyon fontos lépés.

Sajnos van, aki megreked erkölcsileg ezen a szinten, és ez a társadalmi együttélésben elég visszatetsző lehet. Például, ha egy bűnöző azzal mentegeti magát, hogy ő jó ember, de a körülmények miatt kényszerült a bűnre. Persze rendkívül szélsőséges körülmények között előfordul az ilyen, ahogy például *Jean Valjeam*mal történt a *Nyomorultak* című regényben, hogy kenyeret lopott, mert éhezett a családja. De azért a börtönök nem Jean Valjeanokkal vannak tele. A náci vezetők is arra hivatkoztak a nürnbergi perben, hogy csak parancsot teljesítettek, de a szövetséges hatalmak bírái úgy döntöttek, hogy ez nem lehet mentség. Vannak olyan ideológiák, amelyek pont azzal operálnak és állítják maguk mellé a gyengéket, hogy leveszik róluk a személyes felelősség terhét. Az ún. „felvilágosodás” korában terjedt el az a gondolat, hogy az ember jó, csak a társadalom rontja el. Azaz minden rosszért a környezet okolható, és ez a gondolat megágyazott a későbbi korok sok brutális

eszméjének, hiszen az egyént felmenti a személyes felelőssége alól, és sikertelenségéért vagy bűneiért a társadalmat, vagyis az összes többi embert teszi felelőssé. Ezzel felhatalmazást is ad, hogy az egyén a környezetével szemben rombolóan lépjen fel, mert „*nem te vagy a hibás, hanem a kizsákmányoló burzsoák*”, állította a kommunizmus. Amiben persze volt részigazság, de végül a lumpeneket uszították a dolgozók ellen. „*Nem te vagy a hibás, hanem a többi nép, különösen a zsidók*” – mondták a nácik. Ma is vannak fenyegető törekvések, amelyek társadalmi csoportokat igyekeznek összeugrasztani ezen az alapon. „*Nem te vagy a hibás, hanem a boomerek.*” „*Nem te vagy a hibás, hanem a férfiak.*” „*Nem te vagy a hibás, hanem a fehérek.*” És van ennek a személyes felelősségáthárításnak egy különösen visszataszító módja: a vallási fanatizmus. „*Bármilyen gonoszságot megtehetsz, hiszen az Isten ezt akarja.*” Nem szeretnék a helyükben lenni a végítéletkor, amikor ott állnak majd az Úr előtt, és arra hivatkoznak, hogy az Úr miatt lettek kosok...

A felel/össég második szintje az erkölcsi felelősség.

Az Ószövetségben Káin, miután megölte Ábelt, próbál elbújni. Ez érthető, hiszen óriási bűnt követett el. De neki is van egy mondata, amivel – akárcsak Ádám – a bűnét tovább tetézi. Amikor Isten rákérdez, hogy mi van a testvérével, a következőt mondja: „*Nem tudom; talán őrzője vagyok testvéremnek?*” *Teremtés 4,9* Azaz mi közöm van nekem ahhoz, hogy mi van vele? A zsidó–keresztény axióma szerint felelősséggel tartozom a másik emberért, nem mondhatom azt, hogy semmi közöm hozzá. Ez a gondolat szerencsére teljesen áthatja a kultúránkat, sőt a jogrendünket is, hiszen a cserbenhagyást vagy a gondatlanságból elkövetett vétséget a törvény is bünteti. Pedig biológiai szempontból nem sok értelme van a másikkal törődésnek, hiszen csak a saját génállományom túléléséért kellene aggódnom. Persze meg lehet ezt magyarázni a kölcsönösség elvével, hogy azért csináljuk, mert azt várjuk, hogy ha mi bajba kerülünk, akkor majd rajtunk is segítenek. Lehet, hogy van olyan, aki ezért segít, de nekem az a tapasztalatom, hogy a legtöbb ember szívesen segít, ha a másik bajba kerül. És ennek a hajtóereje sokkal inkább az empátia, mint a számítás. Hihetetlen képességünk az empátia, hogy át tudjuk érezni azt, amit a másik ember érez! Ha nem lenne együttérző képességünk, akkor egy borzasztó világban élnénk. *Philip Zimbardo* pszichológus *A Lucifer-hatás* című könyvében az emberi gonoszság eredetéről ír, és azt állítja, az igazi emberi gonoszság mögött mindig az empátia hiánya áll. Akkor tudunk kegyetlenek lenni a másikkal, ha nem érezzük át, amit a másik érez. A pszichopatákat az tudja igazán gonosszá tenni, hogy belőlük hiányzik az empátia képessége. De nem kell pszichopatának lennünk, sajnos ez bármelyikünkkel megtörténhet. Például, ha valaki súlyosan bántaná valamelyik

közeli hozzátartozómat, akkor bennem is súlyosan csökkenne az empátia az elkövetővel szemben. Biztos vagyok benne, hogy a vérét kívánnám. Tudom, hogy ez nem helyes, ez az én gyarlóságom. A háborús propaganda is így működik: az emberekben megszünteti az empátiát az ellenfél iránt, mert azt ismételteti és hiteti el, hogy ők nem emberek. A világ nemrég döbbenetesen állt a ruandai népirtás felett, amikor a hutuk lemészárolták a tuszikat. Ez úgy történhetett meg, hogy előtte a propagandában a tuszikat csak és kizárólag csótányoknak hívták. A csótányok így, a csótányok úgy... A hutuk fejében egyszerűen megszűnt az emberkép a tuszikról, és ezzel megszűnt az empátia is. Az eredmény ismert, egymillió halott pár hét alatt. Ha valaki régi, második világháborús filmeket néz, akkor ott is a katonák a másikat káposztáknak (németek), sárgáknak (japánok), jeniknek (amerikaiak) hívták. Ha a másikat nem látjuk az embert, és ezzel megszűnik felé az empátiánk, akkor hihetetlen kegyetlenségekre vagyunk képesek. Éppen ezért fontos a zsidó–keresztény axióma egyértelmű állásfoglalása: a másik ember nem pusztán egy biológiai fajtársunk, hanem a másik emberben ugyanúgy Isten lelkének mása van, mint én bennem. Ha őt bántom, azzal Isten lelkének mását bántom. Szerencsére ez a gondolat még szinte teljesen áthatja a társadalmunkat. De ez a gondolat biológiailag nem evidens, hanem az isteni axiómából következik. A biológiából maximum az előnyös kölcsönös segítség érdeke vezethető le, az empátia nem. Ahogy az isteni axióma szorul vissza mostanában, úgy szorul vissza vele – némi késleltetéssel – az embertársak iránti empátia is.

A felel/össég harmadik szintje a társadalmi felelősség.

A bibliai Noé története nagyon ismert, de azt már sokkal kevesebben tudják, hogy mi lett a sorsa Noénak az özönvíz után.

Noé, a földműves, szőlőt kezdett telepíteni. Amikor bort ivott, megrészegült, és meztelenül feküdt sátrában. Kám, Kánaán atyja látta apja meztelenségét, és elmondta két testvérének. Akkor Szem és Jáfet fogták a felöltőt, mindketten a vállukra terítették, háttal bementek és betakarták apjuk meztelenségét. Arcukat elfordították, így nem látták apjuk meztelenségét.

Teremtés 9,20-23

Mondjuk ki, ez a helyzet elég méltatlan ahhoz az emberhez, akiről a Biblia három fejezettel korábban még így beszél: *Noé igaz ember volt, kifogástalanul élt kortársai között. Noé Isten színe előtt járt. Teremtés 6,9* Mi történt? A legelfogadottabb zsidó értelmezés szerint a következő.

A Szentírás ezt írja Noéről, miután Isten azt mondta neki, hogy építsen bárkát, *Noé úgy is tett, pontosan úgy járt el, ahogy Isten megparancsolta neki. Teremtés 6,22* Miért lenne ez baj? Hát nem a feltétlen engedelmisséget várja tőlünk az Úr? Nem, Isten nem pusztá szervilitást vár el tőlünk. Az Úr mondta neki, hogy építsen bárkát, és Noé nem ágált a pusztítás ellen, nem szólt egyetlen szomszédjának sem, hanem csak betűről betűre végrehajtotta az utasítást. Isten nem ilyen munkatársakat szeretne. Nem hiába Ábrahám és nem Noé lett a zsidók ősatya. Mert mi történt

akkor, amikor Ábrahám került hasonló helyzetbe? Amikor értesült arról, hogy az Úr el fogja pusztítani Szodomát és Gomorrát, a következő párbeszéd zajlott köztük:

Azután Ábrahám közelebb lépett, és megszólalt: „Valóban el akarod pusztítani az igazakat is a gonoszokkal? Talán ötven igaz is akad a városban. Igazán a vesztüket akarod, nem kegyelmezel meg inkább a helységnek az ötven igazért, aki ott lakik? Távol legyen tőled, hogy az igazakat megöld a gonoszokkal együtt, s így egyenlő legyen a sorsuk az igazaknak meg a gonoszoknak. Távol legyen ez tőled. Az egész föld bírāja nem járna el igazságosan.” Az Úr így válaszolt: „Ha ötven igazat találok Szodoma városában, értük megkegyelmezek az egész helységnek.” Ábrahám folytatta és így szólt: „Vettem magamnak a bátorságot, hogy beszéljek Urammal, pedig csak por és hamu vagyok. Lehet, hogy öt még hiányzik az ötven igazhoz. Az öt miatt elpusztítod az egész várost?” Így válaszolt: „Nem pusztítom el, ha csak negyvenöt igazat találok benne.” Erre ő folytatta beszédét: „De lehet, hogy csak negyven van.” Ezt felelte: „Negyven miatt sem fogom megtenni.” Ő újra szólt: „Ne haragudj, Uram, ha beszélek, de lehet, hogy csak harmincan lesznek.” Ezt válaszolta: „Ha harmincat találok, hát nem teszem meg.” Aztán újra szólt: „Nos, ha már egyszer bátorkodtam Urammal beszélni: lehet, hogy csak húszat találsz.” Így felelt: „Húsz miatt sem pusztítom el.” Ő folytatta: „Ne haragudj rám, Uram, ha még egyszer szólok: lehet, hogy csak tízen vannak.” Ezt válaszolta: „Tíz miatt sem pusztítom el.”

Teremtés 18,23-33

Ábrahám küzdött, alkudozott még az Úrral is. Isten, mint vezető azt várja el tőlünk, hogy használjuk az eszünket, és küzdjünk akár vele szemben is a többiekért. Ezért a tulajdonságáért lett a zsidó vallás alapítója Ábrahám, és nem Noé. Ezért menekülhetett Noé az alkoholhoz, mert látta a pusztulást, és nem tett ellene semmit. Nem mondhatom azt, hogy én jó ember vagyok, a többiek nem érdekelnek. Egyszerűen nem elég. Meg akarjuk úszni a munkát, ha mindig csak annyit teszünk,

amennyi feltétlenül szükséges. Noé csak szolgaian követte Isten parancsait, nem tette hozzá saját gondolatait, hogy például mi lesz a többi emberrel. Nem próbálta megmenteni, figyelmeztetni őket. Isten azt várja tőlünk, hogy legyünk önállók, és ha kell, szegüljünk szembe akár vele is, mint Ábrahám és Jákob tette. Jézus a talentumos példabeszédével ugyanezt tanította nekünk: nemcsak vissza kell adnunk azt, amit kaptunk, hanem a saját munkánkkal meg kell sokszorozni.

A felel/össég negyedik szintje a spirituális felelősség.

Eszerint egyszerűen nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy van abszolútum. Igazából nekem az a legnagyobb bajom az ateizmussal és a materializmussal, hogy ha tagadjuk az ég, a transzcendens létezését, akkor azzal óhatatlanul Bábelt építünk:

Így szóltak egymáshoz: „Gyertek, csináljunk téglát és égessük ki.” A téglá épületkő gyanánt szolgált, a szurok pedig kötőanyagul.⁴ Azután így szóltak: „Rajta, építsünk várost és tornyot, amelynek teteje az égig ér. Szerezzünk nevet magunknak, és ne szóródjunk szét a földön!”

Teremtés 11,3-4

Mi történt itt? A kor emberei a kor legfejlettebb technológiáját felhasználva, rengeteg embert igába hajtva, az ég felé kívántak törni, ezzel magukat szerették volna megtenni az égi szférának. Isten helyébe akartak lépni. Bábel története nem a múlt, hanem a jelen és a jövő is. Mindig ott a kísértés, hogy a technológiai fejlettség és a totalitarianizmus által egy istentelen világot építsünk, ahol istennek érezhetjük magunkat. Mivel Isten ajándékaként olyan lelket kaptunk, ami az ő lelkének mása, ezért ez a lélek az előzőekben leírtak szerint nagyon sok mindenre képes (öntudatos, szabad, örök). Ezért hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy ezzel a csoda-lélekkel nincs is szükségünk Istenre. Az Istentől kapott lelkünk valóban annyira nagyszerű, hogy Isten nélkül egyszerűen megrészegülünk saját magunktól. Sőt, ha nincs szükségünk rá, akkor lényegében azt is mondjuk, hogy a helyére tudunk lépni. Ennek a gondolatnak egészen magas fokát képviseli *Yuval Noah Harari* történész, aki *Homo Deus* című könyvében kijelenti, hogy az isteneket, a vallást az ember

teremtette. Nem mondja ki konkrétan, de ha zsidó–keresztény szempontból nézzük, akkor ebből az következik, hogy az ember teremtette Istent. És Harari ezen gondolata nem köznevetség tárgya, hanem a nyugati szekuláris értelmiség jelentős része számára elfogadott és ünnepeltállítás. Nem véletlenül, hiszen pontosan azt írja le, ahogy ezek a körök magukra gondolnak. Őrület. Szerintem ilyen még nem volt. Volt már rá példa, hogy emberek az istenek közé emelték magukat, de hogy Isten teremtvőivé, ez teljesen új. Sokat idézik *Nietzsche* híres mondását: „*Isten meghalt, mi öltük meg.*” De azt már ritkán idézik tőle, hogy azt is nyilatkozta: ezért az emberiség jövője az egocentrizmus és a totalitarianizmus. És valóban, igaza van Nietzsche-nek, ha „megöljük” Istent, akkor ez vár ránk. Az a spirituális felelősségünk, hogy ez ne történjen meg. A zsidó–keresztény gondolat a gátja annak, hogy a világ individuálissá és totalitáriánussá váljon. Nem hiába gyűlölik azok, akik fel akarják építeni a maguk Babelét. Hiszen amíg az isteni axióma él, addig mindig van ellenállás.

Hatodik rész: a feladat Isten országá

A feladat: Isten országa

Az Isten országa koncepció

A Betenbough módszer c. könyv alapján

Rendben, de akkor holnaptól mit kell csinálnom? Mi az a feladat, amire Isten meghívott minket? Erre a választ magamnak egy rendkívül sikeres, keresztény vállalatától kaptam meg, a texasi Betenbough Companies-től. Lehet a feladatot máshonnan is közelíteni, de a könyvük elolvasása igazi „aha” élmény volt számomra. Rajtuk keresztül ismertem meg az Isten országa koncepciót, és én is erre építem innentől a következő összes fejezetet. Hogy mi az az Isten országa koncepció? A legjobb az, ha idemásolom azt, amit én is a könyvben találtam. Innentől szó szerinti idézet jön:

„Ezért ti elsősorban az Isten országát és annak igazságát keressétek, s ezeket mind megkapjátok hozzá!”

– Máté 6,33

Jézus soha nem mondta semmire azt, hogy „keressétek először”, csak az Isten országával, királyságával kapcsolatban. Jézus számára az Isten Királysága volt az első. Többet beszélt róla, mint bármi másról, beleértve az egyházat is. A négy evangéliumban a „királyság” szó (görögül „baszileia”) 109-szer fordul elő, míg az „egyház” szó (görögül „ekklészia”) csak háromszor. Ha Jézus ennyit beszélt róla, nem furcsa, hogy mi alig tesszük ezt? De mit jelent tulajdonképpen az Isten Királysága?

Egy királyság egyszerűen az a terület, ahol egy adott király uralkodik. Isten Királysága az a hely, ahol Ő uralkodik, ahol az Ő akarata teljesül. Az a hely, ahol

méltán látják trónon ülőként Őt, aki védelmet és gondoskodást nyújt, és aki királyként megérdemli osztatlan hűségünket. Ez az a hely, ahol Isten ügyei válnak a legfőbb ügyekké. A Királyság Isten rendjének megjelenése az emberi ügyekben. Dr. Jack Taylorígy határozza meg Isten Királyságát:

Isten örök uralma minden és mindenki felett, mindenhol, minden időben és az örökkévalóságban. Mindez az idő felett áll, mégis magában foglalja az időt; meghaladja az időt, és időtálló. Milliárd korszakokkal ezelőtt Isten Királysága már létezett; és sok milliárd év múlva is létezni fog. Mivel örökkévaló, kiérdemli, hogy „mindenség”-nek nevezzék, mert minden más vagy benne foglaltatik, vagy végül megszűnik létezni.

Jézusnak szinte minden példázata a Királyságról szólt, történetei Királyságról szóló történetek voltak, imái pedig Királyságról szóló imák. Jézus állandóan erről beszélt. Az első szavak, amelyeket Jézus Máté és Márk evangéliumaiban mondott, a Királyságról szóltak. Keresztre feszítése és feltámadása után Jézus negyven napon keresztül jelent meg tanítványainak. Sokan azt várták, hogy elkezdi előkészíteni a távozását, és az egyház megszervezésére vonatkozó útmutatást ad, de Ő folytatta ugyanazt a témát: egy negyvennapos konferenciát tartott a Királyságról!

„Szenvedése után sokféleképpen bebizonyította, hogy él: negyven napon át ismételten megjelent nekik, és beszélt az Isten országáról.”

– *Apostolok Cselekedetei 1,3*

Az Apostolok Cselekedetei Jézusnak a Királyságról szóló prédikációjával kezdődik, és Pál apostol hasonló témájával végződik: „Ő pedig ott maradt két teljes esztendeig saját bérelt szállásán, és fogadta mindazokat, akik felkeresték. Hirdette az Isten országát, és tanított az Úr Jézus Krisztusról teljes bátorsággal, minden akadályoztatás nélkül.” [footnoteRef:2] A Jézus mennybemenetele utáni időkről szóló könyv, az Apostolok Cselekedetei, szintén a királyságot állítja középpontba.

Az apostolok nem egyszerűen az egyház vagy a megváltás hírért terjesztették, hanem a Királyságot hirdették!

Sok hívó úgy tekint Isten Királyságára, mint amit csak Krisztus visszatérése után tapasztalhat meg. Ez a nézet azonban megfosztja a hívőket a jelenben mind az erőttől, mind a céltől. Az Írások azt tanítják, hogy Isten Királysága már eljött, most jön el, és még el fog jönni. Az egyik legcsodálatosabb igazság Isten szeretettörténetében az, hogy aktív szerepre hív minket az Ő világrendjének helyreállításában és Királyságának valósággá tételében a földön úgy, ahogy az a Mennyben van.

A Királyságban élve hatalmunk és megbízatásunk van arra, hogy kiterjesszük azt a területet, ahol Isten uralkodik, és ahol az Ő akarata teljesül. Isten nem azt akarja, hogy várjunk a Mennybe jutásra, hanem hogy kövessük Jézust mint a Mennyország állampolgárai, és hozzuk a Mennyet a földre az élet minden területén – az üzletben, a politikában, az oktatásban és a saját befolyási körünkben! Ez az átalakulás először bennünk történik, majd körülöttünk, lánggra lobbantva a világot megbocsátással, gyógyulásokkal, csodákkal, igazságossággal és békével.

Isten célja az Édenkert óta változatlan: arra lettünk teremtvé, hogy uralkodjunk az Ő egész teremtésén. De az, hogy mi ezzel a lehetőséggel hogyan sáfarkodunk, attól függ, hogy Ő uralkodik-e felettünk. A Királyságban élni azt jelenti, hogy a szemléletünk megváltozik: „...ne az én akaratom legyen meg, hanem a Tiéd”, és a vágyunk ugyanaz lesz, mint Jézusé: „Jöjjön el a Te országod, legyen meg a Te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is.” A Királyságban a hódolat megváltott formáját tapasztaljuk meg: ahelyett, hogy egyszerűen csak egy uralkodó parancsának kényszerű betartása lenne, a hódolat aktiválja a Szentlélek erejének áramlását bennünk és körülöttünk.

A hívás: a főparancs

De milyen az az Isten országa? Jézus Isten országának alkotmányát egyetlen, összetett parancsban fogalmazta meg, amely az előző fejezetekben látott hívás is egyben:

„Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez a legnagyobb, az első parancs. A második hasonló hozzá: Szeresd felebarátodat, mint saját magadat. Ezen a két parancson alapszik az egész törvény és a próféták.”

Máté 22,37-40

Már szó volt róla, hogy a kereszténység alapvető axiómája az, hogy Jézus Isten Fia. Ez alapján bármi, amit Jézus mondott, azt Isten mondja, ráadásul nem közvetítőn keresztül, hanem közvetlenül. Jézus szava egy az egyben Isten szava. Sőt, az, hogy Jézus Isten Fia, Szent Ágoston értelmezésében egészen konkrétan azt jelenti, hogy a Fiú (Jézus) az Atyától származó logosz, azaz az isteni tudás, az értelem, az ige. Azt pedig, hogy Jézus tanításának ez a parancs a központi gondolata, maga Jézus mondja: *„Ezen a két parancson alapszik az egész törvény és a próféták”*. Ebből az következik, hogy az egész tanításának ez a parancs a magja, ez a lényege. Nemhiába hívjuk sokszor a főparancsnak. Minden, amit mondott, ezen alapszik.

Ahogy már többször említettem, Jézus soha nem tagadta meg az Ószövetséget, az egész tanítását arra építi. Jézus az egész ószövetségi tanítást kézbe vette, felemelte, és olyan értelmezésben tárta elénk, hogy az egész új dimenzióba került. Talán ahhoz lehet hasonlítani ezt a folyamatot, hogy vannak olyan képek, amelyek távolról sok apró pontból állnak, de ha megfelelően nézzük őket, akkor „kiugrik” belőlük egy háromdimenziós ábra. Fontos, hogy a pontok nélkül nem jön létre az ábra! Az

Ószövetség rendkívül pontosan és hitelesen leírta az életet, de Jézus hozta el az új dimenziót, azaz az Újszövetséget.

Külön érdekesség, hogy a főparancsban még ennek az új dimenzióba helyezésnek a folyamata is benne van, hiszen a főparancsot sem a levegőből vette Jézus, hanem közvetlenül az Ószövetségben kötött össze két olyan pontot, ami addig senkinek sem jutott eszébe. A főparancs első része Mózes második könyvében (Kivonulás könyve) található, a 6. fejezet 5. versében. A második része Mózes harmadik könyvének (Leviták könyve) 19. fejezetének 18. versében. Ezt a két, különböző helyeken található parancsot kötötte össze Jézus. Engem arra emlékeztet, mint amikor úgy magyarázzák a térugrást, hogy egy papírlapra tesznek két távoli pontot. Két dimenzióban hosszú az út a két pont között, de három dimenzióban összehajtva a két pont eggyé válik. Azaz a háromdimenziós térben lehetséges lenne az ugrás, ha a negyedik dimenzióban „össze tudnánk hajtani” a háromdimenziós teret. Nos, Jézus ugyanezt teszi gondolati szinten, azaz az Ő dimenziójában „összehajtja” a távoli, de létező pontokat, és így újraértelmezi, új jelentést ad nekik. Erről szól az egész, hogy a logosz ott volt végig az Ószövetségben, de testet öltött, és egyértelműen kimondta önmagát. Zsidó testvéreink szerint ezt önkényesen teszi, de a keresztény axióma szerint pont ez az egésznek a lényege: az Ószövetséget isteni módon értelmezi, és átnyújtja nekünk a valódi értelmezését.

Sőt, van még egy réteg, amely még tovább emeli a zsidó-keresztény kapcsolódást és ennek a parancsnak a jelentőségét. A főparancs első része nem akármilyen parancs, hanem a zsidók legfontosabb imája. A Semá Jisraelről sokan hallottak, hiszen ez Izrael hitének alapvető kijelentése. Ebben a parancsban fejezik ki a zsidók hitük lényegét, azaz hogy Isten az egyetlen, személyes és uralkodó Isten. Nos, itt pontosan erről a parancsról van szó és emellé teszi Jézus szintén az Ószövetségből az emberszeretetet, mert így egyértelmű a parancs. Talán ennél jobban semmi sem fejezi ki a zsidó és a keresztény tanítás kapcsolatát. Mert, ha az

Istenszeretet mellett nincs ott egyértelműen az emberszeretet, az könnyen farizeussá tesz minket, az isteni törvények nagy tudású, de hideg betartójává. Ezt értette meg Szent Pál, és írta le a szeretethimnuszban:

„Szólhatok az emberek vagy az angyalok nyelvén, ha szeretet nincs bennem, csak zengő érc vagyok vagy pengő cimbalom. Lehet prófétáló tehetségem, ismerhetem az összes titkokat és mind a tudományokat, hitemmel elmozdíthatom a hegyeket, ha szeretet nincs bennem, mit sem érek. Szétoszthatom mindenemet a nélkülözők közt, odaadhatom a testemet is égőáldozatul, ha szeretet nincs bennem, mit sem használ nekem. A szeretet türelmes, a szeretet jóságos, a szeretet nem féltékeny, nem kérkedik, nem is kevély. Nem tapintatlan, nem keresi a maga javát, nem gerjed haragra, a rosszat nem rója fel. Nem örül a gonoszságnak, örömét az igazság győzelmében leli. Mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel. S a szeretet nem szűnik meg soha. A prófétálás véget ér, a nyelvek elhallgatnak, a tudomány elenyészik. Most megismerésünk csak töredékes, és töredékes a prófétálásunk is. Ha azonban elérkezik a tökéletes, ami töredékes, az véget ér. Gyermekkoromban úgy beszéltem, mint a gyerek, úgy gondolkodtam, mint a gyerek, úgy ítéltam, mint a gyerek. De amikor elértem a férfikort, elhagytam a gyerek szokásait. Ma még csak tükörben, homályosan látunk, akkor majd színről színre. Most még csak töredékes a tudásom, akkor majd úgy ismerem mindent, ahogy most engem ismernek. Addig megmarad a hit, a remény és a szeretet, ez a három, de közülük a legnagyobb a szeretet.”

Korintusiaknak írt első levél 13,1-13

Tehát ahogy a Teremtés Könyvének első mondatában minden benne van a világról, úgy ebben az egyetlen parancsban minden benne van arról, hogy mi az isteni logosz, tudás, ige. Azaz benne van az, hogy Isten hogyan gondolkodik a világról. Szent János evangélista szerint Jézus az örök ige, azaz nem csak Isten gondolata, hanem ez Isten lényege, az élet lényege, az értelem világossága:

„Kezdetben volt az Ige, az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige, ő volt kezdetben Istennél. Minden általa lett, nélküle semmi sem lett, ami lett. Benne az élet volt, s az élet volt az emberek világossága.”

János 1,1-2

Ez alapján Isten azért testesült meg a világban, küldte el az Igét, Jézust, hogy ezt a parancsot közvetlenül és kristálytisztán elmondja nekünk. Éppen ezért erről a parancsról nem lehet eleget gondolkodni, elmélkedni, hiszen ez a parancs Isten gondolkodásának esszenciája, sőt, János szerint ez a parancs Isten szubsztanciája. Éppen ezért ennek a parancsnak a mélysége felfoghatatlan, hiszen Isten emberi ésszel teljességében felfoghatatlan. De ha valami felfoghatatlan, akkor nem az a dolgunk, hogy bele se kezdjünk a felfogásába. Hiszen Isten a végtelensége miatt felfoghatatlan számunkra, éppen ezért, ha a végtelent akarom megismerni, az lehetőség a végtelen fejlődésre. És én a végtelen fejlődésnél kevés inspirálóbb dolgot tudok elképzelni.

A végtelen út

De hogyan érdemes nekivágni egy végtelen útnak? Erről már beszéltünk egy előző fejezetben, amikor Ábrahám elhívása volt a téma. Most ugyanazt a gondolatot szeretném egy másik oldalról megközelíteni.

Szent Ágoston egy, a főparancshoz hasonlóan felfoghatatlan témával, a Szentháromsággal kapcsolatban az alábbi módszerrel élt: „Crede ut intelligas”, ami magyarul azt jelenti: „Higgy, hogy megérthess.” Ez a kifejezés azt hangsúlyozza, hogy a hit előfeltétele a mélyebb teológiai megértésnek, különösen olyan misztériumok esetében, mint a Szentháromság. Szent Ágoston azt vallotta, hogy az elfogadás, a hit az első lépés, amely megnyitja az utat az értelem számára, hogy a misztériumokat részben megvilágítsa, bár azok teljes megértése az emberi értelem számára korlátozott. Nos, a főparancs esetén is a legfontosabb, hogy elhiggyük, hogy ez Isten gondolatának esszenciája. Azaz váljon az axiómánkká. Ugyanakkor ebben az esetben van még egy további segítségünk. Hiszen ebben a parancsban Isten ugyanúgy cselekvésre hív minket, ahogy Ábrahámot is cselekvésre hívta, ahogy az Ószövetségben láttuk. És ez a cselekvés tud minket még közelebb vinni a megértéshez, közelebb, mint a puszta elmélkedés. Ezért ennek a parancsnak a megértéséhez talán érdemes egy kicsit megváltoztatni Szent Ágoston módszerét:

Facere ut intelligas, azaz cselekedj, hogy megérthesd!

Cselekednünk kell, hiszen az János evangéliumának első mondatában az ige szó magát Jézust, a tanítását, de a cselekvését is kifejezi. Azaz ez a parancs csak akkor érthető meg igazán, ha cselekedjük amire hív minket, de ugyanakkor tudás is, amit érdemes időnként átgondolni, hogy pontosan mit jelent, Isten mit vár tőlünk. Az,

hogy a kereszténység lényegét a cselekvésen keresztül lehet igazán megérteni, nem a kereszténység sajátja, ahogy láttuk, hanem ez is mutatja a kereszténység rendkívül mély zsidó gyökereit. Hiszen nagyon fontos zsidó sajátosság volt – főleg a görögökkel összehasonlítva –, hogy hitüket a mindennapi cselekedeteikben éljék, és ne filozofáljanak rajta. Beszéltünk róla, hogy az Ószövetség nem filozófiai mű, hanem egy törvény- és történetgyűjtemény és mint ilyen a mindennapi élethez ad példázatok és szabályokat. Sokszor mai szemmel furcsálljuk, hogy például Mózes törvényei mennyire aprólékosak. Ez azért van, mert már az Ószövetség is a napi, apró cselekvésekről szól. Jézus nem mondott ellent a Tórának, de egy komoly dologra hívta fel a figyelmet: arra, hogy lássuk a fától az erdőt. Azaz, ha csak cselekszünk, de nem keressük a lényegét, akkor könnyen a kor farizeusaivá válhatunk, azaz ész nélkül betartjuk a törvényt, de nem gondolkodunk el a törvény értelmén. Jézus ezen vitái a farizeusokkal a szombat megtartása körül csúcsosodtak ki, és Jézus erre a vitára is a lehető legfrappánsabb választ adta: „A szombat van az emberért, és nem az ember a szombatért!” Azaz a törvény az embert kell, hogy szolgálja, nem az embernek kell a törvényt szolgálnia. Isten értelmet adott nekünk, és nem azt várja tőlünk, hogy a törvényeit ész nélkül betartsuk, hanem hogy gondolkodjunk el rajtuk, és ez alapján fejlődjünk, tanuljunk! Facere ut intelligas, azaz cselekedj, hogy megérthess!

De akkor nézzük meg, mit jelent ez a parancs, mit is kell csinálni? Mit jelent az, hogy szeretni? Ki a felebarátom? Hogyan jön ez Isten országához? Mi köze ennek a teremtéshez?

A főparancs játékelméleti megközelítése

Én most egy olyan megközelítést szeretnék alkalmazni, ami messzebbről indul, és az ökológiában és a társadalomtudományokban régóta használt fogalmakra épít. Ismerjük meg tehát a nullaösszegű és a pozitív összegű játszma fogalmát.

Kezdjük a *nullaösszegű játszmával*, amelyre talán a legjobb példa a póker. A játékosok mindegyike hoz magával pénzt, és az a céljuk, hogy elnyerjék a többiek pénzét. Azaz a nyereség maximum annyi, amennyit a másik elveszít. Azért hívják nullaösszegűnek, mert a nyereményalap zárt, a felek kizárólag egymástól tudnak nyerni, nem lehet ennél több. De nem csak a póker nullaösszegű játszma, a legtöbb társasjáték is az, a sportversenyek is azok, sőt minden verseny az, hiszen mindig van egy győztes és egy vesztes, éppen ettől olyan izgalmasak, ettől verseny a verseny.

A *pozitív összegű játszma* megértéséhez vegyünk egy másik játékot, a tollaslabdát. Azt is lehet versenyszerűen játszani, azaz kifizítünk egy zsinórt vagy egy hálót, egymásnak ütögetjük a labdát, és az, aki többször vissza tudja ütni, az nyer. Ez így egyértelműen nullaösszegű játszma. Igen ám, de a legtöbbünknek van arról emléke gyerekkorából, szerencsésebbeknek a közelmúltból, amikor úgy játszottunk tollaslabdát egy barátunkkal, hogy a labdát felfelé ütögettük, és az volt a cél, hogy a labda minél tovább a levegőben maradjon. Együtt állítottunk fel rekordokat, hiszen először csak pár alkalommal sikerült, aztán elértük a bűvös tízet, sőt az ügyesebbek még jóval többet is. A határ kis túlzással a csillagos ég volt. De ez már nem nullaösszegű játszma volt köztünk, hanem pozitív összegű! A pozitív összegű játszma lényege, hogy a felek nem egymás ellen játszanak, hanem együttműködnek, és közösen gyűjtik a pontokat, azaz együtt nyernek. Tehát a felek nem versenyeznek

egymással, nem egymástól nyernek, hanem együttműködésük gyümölcseiből együtt gazdagodnak.

A nagy kérdés a következő: Milyen a világ? Nulla- vagy pozitív összegű játszmák sorozata? Vagy mindkettő? De milyen arányban? Mit kell tennem egy ilyen világban?

Ezek a kérdések már régóta foglalkoztatják az ökológusokat és a társadalomtudósokat is. A darwini evolúcióelmélet szerint a szűkös erőforrásokért versengenek az egyedek, és azok, akik ebben sikeresebbek, azoknak lesznek utódaik. Ez elég egyértelműen nullaösszegű játszma, hiszen a szereplők folyamatos versenyben élnek. De volt egy probléma, amire ez alapján nem volt egyértelmű a válasz: ha a verseny egyedi szinten zajlik, mi a helyzet a csapatokban vadászó állatokkal, mint például a farkasokkal vagy az oroszlánokkal? Ott nincs verseny? Miért működnek együtt? Nem lenne „okosabb” egyéni stratégia megvárni, amíg a többiek a sérülést kockáztatva levadásszák a zsákmányt, aztán odamenni és falatozni? Egy ilyen egyed óriási nyeresémet tudna bezsebelni a többiekkel szemben, és a falkában az ő utódainak kellene elterjednie. De miért nem terjed el mégsem ez a viselkedés ezekben a csoportokban? Lenyűgözőek ezek az állatok, de annyira azért nem intelligensek, hogy figyeljék, ki mennyit tesz bele, aztán ez alapján osszák szét a zsákmányt, ez nem lehet visszatartó erő. Etikáról sem beszélhetünk, hiszen vadállatokról van szó, nem öntudatos lényekről. Miért éri meg nekik mégis együttműködni, ha egyéni szinten ki is lehetne használni a többieket? Az ökológusok ennek a dilemmának a modellezésére találtak egy egészen egyszerű és nagyszerű játékot, amelyet *fogolydilemmának* neveztek el.

A fogolydilemma

Két gyanúsítottat (A-t és B-t) letartóztatnak, és külön cellákban hallgatnak ki, így nem tudnak kommunikálni. Mindkettőjüknek két választása van: vallani (ezzel

elárulva a másikat) vagy hallgatni (mentve mindkettőjüket). A következmények a választásaiktól függenek:

- Ha mindketten hallgatnak, mindkettő enyhe büntetést kap, hiszen nem sok mindent tudnak rájuk bizonyítani, megússzák 1 év börtönnel.
- Ha mindketten vallanak, mindkettő súlyosabb büntetést kap, hiszen minden kiderül, ezért 5 év börtönt kapnak.
- Ha az egyik vall, a másik hallgat, a valló vádalkuval megússza büntetés nélkül (0 év), míg a hallgató a legsúlyosabb büntetést kapja, ami 7 év börtön.

Melyiket érdemes választani? Nem egyszerű a kérdés. Az etikát tegyük most félre, pusztán játék szempontjából nézzük. Ha hallgatok, és a másik nem, akkor nagyon rosszul járok, fordított esetben pedig nagyon jól. De ha mindketten hallgatunk, akkor mindketten olcsón megússzuk, de ha mindketten vallunk, akkor mindketten rosszul járunk. Ugyanígy, ha egy oroszlán azt választja, hogy a vadászatot csak mímeli, és hagyja, hogy a másik törje magát, akkor nagyon jól jár, fordított esetben nagyon rosszul. De ha mindketten mindent beleadnak a vadászatba, akkor könnyű a préda, de ha mindketten mímelik a vadászatot, akkor nem lesz vacsora.

Ez a dilemma nem csak az ökológusokat foglalkoztatja nagyon, hanem a vállalatvezetőket is. Minden vállalatvezetőnek az az álma, hogy egy jól működő „oroszláncsapatot” irányítson, mindenki tegye oda magát. De miért ne csinálhatná valaki azt a csapatból, hogy „hagyja a többieket dolgozni”? Rendben, ez állandó kontrollal megoldható, de ez rendkívül energiaigényes, és nem is az igazi. Létezik-e olyan, hogy a kollégák maguktól együttműködnek, nem pusztán kényszerből? Éppen ezért a fogolydilemmából készült egy olyan verzió, ami nagyon népszerű vállalati tréningeken. A tréningeken nem büntetést kapnak a játékban, hanem pontokat gyűjtenek:

Van két csapat, amelyeket elszigetelnek egymástól, csak a játékmesteren keresztül érintkezhetnek. A feladat rendkívül egyszerű: vagy azt kell mondaniuk, hogy „piros”, vagy azt, hogy „kék”. Miután mindkét csapat döntött, akkor a döntésüket elmondják a játékmesternek, aki a következők szerint pontozza a csapatokat:

- Ha mindkét csapat azt mondta, hogy „kék”, akkor mindketten kapnak 1 pontot.
- Ha mindkét csapat „pirosat” mondott, akkor mindkettőtől levonnak 1 pontot.
- Ha az egyik csapat „kék” mondott, a másik „pirosat”, akkor az, aki „kék” mondott, attól levonnak (!) 2 pontot, aki „pirosat” mondott, az pedig kap (!) 2 pontot.

Röviden:

- kék/kék: +1/+1
- piros/piros: -1/-1
- kék/piros: -2/+2

Nagyon fontos, hogy a csapatok, ahogy a foglyok sem, nem tudják, hogy a másik mit fog mondani. De itt nem egy játék van, hanem 10, és minden kör után megtudják, hogy az előző körben a másik csapat mit mondott, ezért a következő körben tudnak rá reagálni. Fontos szabály még, hogy a 4. és a 8. kör után a csapatok – ellentétben a foglyokkal – találkozhatnak egymással, és egyeztethetnek. De az egyeztetés után a játék ugyanúgy külön folytatódik. Tehát a feladat a következő: a 10 játék alatt a csapatodnak gyűjts minél több pontot!

Nos, ahhoz, hogy a mostantól következőket jól lehessen érteni, érdemes az olvasónak megállni, és elgondolkodni azon, hogy ebben a játékban mi a helyes stratégia. Sőt, még jobb, ha egy barátjával vagy egy társasággal eljátssza.

A fogolydilemma feloldása

Ha ez megtörtént, és megvan a saját élmény, akkor folytassuk. Én abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy vállalati tréneri munkám miatt ezt a játékot több mint százszor láttam már játszani. Nem készítettem tudományos igényű statisztikákat, de talán megengedhető, hogy azt mondjam, elég sokat láttam ahhoz, hogy következtetéseket vonjak le arról, hogy az emberek miként viselkednek ebben a helyzetben, milyen stratégiát választanak. Most bemutatom a legáltalánosabb lefolyást. Mivel az a feladat, hogy minél több pontot gyűjtsenek, a csapatokat legtöbbször elkapja a versenyszellem, ami szerintem teljesen természetes emberi viselkedés, a legtöbben szeretünk játszani, versenyezni. Stratégiákat kezdenek felállítani, hogy a másikat hogyan lehet legyőzni. Győzni ugye akkor lehetséges, ha mi pirosat mondunk, míg a másik csapat kéket. A csapatok látják, hogy késsel is lehet pontot szerezni, de vagy versenyszellemből „mondjunk pirosat, mert akkor van esély, hogy elhúzzunk tőlük”, vagy bizalomhiányból „ne legyünk balekok, biztos pirosat fognak mondani, mondjunk mi is azt” a legtöbb csapat pirosat mond elsőre. Még ha van is olyan játékos köztük, aki kéket mondana, az esetek nagy részében a többiek meggyőzik vagy leszavazzák. Így az esetek nagy részében mindkét csapat pirosat mond, így mindkettő veszít egy pontot. A következő körben azt gondolják a felek, hogy „de jó, hogy pirosat mondtunk, nem voltunk balekok”, ezért megint pirosat mondanak, így az „eredmény” már mínusz kettő mindkét csapatnak. Jön a harmadik kör, mínusz három mindkettőnek. Ekkor már érzik, hogy ez így nem vezet sok jóra, de kéket még mindig nem mondanak, mert nem akarnak veszíteni.

És ekkor jön az, hogy a játék úgy lett megalkotva, hogy végre tárgyalhatnak egymással. És ez a tárgyalás szokott katartikus lenni, mert ekkor értik meg együtt a játék lényegét. Hogy ez a játék nem arról szól, hogy le kell győzni a másikat. Hogy ez a játék pusztán a pontgyűjtésről szól, nem a győzelemről. Érdekes, hogy sokan az eredeti instrukcióra teljesen úgy emlékeznek, hogy győzni kell, az a feladat. Nem, a

feladat az, hogy gyűjtsünk minél több pontot. És ezt hogyan lehet? Ha mostantól mindketten kéket mondunk, azaz együttműködünk. Ekkor jönnek rá, hogy ez a játék nem olyan, mint a legtöbb társasjáték, **itt nyerni kell, és nem győzni**. Óriási különbség! És akkor tudunk nyerni (és nem győzni), ha úgy játszunk, mint amikor a tollaslabdát együtt ütögetjük, mert ez a játék egy pozitív összegű játék. Sőt, ha nem csak 10 játék van, hanem „végtelen”, akkor a nyerhető pontok száma is „végtelen”. Nos, az ökológusok is arra jutottak, hogy ezért működnek együtt a falkák, mert nagyobb a nyereségük, ha együttműködnek. Az állatok persze nem ennyire tudatosak, itt egyszerűen az működik, hogy azok a falkák sikeresek, amelyek egyedei ösztönösen „kéket mondanak”.

Az égi város

De hogy jön ez a játék a főparancshoz? Úgy, hogy a játék végén, amikor elmagyarázom a pozitív és a nullaösszegű játszma közötti különbséget, mindig megkérdem a résztvevőktől, hogy szerintük az életben, az emberi kapcsolatokban melyikből van több. Érdekes ezt a kérdést az olvasónak is feltenni önmagában. Ön szerint melyikből van több az életben?

Az a tapasztalatom, hogy nagyon sokan rávágják, hogy a nullaösszegűből, de vannak, akik azt mondják, a pozitív összegűből. És valóban, mindkettő egy reális tapasztalat. Ekkor elkezdjük sorra venni, hogy mi az élet, milyen emberi kapcsolatok vannak. Általában a barátsággal kezdjük: az nulla- vagy pozitív összegű játszma? Szerintem elég egyértelmű, hogy a barátság alapvetően pozitív összegű játszma. Ha nullaösszegű játszma lenne, az nem barátság, az valami más. Tehát egy barátság, ha valóban barátsággént működik, akkor definíció szerint pozitív összegű játszma. Ekkor megyünk tovább: testvéri kapcsolat. Ekkor már jönnek a megjegyzések: „jó lenne, ha pozitív lenne, de nem mindig az.” És valóban, ha a testvérek versengenek egymással, és csak annyit tudnak nyerni, amennyit a másiktól elvesznek, akkor az nullaösszegű. De abban mind egyetértünk, hogy akkor ez nem egy jó testvéri kapcsolat. Láttunk már ilyet, létezik ez, de valahogy mindannyian érezzük, hogy az nem egy normális testvéri kapcsolat, valami elromlott a testvérek között. Alapvetően a testvéri kapcsolat „nem erre lett kitalálva”. Azután vesszük a szülő-gyerek kapcsolatot is. Az is alapvetően pozitív összegű játszma kell, hogy legyen. Ha nem az, akkor azt mondjuk, nem működik jól, nem ilyennek kell lennie, nem ilyennek „lett kitalálva”.

De nézzük a párkapcsolatokat, a házasságot is. A felek alapvetően pozitív összegű játszmára szerződnek. Ha egy házasság nullaösszegűvé válik, azt mondjuk, ez a házasság megromlott, ez nem egy jó házasság. A házasság is pozitív összegű játszmának „lett kitalálva”. De ne csak családi kapcsolatokról és barátokról beszéljünk. Mi van azokkal, akikkel az életben kapcsolatba kerülünk, például a munkatársainkkal? Ott is elmondható, hogy bár sok nullaösszegű játszmával találkozunk, a jónak definiált munkatársi kapcsolat pozitív összegű játszma. Ez igaz még a vezető-beosztott viszonyára is. Ha az nullaösszegű játszma, akkor amikor a főnök azt gondolja, hogy csak annyit nyerhet, amennyit a munkatársaitól elvesz, azt nevezik kizsákmányolásnak. Ha a munkatárs hajt erre, akkor azt munkakerülésnek. És ezek mind az életben létező esetek, de lássuk be, hogy csak akkor, ha a kapcsolat diszfunkcionális. Ha jól működik, akkor az egy pozitív összegű játszma. Bejár az ember dolgozni, hasznos és értékes munkát végez, amiért tisztes fizetést kap, amiből el tudja látni a családját – ez nem nyereség? Ez csak a főnök rovására mehet? Dehogyan. Ha jól működnek együtt, mindketten nyernek ezen a kapcsolaton. Tehát ez a kapcsolat is pozitív összegű játszmának „lett kitalálva”. De vigyük tovább: egy tanár-diák, egy eladó-vevő, két közlekedési résztvevő kapcsolatára. Mindig azt tapasztaljuk, hogy ha jó a kapcsolat, akkor pozitív összegű játszma, ha rosszul működik, akkor nullaösszegű. Sőt, minden azt mutatja, hogy azok a cégvezetők, akik pozitív összegű játszmára törekednek, azok lesznek üzletileg is sikeresek. Az üzletet nem a verseny hajtja, ahogy sokan gondolják és tanítják, hanem a pozitív összegű játszmák sorozata az eladó és a vevők, a vállalat és a munkatársak között. Ez annyira így van, hogy még a versenytársak is hajlamosak lennének pozitív összegű játszmára, külön intézmény van erre (Versenyhivatal), hogy ezt ne tegyék. Összefoglalva:

Amikor az élet, amikor a kapcsolatok jól működnek, akkor pozitív összegű játszmák; amikor elromlanak, akkor nullaösszegű játszmává válnak.

Más szóval az élet és a kapcsolatok pozitív összegű játszmákként lettek kitalálva. De ki által? Természetesen Isten által, és ezzel meg is érkeztünk Isten országához és annak alkotmányához, a főparancshoz.

A feleletünkkel teremtyük meg Isten országát

Tehát a főparancs játékelméleti nyelven megfogalmazva így is értelmezhető: Isten azt kéri tőled, hogy legyél pozitív összegű játszmában vele, és legyél pozitív összegű játszmában embertársaiddal is. Hogy miért kéri ezt? Azért, mert a világot Isten ilyennek teremtette, és azt szeretné, hogy ilyen legyen. És itt válik igazán érthetővé, amikor a Teremtés könyve azt mondja, hogy Isten a világot jónak teremtette. És ha a világ ilyen jó lenne, akkor lenne az, hogy Isten országa működik a világban. És erre a teremtyő munkára hív minket, hogy teremtsük meg együtt ezt a világot.

És azért kellünk mi teremtyőtársnak, mert Isten nem rendezheti helyettünk az ember-ember kapcsolatokat, azokért mi vagyunk a felelősek. Sajnos előfordulnak balesetek, természeti katasztrófák, de a világ igazából nem ezektől rossz, ezek hatása elenyésző. A világot az emberek és az ő nullaösszegű játszmáik teszik rosszá. A világ minden bajáról – a háborúkról, a kizsákmányolásról, a bűnözésről, a bántalmazásokról, de a válásokról, testvérharcokról, rossz munkahelyekről – mind az emberek közötti nullaösszegű játszmák tehetnek.

Ezek markánsan jelen vannak a világunkban, de Isten célja egy olyan világ, ahol csak pozitív összegű játszmák vannak. Sokan az evolúciós versenyre hivatkozva azt állítják, hogy az emberi élet nullaösszegű játszma. De, aki ezt mondja, abból nem Isten lelke beszél és az embert pusztá biológiai lényé degradálja. Mint láttuk, még az állatok között is rengeteg pozitív összegű játszma van, bármilyen csapatban, vagy

csordában élő állat bizonyíték erre, de még fajok közötti pozitív játszmákkal is tele van a természet. De az Ószövetségben láttuk, hogy Isten nem állati létet szánt nekünk. A saját lelkét lehelte belénk teremtésünkkel. A főparancs alapján egyértelmű, hogy Isten szándéka szerint az emberek világában csak pozitív összegű játszmáknak kellene lennie, pontosan ezt kéri tőlünk. Gondoljunk bele, ha mindenki pozitív összegű játszmát játszana a másikkal, akkor milyen világban élnénk? Lényegében visszajönne a paradicsomi állapot, azaz megvalósulna Isten országa itt a földön.

Szent Ágoston Isten városa (De Civitate Dei) című művében két városról ír, az Isten városáról (Civitas Dei) és a földi városról (Civitas Terrena). Ezek a városok Ágostonnál az emberi történelem és létezés két alapvető szellemi rendjét képviselik. Az Isten városa azokat az embereket jelképezi, akik Isten akaratát követik, és életüket az isteni szeretet (caritas) és az örökkévalóságra való törekvés vezérli. Ez a közösség nem földrajzi hely, hanem szellemi állapot, amely a hit, az alázat és az Isten iránti odaadás köré szerveződik. A földi város pedig azokat képviseli, akik az önzés, a világi vágyak és a hatalom szeretete (cupiditas) által vezéreltek. Ez a város az emberi büszkeségre és a mulandó javakra épül. És a való világban ez a két város keveredik, de a keresztény ember feladata a való világ Isten városa felé mozdítása.

Ez borzasztó nagy feladatnak tűnik, de van egy jó hír. Isten nem azt várja tőlünk, hogy az egész világot megváltoztassuk, az az Ő dolga. Tőlünk pusztán annyit kér, hogy változtassuk meg a saját világunkat, de ezt viszont nagyon szeretné. Hogy ez pontosan mit jelent, azt én a hálózat-elméleten keresztül értettem meg.

Hetedik rész: Isten országa, az Isten hálózata

Minden ember egyedi és szabad hálózati csomópont

Szerintem egy elég könnyen belátható axióma, hogy a társadalmi környezetünk és aközött, hogy kikké válunk, kapcsolat van. De a kérdés most sokkal inkább az: ahhoz, hogy kiteljesedhessünk, abban a környezetünkkel való interakciók segítenek vagy éppen hátráltatnak bennünket? A környezetünk lehetőség vagy éppen veszély? Minél többször kell kapcsolatba kerülnünk a környezetünkkel, vagy éppen ellenkezőleg, függetlenednünk kell tőle? Ez alapján két út bontakozik ki a hálózati individualista és a hálózati együttműködési életstratégia:

1. Hálózati individualista életstratégia

Mindannyiunkban ott rejlik egy belső, alapvető „én” amit szeretne kibontakoztatni. Az életünk során a külső környezet (társadalom, kapcsolatok) segíti vagy akadályozza ezt a folyamatot. Az ember életfeladata ennek az énnak az érvényre juttatása és ebben a feladatban a környezet vagy veszély vagy lehetőség. Az egyén ezért "individuumként" látja magát, és fő célja a lehető legnagyobb nyugalom és zavartalanság elérése, hogy szabadon fejlődhessen. Ez egy tudatos választás: az autonómia (önállóság) kerül előtérbe, a külső hatások minimálisra csökkentése érdekében.

2. Hálózati együttműködési életstratégia

Ebben az esetben a személyes potenciál és fejlődés nem önmagában, hanem a másokkal való kapcsolatokon keresztül valósul meg – azok minősége dönti el, kik leszünk valójában. Itt az egyén nem izolált "individuum", hanem egy nagyobb emberi hálózat (pl. barátok, közösség) egyedi csomópontja, aki csak a kapcsolatok rendszerében értelmezhető. Az egyediség megmarad, de a hálózat kontextusában mutatkozik meg – hiszen minden összetett hálózatban (mint a társadalom) minden csomópont egyedülálló. Ez szintén egy tudatos döntés: a hangsúly a hálózathoz való erős kapcsolódáson van, a közös növekedésen keresztül.

Mit mond a főparancs?

„Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez a legnagyobb, az első parancs. A második hasonló hozzá: Szeresd felebarátodat, mint saját magadat. Ezen a két parancson alapszik az egész törvény és a próféták.”

Máté 22,37-40

Az én értelmezésemben a főparancs a hálózati együttműködési életstratégia mellett teszi le a voksot, hiszen arra hív minket, hogy kapcsolódjunk Istenhez és egymáshoz, méghozzá a szeretet által.

Tehát a főparancs szerint Isten azt szeretné, hogy ne individuumok, hanem egyedi hálózati csomópontok legyünk, akiket a szeretet köt össze.

És mi a szeretet? Erich Fromm "A szeretet művészete" c. könyve szerint a szeretet kizárólag egyenrangú felek között jöhet létre, akik tisztelik egymás integritását, önként választott, azaz teljesen szabad. Ebből négy dolog is következik:

1. Mindig megvan a szabadságom arra, hogy szeretem-e a közvetlen környezetemben lévőket és szeretet kapcsolatot építek-e ki velük. És ez egy olyan szabadság, ami elvehetetlen, ezért nem kell küzdeni. Ezt nem egy másik embertől vagy a hálózattól kapjuk, ez a miénk és kész. Ez a szabad akarat, amit Istentől kaptunk, ez az, ami megkülönböztet minket minden teremtménytől és ez Isten

legnagyobb ajándéka számunkra. Ezzel az ajándékkal tud az ember szabad maradni még a legbrutálisabb körülmények között is, még a legnagyobb elnyomásban is, azaz a leggonoszabb hálózatban is. Még a haláltáborokban vagy a Gulágon is voltak olyan kivételes személyek, akik pontosan ez által tudták megőrizni a szabadságukat. A környezetük elnyomó volt és darabokra hullott, de ők a körülöttük lévő személyekkel kialakított szeretetkapcsolatokon keresztül mégis egy minőségi, szeretetteljes hálózati csomópontok maradtak. Ezt a szabadságot nem tudták elvenni tőlük.

2. A szeretet szabadságából következik annak önkéntessége is, azaz szeretet kényszerből nem jöhet létre. És ennek fontos következménye, hogy az, aki szereti a másikat, annak el kell tudnia viselni azt is, ha a másik nem szereti vissza, mert ezzel tudja biztosítani a másik szabadságát. Ahogy erről már korábban volt szó, Isten éppen ezért adott nekünk szabad akaratot, mert Isten szeretete nem követelőző, annyira szeret minket, hogy még azt is megengedi nekünk, hogy ne szeressük Őt. Ennek természetesen következményei vannak, de ezeknek a következményeket mi csináljuk magunknak, nem Isten teszi ezeket velünk. Ha nem szeretem a feleségem és ezért rossz lesz a házasságom, arról nem a feleségem tehet.
3. Igaz szeretet mindig csak közvetlen kapcsolatban jöhet létre. Persze gondolhatok szeretettel egy távoli kontinensen élőkre, meg az emberiség egészére, de szeretetkapcsolatba lépni csak azokkal lehet, akikkel a hálózathoz közvetlenül kapcsolódom. A szeretet intenzitásában természetesen van különbség, annak függvényében, hogy mennyire erős a hálózati kapcsolatom a hozzám kapcsolódó illetővel. Más intenzitással szeretem a gyerekeimet és a boltos nénit. Más intenzitással szeretem a házastársamat, mint a kollégáimat (ennek valószínűleg a házastársak örülnek a legjobban), de a kapcsolatom mindegyikkel a szeretet kell, hogy legyen.

4. A szeretet mindig egyenlő felek között jöhet létre, mert a felek mélyen tisztelik egymást. Ha ez a kapcsolat nem egyenlő és többre tartom magam, vagy esetleg a kapcsolatom leereszkedő, elnyomó, akkor az nem szeretet. Létezik ugyanakkor asszimetrikus szeretet, például a szülő-gyermek és az Isten-ember közötti szeretet. De itt a szerető célja a szeretett fejlődésének segítése, a szeretetről való gondoskodás.

És ez a négy pont a hálózati csomópont lét lényege! Tehát ha egyedi hálózati csomópont vagyok, akkor a létem az, hogy a velem közvetlenül érintkező többi emberrel a boltos nénitől a kollégáimon át a házastársamig igyekszem a közvetlen kapcsolatunkat pozitív összegű játszává, szeretet kapcsolattá alakítani. Mindezt úgy, hogy én szeretném ezt és tiszteletben tartom a másik szabadságát, hogy ezt viszonyozza-e. Ez kockázatosnak tűnik, de a tapasztalatom az, hogy az ember 98%-a erre pozitívan reagál. Sajnos egy kis részük nem, de ez sokkal kisebb rész. Jézust sem szerette mindenki, de az evangéliumok tanúsága szerintsokkal többen voltak azok, akik szerették. Ezt a kisebb, nem szerető részt el kell tudnunk viselni a nagyobb részért és az Isten országa ügyért. Képzeljük el Isten mit érezhet, ha valaki nem szereti Őt, pedig az illető a létét köszönheti neki. De ez a vissza nem szeretés az élet elhanyagolható része. Mert gondoljunk bele: ha hálózati szeretet csomópontként gondolkodom magamra, akkor a szeretet nem valami absztrakció, hanem a létem! Mindenkiel, akivel a hálózatban közvetlenül kapcsolódom, és azok visszaszeretnek, akkor azokkal szeretetben, pozitív összegű játékban vagyok, és ez határozza meg, hogy ki vagyok a hálózatban. És ezt én csinálom, nem más, mert Fromm is azt mondja, hogy a szeretet cselekedet és nem érzés! És itt meg is érkezünk: Facere ut intelligas, azaz cselekedj, hogy megérthess! Isten ezt a szabadságot adta nekünk, aminél nagyobb ajándékot elképzelni sem lehet. És ezzel rettenetes kockázatot is vállalt, hiszen az összes bűn abból származik, ha valaki nem az Isten és az emberek iránti szeretetet választja. Minden rossz a világban ennek a szeretetnek az

elutasításából származik. Éppen ezért a mi feladatunk az, hogy ez ellen hassunk oly módon, hogy mi magunk a szeretetet választjuk. És ez az, amikor építjük Isten országát. Ez a mi meghívásunk és feladatunk.

Nem kell Mózesnek lenned

Ha egyedi hálózati „szeretetsomópontok” vagyunk és fókuszunk a közvetlen kapcsolódásaink felé a szeretet, a változtatási igényünk fókusza pedig mi magunk vagyunk, akkor az kiváló hír a személyünknek, de nagyon rossz hír az egónknak.

Ha Isten országát akarjuk építeni, akkor nem kell megváltoztatnunk az egész világot, elég csak a sajátunkat.

Nem az a kérdés, hogy a világ milyen. Az a kérdés, hogy a saját világunk milyen, milyenek a kapcsolataink azokkal, akikkel a nagy emberi hálózatban közvetlen interakcióba lépünk. Tehát Isten országának építésében a feladata mindenkinek akkora, mint önmaga. Magadon változtass és a világ is meg fog változni közvetlenül körülötted. Ha te nem akarsz változni, hanem azt szeretnéd, hogy a környezeted változzon meg, akkor másokat akarsz megváltoztatni, ehhez meg nincs jogod. Ki vagy te, hogy másokat akarj megváltoztatni? Változz te és majd a környezeted reagál erre. Legyél mondjuk kedvesebb és a környezeted is kedvesebb lesz veled. Vagy ne legyél kedves, de akkor ne is várd, hogy kedvesek lesznek veled. És még egyszer kihangsúlyozom, hogy itt mindig a közvetlen, téged körülvevő világról beszélek. Ha a „nagyvilágot” akarod megváltoztatni, sose tudhatod, hogy az egód vagy Isten az, aki irányít. Nem kell nagyembernek lenned! Nem kell megérteni a nőket/férfiakat, elég csak a saját házastársunkra ránézni, hogy boldog-e mellettünk. Nem kell megmenteni a fiatalságot, elég a saját gyerekeidet megkérdezni, hogy nekik milyen nehézségeik vannak. Nem kell a világ igazságtalanságáért aggódni, elég azzal törődni, hogy vajon te mindig igazságos vagy-e. Sőt, nem kell az individualista életstratégia

elterjedtségéért sem aggódni, elég azt megnézni, hogy te valódi hálózati életstratéga vagy-e.

Ezt a zsidók így fogalmazzák meg: nem kell Mózesnek lenned, legyél az, akinek Isten téged teremtett, azt a feladatot végezd el, amelyet neked szánt. Ez óriási könnyebbség, hogy nem kell az egész világ baját a nyakunkba vennünk, de óriási felelősség is, hogy ezt megtegyük-e a saját világunkkal. És az egónkat is helyreteszi rendesen, hiszen e szerint a nagyvilágban nélkülözhetők vagyunk. A világ köszöni, jól el van nélkülünk is.

De van egy világ, a saját világunk, ahol meg teljességgel nélkülözhetetlenek. És elég mondjuk a gyerekeink szemébe néznünk, hogy rájövünk ez mennyire így van. Számukra, csak mi vagyunk, számukra valóban pótolhatatlanok vagyunk. Csak ehhez le kell vennünk a szemünket a “dicső” horizontról. Egyszer egy előadáson hallottam, hogy az autó volt az, ami az egyik legnagyobb változást hozta életünkben. Nem csak azért, ami elsőre evidensnek tűnik, hogy megnőtt általa a mobilitás, hanem azért, mert az autó a sebessége miatt arra készítet minket, hogy mindig a távolba, a horizontra tekintsünk. És az autóban nem vesszük észre, hogy mi van a közvetlen környezetünkben. Az életed ne egy száguldás legyen az autópályán, hanem egy gyönyörű séta, a saját magad által gondozott kertben. Hogy ez a kert milyen, az pedig legnagyobb részt rajtad múlik. Ne legyünk idealisták, a kertünket kívülről rengeteg veszély fenyegeti és minden kertben történhetnek tragédiák, betegségek, balesetek, váratlan halál. De a saját kertünkre a legnagyobb veszélyt mi magunk jelentjük, rajtunk múlik elsősorban, hogy szörnyekkel teli sivatag lesz-e vagy virágzó édenkert.

Konfliktus nélkül nincs történet

Tapasztalatom szerint az emberek jelentős része kerüli a konfliktusokat, és keresztény körökben ez az arány még nagyobb. Pedig a konfliktusok szerves és természetes részei az életnek, sőt azt mondom, a konfliktusok az élet katalizátorai. Gondoljunk bele: nincs egyetlen olyan leírt vagy elmondott épkézláb történet, amelyben ne lenne valami konfliktus. Mert a jó történetekben mindig van valamilyen dinamika, azaz a szereplők valahova haladnak, valami történik velük. De maguktól nem mozdulnak meg – miért is tennék? –, mindig valamilyen konfliktus indítja el őket. Az, hogy utána hova jutnak, az már az ő és a többi szereplő döntéseinek az eredménye. Ettől függ, hogy happy end lesz-e vagy szomorúság, ettől függ, hogy az életük boldog lesz-e vagy szörnyű. Az élet is ilyen: a mozgást a konfliktusok indukálják, de hogy merre mozdulunk, az már tőlünk függ. Mert ha jól mozdulunk, abból fejlődés lesz, ha rosszul, akkor akár katasztrófa. Ha megnézzük az Ószövetséget, az egy konfliktusgyűjtemény, és ezek a konfliktusok adják a dinamikáját. És ez a dinamika hitünk szerint az üdvtörténet felé vezet. De nem vezetne sehova, ha a szereplői nem ütköznének. Most gondoljunk bele: ha Ádám nem konfrontálódik Istennel, hogy magányos, akkor nem lenne Éva. Ha az emberpár nem konfrontálódik Istennel a gyümölcs körül, akkor még mindig az Édenkertben lennénk, és az Ószövetség két oldalból állna össze lenne. Furcsán hangzik, de az egész emberiség üdvtörténete ezzel a tragikus tettel kezdődött. Aztán jött Káin és Ábel, Babel tornya, Noé, Ábrahám alkuja Szodoma és Gomorra körül, Izsák majdnem-feláldozása, Jákob és Ézsau harca, Jákob birkózása Istennel, József és

testvérei története, Mózes és a fáraó egymásnak feszülése stb. Az egész Ószövetség dinamikáját a konfliktusok adják.

De vajon más lenne az Újszövetség? Jézus egész története egy konfrontáció a fennálló renddel, amely kereszthalálában és feltámadásában csúcsosodott ki. De nem csak a farizeusokkal voltak összefeszülései: megkísértésekor a Sátánnal került összetűzésbe, sőt, ha úgy vesszük, Jézus feltámadásakor a halállal is szembeszállt. Az összes példabeszéde valamilyen konfliktusra épül, de rengeteget ütközött saját apostolaival is, legtöbbször Péterrel. De gondoljunk bele: ezt a mindig ellenálló, zsörtölődő embert választotta az egyház vezetőjének, őrá építette az egész egyházat. Hogy miért? Sok oka lehet, de biztosan közöttük volt, hogy Péterben volt meg a legjobban az a bátorság, hogy szembe mert szállni vele. Mert egy jó vezető mer szembenézni a dolgokkal. A már idézett Betenbough-módszer című könyvben is ezt írják: Egy jó vezető nem békefenntartó, hanem béketeremtő. Nem az érdekek és aggályok lesöprése, elásása, hanem – ha kell – konfliktusokon keresztüli egyeztetése vagy megoldása visz előre. Mert a legtöbbször Jézussal azon voltak konfliktusaik, hogy Péter az emberi aggályait jelezte Jézusnak, azokat az aggályokat, amelyek bármelyikünkben felmerülhetnek. Ha ezeket nem jelezte volna, akkor a tanítás mélységét sem értenénk meg rendesen, csak egy példa, de ezer ilyen van:

Akkor odalépett hozzá Péter, és megkérdezte: „Uram, ha vét ellenem testvérem, hányszor kell neki megbocsátanom? Talán hétszer?” „Mondom neked – felelte Jézus –, nem hétszer, hanem hetvenhétszer.

Máté 18,21-22

Jézus a konfliktusok embere volt, de mivel Jézus maga az Isten, ezért Istentől sem állnak messze a konfliktusok. Az Ószövetségben már láttuk, hogy a zsidók számára teljesen természetes volt konfrontálódni akár az Istennel is (Ábrahám

alkuja, Jákob birkózása), sőt Noé bűnének azt tartják, hogy nem mert szembeszállni. Jézus elég egyértelműen kimondja a konfliktusokhoz való viszonyát:

Ne gondoljátok, hogy békét jöttem hozni a földre. Nem békét jöttem hozni, hanem kardot.

Jézusban az újdonság azonban az, hogy az elmérgesedett konfliktusok kezelésére valami egészen döbbenetesen újat mondott. Erről fog szólni a következő fejezet, de előbb nézzük meg, hogy miért is jók a konfliktusok és mégis miért félnek tőlük sokan. A félelem oka szerintem legtöbbször az, hogy egy konfliktus mindig kockázat: rosszul kezelve ellenségeskedéssé válik, vagy akár alulmaradhatok benne. De olyan is van, aki azért kerüli, mert nem szeretné bántani a másikat. Összefoglalva talán az a fő félelmünk a konfliktusokkal, hogy kockáztatjuk a másikkal való kapcsolatunkat. És ahogy láttuk, keresztényként egyértelmű parancsot kaptunk: szeresd felebarátodat, mint önmagadat. Mint láttuk, Isten országa a pozitív összegű kapcsolatokról szól, és a konfliktusok mindig ezeket teszik kockára. És ha valami kockázatos, az azt is jelenti, hogy nincs kontrollom felette. Pedig – mint látni fogjuk – az, hogy egy konfliktusban mi lesz köztem és a másik között, nem hazárdjáték, hanem a viselkedésünk eredménye. Tehát van kontrollom: nem tehetetlen résztvevője vagyok a konfliktusnak, hanem aktív alakítója. És ha jól tudom alakítani a konfliktust, akkor az a kapcsolatot még meg is erősíti; de ha rosszul vagy nem teszek semmit, akkor az a kapcsolatot gyengíti, vagy akár negatívba is fordíthatja – ezt hívjuk ellenségeskedésnek.

Pont ezért kár, hogy sokan félnek a konfliktusoktól, mert a jól kezelt konfliktusok nemhogy segítik, hanem még katalizálják is Isten országának építését. Hiszen mi történik akkor, ha jól tudunk kezelni egy konfliktust? Egyrészt sikerül a másik féllel közösen kitalálnunk egy olyan megoldást, ami mindkettőnknek jó vagy legalább elfogadható. Ezzel előrébb léptünk, innováltunk, mert a közös

problémánkra lett egy jobb megoldásunk, mint a konfliktus előtt volt. Másrészt ezáltal olyan élményem lesz a másikkal, hogy figyelembe vette és elfogadta az én érdekeimet is és neki is lesz egy ilyen élménye velem. Ezért a kapcsolatunk pozitívabb és erősebb lesz, hiszen egy jól kezelt konfliktus egy pozitív összegű játszma. Tehát egy jól kezelt konfliktus révén jobb megoldásom lesz a másikkal, és még a kapcsolatom is erősödik. Ezért mondható el, hogy a jól kezelt konfliktus Isten országának katalizátora.

Mert mi történik akkor, ha kerüljük a konfliktusokat? Akkor valaki mindig sérül. Mert a konfliktusok mindig abból fakadnak, hogy két érdek ütközik egymással. És az érdekek olyanok, hogy ütközhetnek. Ha pedig ennek ellenére nem robban ki vita, akkor az egyik vagy mindkét érdeke háttérbe szorul. És ha valaki miatt háttérbe szorul az én érdekem, akkor arra a szívem mélyén neheztelni fogok. Ezzel máris rombolom a kapcsolatunkat, azaz távolabb kerültünk Isten országától.

Még saját hitünk épülése szempontjából is elengedhetetlen, hogy szembenézzünk azzal, amit Isten akar tőlünk. Mert akkor értjük meg igazán, és akkor tudjuk igazán elfogadni. Ha ugyanis nem mondjuk ki, hogy „Uram, én ezt nem értem, ezt nem tudom megcsinálni”, akkor soha nem fogadjuk el igazán: csak felszínesen követjük az Urat. Ha nem teszem fel magamnak a kérdést, hogy miért kellene hetvenhétyszer megbocsátanom, és így nem értem meg, miért fontos ez, akkor csak kimondom, hogy megbocsátok, de a szívemben ez nem történik meg. Az meg nem ér semmit. Ugyanakkor az Istennel való szembenézésben van egy fontos dolog, ami nekem mindig bevált: annak az axiómának a betartása és követése, hogy Istennek mindig igaza van, és Isten mindig jót akar nekem. Ha összetűzésem van vele, az azért van, mert még én nem értem, amit mond. És érdemes ekkor addig „nyüstölni” Istent, amíg meg nem értem a szándékát. Ugyanígy az emberi összetűzésekben ki kell jelenteni azt az axiómát, hogy Isten arra teremtett minket, hogy pozitív összegű játszmában legyünk egymással. És ha valakivel szembenézek, mert nem egyeznek az

érdekeink, addig kell „nyüstölni” a kapcsolatot, amíg megegyezésre nem jutunk, vagy valamelyikünk őszintén el nem tudja fogadni a másik álláspontját. Mert ha nem mondjuk ki az igényeinket, hanem hallgatunk, akkor azzal nem építjük a kapcsolatunkat, hanem inkább romboljuk. Csak az igények őszinte kimondásával kerülhetünk közelebb a másikhoz, és ez vitákon, összetűzéseken keresztül vezet.

De a konfliktusok megoldása kétféleképpen történhet, és itt vissza kell térnünk a játszmák világához. Ha a konfliktusban úgy veszek részt, hogy azt keresem, hogyan alakíthatom pozitív összegű játszmává, hogyan találhatok olyan megoldást az érdekellentétünkre, ami mindenkinek jó, akkor azzal folyamatosan építem Isten országát. De ha a konfliktusunkat nulla összegű játszmának látom, és azt érzem – gondolom –, hogy ez egy verseny, amelyből az egyikünk győztesen, a másik vesztesen kerül ki, akkor az a konfliktus ellenségeskedéssé fog válni. Láttuk, hogy az emberi kapcsolatok pozitív összegű játszmákra lettek teremtve, és ha elromlanak, akkor válnak nulla összegűvé. De a baj megtörténhet: egy konfliktus könnyen rossz irányba mehet, de szerencsére Jézusnak erre is van megoldása – erről szól a következő fejezet.

Távozz tőlem Sátán!

Ez egy nagyon nehéz téma; nekem körülbelül 50 évembe telt, mire valamelyest megértettem, mit vár tőlem Isten, ha összeütközésbe kerülök egy embertársammal, és rosszul alakulnak a dolgok. Számomra ugyanis a jól ismert jézusi módszer – „tartsd oda a másik orcádat is” – minden logikának ellentmondott. Később jöttem rá, hogy Jézus módszere éppen az ellentmondástól működik, és ez adja a zsenialitását.

Az előzőekben láttuk, hogy a konfliktusok dinamizálják az életet, ugyanakkor azt is megállapítottuk, hogy konfliktust felvállalni mindig kockázattal jár – nem véletlenül félünk tőle. Ha ugyanis a konfliktust nem sikerül jól kezelni, akkor az nulla összegű játszmává alakulhat, azaz győztes-vesztes játékká redukálódik, ami – ahogy láttuk – elromlott kapcsolathoz vezet. Sőt, ez az elromlott kapcsolat könnyen ellenségeskedéssé fajulhat, ami már kifejezetten rombolja Isten országát. Az ellenségeskedés ugyanis már nem az eredeti érdekütközésről szól – azon túl vagyunk –, hanem arról, hogy a másikat le akarjuk győzni, sőt akár ártani is akarunk neki. És ebbe bármelyikünk könnyen belecsúszhat, még a legjobb szándékú emberek is. Hogyan? Így:

Pár éve Jeruzsálemben jártam a Tisha b'Av ünnepe idején. Ennek az ünnepnek az a lényege, hogy a zsidók a második templom lerombolására emlékeznek, valamint arra, hogy elűzték őket onnan. Nem véletlen, hogy ez a zsidók egyik legszomorúbb ünnepe. Ennek emlékére – és a visszatérés reményét táplálva – ezen a napon összegyűlnek a Templomhegy minden kapujánál, és énekelnek. Ez így nagyon szépen hangzik, de a valóságban a következő zajlott le, amit én saját szememmel láttam végig. A Láncos Kapu közelében volt a szállásom, amiről tudni

kell, hogy az arab negyedben található, de ott van egy katonai poszt is. Gyanútlanul kortyolgattam a teámat, amikor megjelent egy zsidó srác a kapunál, és elkezdett énekelni. Mondtam magamban: milyen szép! Aztán jött még egy. Majd még egy. Egyre többen érkeztek, mígnem egy egész tömeg gyűlt össze, akik már teli torokból énekeltek. Az ének hangulata a kezdeti keserűségből fokozatosan dühösebbé és hangosabbá változott. Ezzel párhuzamosan az ott élő arabok hangulata is egyre feszültebbé vált. Az ő szemszögükből ugyanis az történt, hogy a lakóhelyükön felbukkant egy hangos, dühös tömeg, akiknek a fő üzenete az volt: ez a mi földünk, és az ott lakók betolakodók.

Mivel a zsidók voltak többen, és a katonák is ott álltak (akik nagyon visszafogottak voltak), az arabokban csak forrt a düh, de nem szóltak semmit. Az arab gyerekek közül azonban páran nem bírták ki, és elkezdtek beszólogatni az éneklőknek. Az éneklők ezt úgy élték meg, hogy éppen az őseiket siratják, és a kis arab gyerekek ezzel megszenstelenítik a gyászt. Az arab gyerekek pedig úgy látták, hogy egy – az otthonukat fenyegető – tömegnek fejezik ki ellenállásukat. A provokációk egyre szaporodtak, az éneklő tömeg pedig egyre dühösebb lett. Aztán valaki felpofozott valakit. Ezt nem láttam pontosan, de hirtelen a tömeg ordibálni kezdett, mire az arab felnőttek is kicsődültek, és ők is ordítani kezdtek. A katonák felpattantak, és közéjük álltak. Én ekkor azt gondoltam: jobb odébbállni.

De máshol sem volt jobb a helyzet. A város tele volt kisebb-nagyobb dühös arab és zsidó csoportokkal, és ha ezek találkoztak egymással, az a következő forgatókönyv szerint zajlott: Amikor egy nagyobb zsidó csapat találkozott egy kisebb arab csapattal, az arabokat megalázták és megfélemlítették. Ha viszont egy nagyobb arab csoport futott bele egy kisebb zsidó csapatba, akkor a zsidók jártak így. Utána mindkét oldalról a megalázottak csatlakoztak egy saját, nagyobb csapathoz, és már az ő szemszögükből teljesen jogosan alázták meg a kisebb csoportokat. Azok pedig továbbálltak, és csatlakoztak máshová. Ha megszólítottam

volna bármelyiket, hogy „Hagyd már abba, ne bántsd a másikat!”, elkezdte volna sorolni a sérelmeit, magyarázva, miért jogos most, hogy ő üssön. És igaza is lett volna a maga szempontjából: lehet, hogy az előző évben, vagy akár pár perce, valóban megalázták, esetleg meg is verték. Az pedig, akit éppen ő ütött, a következő sarkon azért vert meg valakit, mert őt verték meg előtte.

Az igazán hátborzongató az volt, hogy mindenki egyszerre volt bántalmazó és áldozat, és mindenki meg volt győződve arról, hogy ő csupán jogosan visszaüt. A visszaütéseik folyamatosan termelték a másik oldal számára a „jogosultságot” ahhoz, hogy ők is visszaüthessenek. Ördögi körforgás. Ez a folyamat pedig korántsem csak az arab–zsidó konfliktusra jellemző. Ugyanez zajlik a politikában, a közösségi médiában, népek és nemzetek között, de sajnos könnyen kialakulhat akár két szomszéd között is. Az ijesztő benne, hogy valahol mindegyik fél meg van győződve, hogy ő áll a jó oldalon. Ha belegondolunk, ez nagyon durva: a világban történő rengeteg bántás és szörnyűség többségét olyan emberek követik el, akik meg vannak győződve, hogy jót cselekszenek. Vannak persze elvetemült gonosztevők – róluk a végén lesz szó –, de a nagy népirtásokat, polgárháborúkat, elfajult válásokat, szomszéd- és testvérháborúkat többnyire alapvetően jószándékú emberek viszik véghez!

Mert mi történik itt tulajdonképpen? Én a jelenséget úgy nevezem: a piros vihar. Magát a jelenséget nem én találtam ki, komoly szakirodalma van, és az egész a már tárgyalt fogoly-dilemma játékra vezethető vissza. A piros vihart azért hívom pirosnak, mert az általam játszott fogoly-dilemma változatban a piros szín jelenti az árulást: ha elárulom a másikat, nyerek, de ha mindketten árulók vagyunk, mindketten veszítünk. A piros vihar akkor alakul ki, amikor a másik pirosára én is mindig pirossal válaszolok. Így folyamatosan veszítünk mindketten, de az előző piros miatt képtelenek vagyunk kéket választani – a másik pedig ugyanígy gondolkodik. Mi alakul ki bennem? Az a meggyőződés, hogy a másik bánt engem, ezért muszáj

védekezni, így csak pirosat mondhatok. A baj az, hogy a másik fél pontosan ugyanígy gondolkodik, és a ciklus végtelenné válik.

Ha ezt elég sokáig csináljuk, egy igazán szörnyű dolog történhet bennünk: annyira megutáljuk a másikat, hogy megszűnik az empátia iránta, és már csupán egy folyamatosan pirosat dobáló gépként látjuk, amit önvédelemből el kell pusztítani, ha ki akarunk szabadulni a helyzetből. A másik pedig ugyanígy lát engem. Na, ez az ellenségeskedés, ami az emberi gonoszság igazi motorja. Ha megszűnik bennünk az empátia, bármire képesek vagyunk – Zimbardo szerint. Mostanában sokan megkérdőjelezzik Zimbardo kísérletének eredményeit, de ebben a pontban szerintem tökéletesen igaza volt. Ez az emberi gonoszság alapja: ha nem érzünk empátiát a másik iránt, mert már nem látjuk benne az embert, akkor minden rosszra képesek vagyunk.

Hogy lehet megtörni a piros vihart? Pontosan úgy, ahogy Jézus mondja. És ennek módját részletesen, pontról-pontra leírja a hegyi beszédben:

Ne gondoljátok, hogy megszüntetni jöttem a törvényt vagy a prófétákat. Nem megszüntetni jöttem, hanem teljesé tenni. Bizony mondom nektek, míg ég és föld el nem múlik, egy i betű vagy egy vesszőcske semvész el a törvényből, hanem minden beteljesedik. Aki tehát csak egyet is eltöröl e legkisebb parancsok közül, és úgy tanítja az embereket, azt igen kicsinek fogják hívni a mennyek országában. Aki viszont megtartja és tanítja őket, az nagy lesz a mennyek országában. Ezért mondom nektek: ha igazságotok nem múlja felül az írástudókéét és a farizeusokét, nem juttok be a mennyek országába.

Máté 5,17-20

Rögtön az elején leszögezi, hogy nem veszi semmisnek az ószövetségi törvényeket, hanem még szigorítja is! Szigorítja, de annak szellemében, hogy mi a törvény legmélyebb értelme. Ezzel azt mondja, hogy az nem elég, ha valaki a leírt

törvényt betűről betűre betartja. Hanem a törvény szellemének betartása a lényeg, de az meg nagyon. Ezt nagyon fontos érteni, mert ez az egész hegyibeszéd kulcsa. Aztán folytatja:

Hallottátok, hogy a régiek ezt a parancsot kapták: Ne ölj! Aki öl, állítsák a törvényszék elé. Én pedig azt mondom nektek: Már azt is állítsák a törvényszék elé, aki haragot tart embertársával. Aki embertársát ostobának nevezi, állítsák a nagytanács elé. Aki azt mondja neki, hogy te bolond, méltó a pokol tüzére.

Máté 5,21-22

Ez elég radikális szigorítás, hiszen Jézus azt mondja, hogy nem csupán akkor bántjuk a másikat, ha megöljük vagy fizikailag ártunk neki, hanem már akkor is, ha bolondnak nevezzük. Miért ilyen szigorú Jézus? Én már (sajnos) rengeteg embert neveztem bolondnak. Sőt, őszintén szólva, ha valakire haragudtam, ennél sokkal durvábbakat is mondtam rá. Miért baj ez? Jézus azért kéri ezt tőlünk, és azért ilyen szigorú, hogy ne engedjük kialakulni magunkban a piros vihart. Ha meg akarod állítani a piros vihart, magadon kell kezdened. Ha haragban vagyunk valakivel, ösztönösen azt gondoljuk, hogy a másik a „bolond”. Pedig láttuk: egy ilyen veszekedésben mindenki bolond. Mindenki egyszerre bántalmazó és áldozat. Ezt nagyon nehéz belátnunk, hogy egy elfajult vitában mi magunk is bántalmazók vagyunk. Egyrészt senkinek nem illik az önképébe, hogy gonosz lenne, másrészt a kapott pofon mindig jobban fáj, mint az adott.

Jézus azonban azt tanítja, hogy nem csak a súlyos cselekedet – például a gyilkosság – számít gonoszságnak, hanem már a verbális agresszió is az. Ha verbálisan agresszív vagy, arra válasz fog jönni, és beindul a piros vihar. De ha valakit bolondnak nevezel, azzal még nagyobb baj van: a bolond iránt nem érzel empátiát. Márpedig láttuk, hogy ha nincs empátia, bármilyen gonoszságra képesek vagyunk. Ne nevezd

bolondnak a másikat, mert ez a gonoszság első lépcsőfoka, és a másik visszatámadása miatt könnyen végtelen spirálba fordulhat a dolog. De Jézus továbbmegy:

Ha tehát ajándékot akarsz az oltáron felajánlani, és ott eszedbe jut, hogy embertársadnak valami panasza van ellened, hagyd ott ajándékosdat az oltár előtt, s menj, előbb békülj ki embertársaddal, aztán térj vissza, és ajánld fel ajándékosdat. Ellenfeleddel szemben légy békülékeny idejében, amikor még az úton vagy vele, nehogy átadjon ellenfeled a bírónak, a bíró pedig a poroszlónak, és börtönbe kerülj. Bizony mondom neked, nem szabadulsz ki, amíg az utolsó fillért is meg nem fizeted.

Máté 5, 23-26

Ez már arról szól, amit csak akkor tudok megtenni, ha van bennem empátia, azaz már nem nevezem bolondnak a másikat. Ha ugyanis van bennem empátia, akkor már nem vagyok elfoglalva kizárólag a saját sérelmeimmal, hiszen az empátia beleérző képességet jelent. Ha bele tudom magam érezni a másik helyzetébe, akkor eszembe jut, hogy neki mi a panasza ellenem. Akkor hát hagyjak ott csapot-papot, és béküljek ki vele minél előbb. Mert a kibékülés valóban nem tűr halasztást. Egy összeveszést csírájában kell elfojtani, mert később már sokkal nehezebb. Ha a vita elején lépek, akkor még nem bántottuk meg annyira egymást, kevesebb a sérelem, és mindkettőnknek könnyebb kiszállnia a piros viharból. Jézus azonban még egy igazán ravasz tanácsot is ad: azért is fontos a gyorsaság, mert ki tudja, mit forgat a fejében a másik? Lehet, hogy éppen egy olyan csapásra készül, ami nagyon fájni fog. Akkor már nehezen veszed rá magad, hogy csökkentsd az eskalációt, hiszen ott lesz egy komoly sérülésed. Mindenkinek jobb, ha gyors vagy, és ezzel meg tudod előzni a nagyobb bajt.

Hallottátok a parancsot: Szemet szemért és fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek, ne álljatok ellent a gonosznak. Aki megüti a jobb arcodat, annak tartsd oda

a másikat is! Aki perbe fog, hogy elvegye a ruhádat, annak add oda a köntösödet is! S ha valaki egy mérföldnyire kényszerít, menj vele kétannyira! Aki kér, annak adj, s attól, aki kölcsönt akar tőled, ne tagadd meg!

Máté 5, 38-42

És akkor jöjjön maga a módszer, hogy miként lehet megtörni a piros vihart. Igazából ez tényleg a zsidó „szemet szemért és fogat fogért” módszer továbbfejlesztése, ahogy a szöveg is írja. Mert az ószövetségi módszer alapvetően nem rossz eszköz a vihar megállítására. Sokan kegyetlennek érzik, de a lényege ez: az ellencsapás nem lehet nagyobb, mint az eredeti csapás. Ugyanazt kell visszaadni, amit kaptunk, és akkor nem növekszik az eszkaláció. Ez jól hangzik, de van vele egy probléma: nagyon nehéz pontosan ugyanannyira reagálni. A valóságban mindig egy kicsit nagyobbat ütünk vissza. És akkor mi is egy kicsit nagyobbat kapunk vissza, és már be is indult a piros vihar.

Ha jól megnézzük, az ószövetségi törvény mennyiségi módon akarta kezelni a problémát. Jézus azonban azt mondja: ne mennyiségi, hanem minőségi módon tegyük ezt! Sokkal hatékonyabb, ha megtörjük magának a piros viharnek a logikáját – mert akkor megszűnik az egész! Mit kér Jézus? Azt, hogy a másik csapásának rád gyakorolt hatását önkéntesen duplázd meg! Ez egy olyan váratlan húzás, ami egészen biztosan megtöri a piros vihar adok-kapok automatizmusát. Egy ilyen lépésre mindenki megáll, hiszen teljesen érthetetlen. Egy ilyen lépés mindenkit elgondolkodtat, hogy most akkor mi történt. Mert a piros vihar, ahogy láttuk egy teljesen automatizált folyamat, gépként viselkedünk benne, egy piros viharban senki nem gondolkodik. Azzal, hogy odatartom a másik orcámat, pont ezt az automatizmust töröm meg, azaz gondolkodásra készítem a másikat, meghívom a józan eszt. Ezzel párhuzamos és még erősebb hatás, hogy a megduplázással a másikat szembesítem azzal, visszatükrözőm neki, hogy tulajdonképpen mit tesz

velem. És ezáltal szembesülni tud a cselekedeteinek a hatásaival. És ha a másik alapvetően jószándékú ember, akkor szembesül a saját gonoszságával és annak hatásával, felébred benne az empátia, és megtörik a vihar. Gondolj csak magadra, vagy a legtöbb emberre a környezetedben. Te, vagy ők hogyan reagálnának egy ilyen esetben? Én biztos vagyok benne, hogy leállnátok. És nem csak ti, az én élettapasztalatom az, hogy a legtöbb ember leáll ilyenkor. Az emberek túlnyomó többsége alapvetően jóra törekszik, csak sokszor rosszul cselekszünk. De érdemes bízni az emberek jószándékában, ha szembesülünk a tettünk következményével a legtöbbünk megáll. De nagyon fontos, hogy nem mindenki. Sajnos vannak kivételek, de

a túlnyomó többség normális, érdemes így is hozzájuk állni! Szabályt rájuk kell hozni, nem a kivételekre!

Tudom a mai PC világban korlátozva van, hogy mire lehet mondani, hogy valami normális vagy nem normális. De én kimondom: például aki ver egy nőt, az nem normális. Aki ezt teszi, az kilépett az egészséges emberi keretből. Ugyanez igaz egy erőszakos bűnözőre, vagy egy kegyetlen bántalmazóra. Ők a realitás részei, de ők nem a normalitás. De nagyon vigyázzunk a kivételekkel, ha a másik fél nárcisztikus, antiszociális vagy pszichopata vonásokkal rendelkezik, illetve ha a konfliktus fizikai bántalmazássá fajult. Ilyen esetekben a váratlan engedékenység gyakran nem ébreszt empátiát, hanem a gyengeség jelének tekintik, és tovább eskalálhatja a helyzetet. Szakemberek (pszichológusok, családon belüli erőszak szakértői) egyértelműen azt tanácsolják, hogy abuzív kapcsolatokban a biztonság az első: távolodj el, kérj külső segítséget (barátok, hatóságok, segélyvonalak), és ne próbáld egyedül 'megtéríteni' a bántalmazót. A jézusi tanítás nem azt kéri, hogy önmagunkat veszélyeztessük, hanem hogy a szívünkben ne gyűlölettel válaszoljunk – a fizikai távolságtartás és az imádság összeegyeztethető vele.

De honnan lehet tudni, hogy a másik ember kilépett a normális keretek közül? Pont abból, hogy nem működik nála a jézusi módszer. És igen, Jézus módszere egy teszt is. Ha valakinél többször alkalmazom, és mégsem reagál normálisan, akkor tudom, hogy baj van. Hogy ott már elfogytak az eszközeim. Ott én, mint ember, már kevés vagyok. Az ilyen embertől el kell menekülni. Ha látom, hogy valakit ennyire befolyásol a gonosz, vele nem kell kapcsolatban maradnom, mert veszélyes rám nézve. Életemben én két ilyen emberrel találkoztam, pedig ennél sokkal, de sokkal több emberrel kerültem konfliktusba, sőt sokakkal közülük össze is vesztünk. Rajtuk kívül minden egykori „ellenségemről” azt tartom, hogy még az egészséges emberi kereteken belül volt; egyszerűen a konfliktusunkat nagyon rosszul kezeltük. Ezt akkor nem láttam, mert teljesen elfoglaltak a saját sérelmeim és a saját haragom – az ördög engem is irányított. De a pszichológiai kutatások szerint a lakosság 1–5%-ánál előfordulnak olyan súlyos személyiségzavarok (pl. antiszociális vagy nárcisztikus személyiségzavar), amelyeknél tartósan hiányzik az empátia, és a de-eszkalációs gesztusok nem hatnak. Ez azt jelenti, hogy egy átlagos ember élete során valószínűleg találkozik néhány ilyen személlyel és érdemes figyelni a figyelmeztető jelekre. Mint írtam, eddigi életem során két embernél tapasztaltam meg ezt, ami amúgy nagyon félelmetes élmény. Ha ezeket tapasztaljuk (ismétlődő manipuláció, lelkiismeret-furdalás teljes hiánya, mások következetes dehumanizálása), ne próbáljuk tovább ’tesztelni’ a módszert, hanem védjük meg magunkat. Jézus soha nem kérte, hogy a minket súlyosan bántalmazóval maradjunk kapcsolatban. Ő maga is elvonult, amikor a názáretiek meg akarták ölni (lásd Lukács 4:28–30). De, mint említettem szabályt nem a kivételekre hozunk. Az emberek túlnyomó többségének működik a jézusi módszer. De Jézus azonban még azokra is tudott mit mondani, akik már kívül esnek a normalitás határán:

Hallottátok a parancsot: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek: szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért! Így

lesztek fiai mennyei Atyátoknak, aki fölkelte napját jókra is, gonoszokra is, esőt ad igazaknak is, bűnösöknek is. Ha csupán azokat szeretitek, akik szeretnek benneteket, mi lesz a jutalmatok? Nem így tesznek a vámosok is? S ha nem köszöntitek, csak barátaitokat, mi különöset tesztek? Nem így tesznek a pogányok is? Legyetek hát tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes!

Máté 5, 43-48

Mert amikor Jézus a normalitáson kívül, a gonosz által súlyosan befolyásolt emberrel találkozott, magát az embert még mindig tudta szeretni. Ezért, ha keresztényként én is a normalitáson kívüli emberrel találkozom, attól még én is szerethetem őt, mint embert. Imádkozhatok érte, az őt befolyásoló hatásokat, amik akár ördögi eredetűek is lehetnek, pedig hagyjam az Istenre. De a gonosszal Jézus sosem alkudozott: „Távozz tőlem, Sátán!” Ez a mondat két helyen hangzik el az evangéliumokban: egyszer közvetlenül a Sátánnak mondja, másodszor pedig a későbbi Szent Péternek. Mert a Sátán még a szentet is befolyásolni tudja, pláne engem. Úgyhogy talán az a legszerencsésebb, ha ezt a mondatot inkább magamra tartogatom.

És hogy ez mennyire így van, az bebizonyosodott Jézus tárgyalásán. Jézus egy az egyben azt tette, amit nekünk is javasolt: csendben és békésen az őt vádlók szemébe nézett. Akinél nem vakította el a gyűlölet és az ördög a látását, ott ez működött is. A két legfőbb vádlója ugyanis kétféleképpen reagált. Kajafás nem tudott túllépni a gyűlöletén; amikor Jézus csendben visszatükrözte számára, mit tesz, még jobban gyűlölte őt, hiszen szembesítette saját gonoszságával. Pilátus ugyanezzel a viselkedéssel éppen ellenkezőleg reagált: el akarta bocsátani Jézust, és mindent megtett ezért. Az már egy másik történet, hogy végül a hatalomféltése nagyobbak bizonyult, de Jézus módszere Pilátusnál egyértelműen működött, mert ő nem volt teljesen a gonosz befolyása alatt. És ezért Pilátus és Jézus között egy nagyon izgalmas, magas szintű beszélgetés is elkezdődött – nem alakult ki közöttük a piros vihar.

Kajafásnak viszont nem volt mit mondania; ő ebből a helyzetből már nem tudott kijönni. Jézus nem is kereste vele a kapcsolatot, csak imádkozott érte és az általa felhergelt tömegért: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit tesznek.” De a módszert Jézus még a kereszten is követte, ami két megrendítő megtérést eredményezett: a római századosét és a jobb latorét.

Zárásként egy érdekesség: a fentieket a tudomány is alátámasztja. Hosszú ideig kutatták (főként Robert Axelrod), hogy a fogoly-dilemma játékban mi a nyerő stratégia. Különböző számítógépes programokat állítottak szembe egymással; mindegyik máskor választott kéket vagy pirosat. És mindig egy nagyon egyszerű program emelkedett ki: a „szemet szemért, fogat fogért”. Ez a kis programcska mindig azt adta, amit kapott: ha pirosat kapott, utána mindig pirosat adott, ha kéket, akkor kéket. És legyőzte a legkomplexebb stratégiákat is. Aztán jött egy igazi bajnok: a megbocsátó „szemet szemért” program. Ez a kis program képes volt időnként a megbocsátásra, azaz piros helyett néha kéket választott. Ezzel megtörte a piros viharokat. És ez nem spekuláció – komoly szakirodalma van, érdemes utánaolvasni. Ám egy kizárólag pirosat adó programmal ő sem tudott mit kezdeni.

Mikor? Mindig!

Tehát végső soron annak megértése, hogy mi a keresztény ember konkrét feladata, annak is a felfogásamegértése, hogy mi a dolgunk világban, mi a személyes létünk értelme. De mikor kell ezt csinálni? Mennyi időt kell erre rászánni? Ahhoz, hogy ide elérkezzünk, ismét egy kicsit távolabbról indulunk, méghozzá a Kivonulás könyvétől, illetve Aquinói Szent Tamástól.

Erről már volt szó egy előző fejezetben, de az Ószövetség egyik legfontosabb részének fordításával van egy komoly nehézség, ami nem véletlen. Amikor Mózes az égő csipkebokor képében megjelenő Istentől megkérdezi, hogy mi a neve, a legtöbb fordítás szerint ezt a választ kapja: Vagyok, aki vagyok. Ugyanakkor sokan, mint a már sokszor említett Jonathan Sachs rabbi is azt mondja, hogy sokkal pontosabb fordítás lenne, ha jövőidőt használnánk: Leszek, aki leszek. A bizonytalanságot az okozza, hogy a héber nyelvben nincs szigorú jelen/jövő idejű megkülönböztetés, mint az angolban vagy a magyarban. Az „ehyeh” a „hayah” („lenni”) igéből származó első személyű imperfect (befejezetlen) alak, amely alapvetően jövőbeli vagy folyamatos cselekvést fejez ki, nem feltétlenül statikus jelent. Ezért a szó szerinti fordítás közelebb állhat a „leszek” vagy „leszek folyamatos módon” értelmezéshez, mint a puszta jelen idejű „vagyok”-hoz. Tehát Isten a jelen és a jövő egyszerre, a folyamatosság maga. És Aquinói Szent Tamás is valami nagyon hasonlóra jutott. Tamás filozófiája és teológiája az arisztotelészi metafizika és a keresztény hit szintézisére épül, és Isten természetének leírásában bevezeti az actus purus, a tiszta aktualitás fogalmát:

1. Actus Purus: Isten, mint tiszta aktualitás

Tamás Arisztotelész megkülönböztetését használja a potentia (lehetőség, potencialitás) és az actus (valóság, aktualitás) között. Arisztotelész szerint minden létezőben van egyfajta potencialitás, amely lehetővé teszi a változást vagy fejlődést (például egy magból fa lehet). Azonban Isten esetében Tamás azt állítja, hogy ő actus purus, vagyis tiszta aktualitás, amelyben semmilyen potencialitás nincs. Ez azt jelenti:

- Isten tökéletes és változatlan: Mivel Istenben nincs potencialitás, nem képes "valamivé válni", mert már eleve minden tökéletességet magában foglal. Ő a lét teljessége.
- Isten örök: A potencialitás hiánya azt is jelenti, hogy Isten nem alávetett az időnek vagy a változásnak, hiszen a változás a potencialitás aktualizálódását feltételezi. Isten örökkévaló, és léte nem időbeli folyamatokhoz kötött.
- Az "aktualitás" itt arra utal, hogy Isten nem passzív vagy statikus, hanem dinamikusan létező, minden létező forrása és fenntartója. Ahogy láttuk Isten az Ige, amely létezés, tanítás és cselekvés egyben.

És ha Isten a tiszta aktualitás, akkor Jézus Krisztus mint az örök Ige is tiszta aktualitás és az ő igéjének a központi eleme a főparancs, tehát az is tiszta aktualitás. Azaz a főparancsot kell élni mindig, minden pillanatban, minden egyes emberi interakciónkban, minden egyes döntésünkben. Amikor közlekedünk, amikor boltba megyünk, amikor dolgozunk, amikor a szeretteinkkel vagyunk. És nem csak úgy általában, hanem mindig aktuálisan az adott cselekedetben, az adott pillanatban. És nem a távoli jövőben, vagy távoli helyeken, hanem itt és most a mindennapokban. És itt összeér minden, hogy miért szabályozták a mózesi törvények ennyire aprólékosan az életet, ezt szerették volna az írói kifejezni, hogy az isteni ígét folyamatosan élni kell. Jézus ezt fogalmazta át egyetlen összetett mondatba, de a lényeg ugyanaz. Minden egyes cselekedetnek minden időben a főparancs legyen az alapja.

Nyolcadik rész: Isten
hálózatának építése egyéni
szinten

A bennünk élő individualista

Életünk hálózati szempontból nem túl szerencsésen indul. Hiszen egy olyan hálózatba kerülünk, amit nem mi választunk. Ráadásul mind biológiai, mind pszichológiai értelemben teljesen eszköztelenek vagyunk, hogy változtassunk rajta, ha nem tetszik. Sőt, ez az öröklött hálózat kezdi el kialakítani a személyiségünket, az itt szerzett tapasztalatokból rakjuk össze magunkat. Nehéz ennél kiszolgáltatottabb helyzetet elképzelni, de nem teljesen reménytelen.

Hiszen ott van számunkra az édesanyánk, akivel kezdetben lelki értelemben szimbiotikus kapcsolatban vagyunk és ez nagyon sokat számít, mert így nem vagyunk egyedül ebben a helyzetben. Édesanyánk jó esetben pszichológiailag felnőtt ember, aki már tagja az emberi hálózatnak és remélhetőleg pozitív összegű szeretetkapcsolatok veszik körül, nem rossz dolog vele egynek lenni. Aztán elkezdünk cseperedni és ezzel több párhuzamos folyamat is megindul. Az egyik a biológiai folyamat, azaz megtanulunk járni, egyre ügyesebbek és erősebbek leszünk, végül a kamaszkorunk végére olyan testünk lesz, ami képes gondoskodni a biológiai erőforrások megteremtéséről. Ezzel párhuzamosan a minket körülvevő hálózat is elkezd összerakni a személyiségünket, édesanyánk mellett először a közvetlen családuk, majd a tágabb családuk, majd az óvónénik, óvodai társak, tanító nénik, iskolatársak. De komolyan hatnak ránk a mesék, az internet, a TV és könyvek is. Agyunk ebben az időszakban, mint a szivacs, hiszen más dolga sincs, mint tanulni és ezért nem mindegy, hogy kikkel barátkozunk, mit olvasunk, mit nézünk, milyen meséket hallgatunk.

És zajlik egy harmadik folyamat is, amelynek keretében elkezdjük újradefiniálni a hálózatban betöltött helyünket annak érdekében, hogy lassan vagy viharosan saját jogon is a hálózat tagjává váljunk. Elkezdjük átalakítani az öröklött hálózatot, hogy fiatal felnőtt korunkra megtaláljuk a helyünket a sajátunkban. Először is megszüntetjük a szimbiózist, rájövünk, hogy mi nem az édesanyánk vagyunk, hanem egy különálló személyiség, ez a dackorszak, amivel felejtethetetlen élményeket nyújtunk a családuknak. Az óvodában, iskolában barátokat szerzünk, akiket már mi választunk ki és építünk be és elkezdjük letapogatni a hálót, hogy milyen is az. Új tekintélyszereplőkkel is építünk ki kapcsolatot a tanárok, edzők, plébánosok személyében. Így szüleink után még bővebb képet kapunk arról, hogy milyen társadalmi hierarchiában élni, ami később hasznos lesz a munkahelyi környezetbe való beilleszkedéskor. Eljön a kamaszkor, amikor még fontosabb lesz a saját magunk által épített háló, azaz a barátok, és elkezdjük erős kritikával kezelni az öröklött hálót szüleink nagy örömére. Ezért van az, hogy kutatások szerint középiskolában nem a tanárok, hanem az osztálytársak számítanak igazán és ezért veszélyes az, ha ekkor rossz társaságba keveredünk. Megindul a kísérletezés azzal is, hogy megtaláljuk azt, akivel később a legszorosabb hálózati kapcsolatot létrehozhatjuk, a jövődöbeli házastársunkat. A felsőoktatást és a munkánkat már mi választjuk, majd a házastársunkat is, ezzel már teljesen a kezünkbe vesszük a saját hálózatunk építését és lecsökkentjük a hálózat öröklöttségét. Ezzel megszeliöl kritikai hozzáállásunk az öröklött hálóval is, hiszen már integráljuk az új hálózatunkkal és létrejön a generációk közötti kapcsolat.

Nagyon fontos, hogy ezt az életutat nem tudjuk bejárni anélkül, hogy gyerek és kamaszkorunkban ne lennénk individualisták, sőt egyenesen nárcisztikusak, azaz rendkívül énközpontúak. Mélyen kódolva van bennünk az individualista életstratégia, alapvető emberi tulajdonságunk. Sőt, életünk kezdetén rendkívül hasznos, hogy ott van, mert lehetőséget ad arra, hogy elkülönítsük magunkat a

hálózattól és elkezdjük foglalkozni azzal, hogy kik is vagyunk valójában. Amikor megszakítjuk a szimbiotikus kapcsolatot édesanyánkkal, ez valódi individualista cselekedet. Sőt, igazi nárcisztikussá válunk, hiszen ez énközpontúság, mivel biológiailag és pszichológiailag fejletlenek vagyunk, növeli túlélési esélyünket.

Individualizmusunk és szabadságvágyunk kamaszkorunkban tovább segít minket, hiszen fel kell lazítani az öröklött hálót, aminek néha baltával esünk neki, szüleink nem kis megrökönyödésére. De közben építjük a saját hálónkat, amiben néha akár mellé is foghatunk, de aktívan kísérletezünk és komoly barátságok is kötődnek. Ehhez hozzájárul az is, hogy biológiailag már olyan fejlettek vagyunk, hogy képesek lennénk már eltartani magunkat, ezért már a biológiai erőforrások szükségessége sem korlátoz minket abban, hogy ne a szüleinknek alárendelt, hanem egyenrangú hálózati csomópontok legyünk. Sőt, régebbi társadalmakban erre szolgáltak a rituális erőpróbák, ahol meg kellett mutatnunk, hogy elég erősek és ügyesek vagyunk már ahhoz, hogy a közösség teljes jogú, azaz egyenrangú tagjai vagyunk. Ha már nem vagyunk rászorulva, hogy az öröklött hálózat eltartsa minket, azt jelenti, hogy vége az individualizmus korának, jöhet az egyedi hálózati csomópont korszak.

Az öröklött hálózat csapásai

De jó lenne, ha ez mindig így lenne, de sajnós ez csak az ideális folyamat, senkinél sem így történik. Ahogy képtelenség úgy felnőni, hogy egyszer sem esünk el és ütjük meg magunkat, úgy ez a folyamat is rengeteg “ütést” kap felnövésünk két évtizede alatt. És az nincs igazságosan elosztva, hogy mennyi ütést kapunk ebben az időszakban, van aki többet, van aki kevesebbet. Az élet reális és nem ideális. Rengeteg váratlan, nem irányítható esemény tarkítja, de a legnagyobb orosz rulett a születési családunk. Gyerekkorunkban olyan hálózat vesz körül minket, amit öröklünk és ráadásul lehetőségünk sincs, hogy megváltoztassuk. Ez azért rossz, mert a hálózat alakítja a személyiségünket és pont abban a korban nem választhatjuk meg a hálózatot, amikor az kialakul. De nézzük meg, hogy az öröklött családunk hogyan tudja megnehezíteni az egyedi hálózati csomóponttá válásunkat, hogy egyrészt tudjuk korrigálni az életünket, másrészt tanuljunk belőle, amikor a saját családunkat alakítjuk.

A fizikai elhanyagolás

Kezdjük a legdurvább dologgal, amikor valakinek az öröklött hálózata, a családja még a legalapvetőbb szükségleteit sem biztosítja. Nem kap rendesen enni, fázik, méltatlan körülmények között lakik, vagy állandóan költözik, fizikailag bántalmazták, a szereplők állandóan változnak körülötte, mert például az anyja mindig új férfit hoz haza. Ez azt gondolom borzalmas tragédia. Igazából, ha hálózati szempontból belegondolunk, ez katasztrófa. Akiknek ez a sors jut, azoknak rendkívül nehéz a kiút. Kérdés, hogy lehetséges-e ha valakit ilyen traumák érnek.

Kétségkívül nagyon nehéz, de akad azért jó példa. Az egyik ilyen J. D. Vance amerikai alelnök, aki pontosan ilyen körülmények közül származik, és "élményeit" a világsíkiert aratott Vidéki ballada az amerikai álmról című könyvében írja le. De ő is szembesül könyvében azzal, hogy sokaknak nem sikerül ebből kitörni. Ő azt mondja, hogy kell legalább egy olyan szeretet kapcsolat a hálózatban, amin fel lehet mászni és ki lehet törni. És mások is erről számolnak be, hogy volt egy valaki, egy nevelő, egy pap, egy tanár, egy rokon, akivel szeretet-kapcsolatba tudott lépni és ő mentette meg. Sajnos el tudom azt is képzelni, hogy valakinek nem jut ilyen. De mentőangyal bárki lehet, nem kell hozzá sok. Ha ilyen elhanyagoltságot tapasztalunk a környezetünkben, akár mi is lehetünk azok! Szerencsére azért legtöbbünknek nem ennyire traumatizált a gyermekkor, de ne dőlünk hátra, valószínűleg sok ütest kaptunk mi is. Az öröklött hálózat még három dolgot is elkövethet ellenünk.

A túlzott és/vagy igazságtalan szigor

Negatív a tapasztalatunk akkor is, ha túlzottan és akár igazságtalanul szigorúak velünk a szüleink. Egy erősen autoriter családban azt tanuljuk meg, hogy a hálózat elnyomó, rideg és akár igazságtalan is. Lábbal tiporják a belénk kódolt individualizmust. Ha ilyen családban nőünk fel, nem csoda, ha a szabadság örök életünkre céllá válhat és nem eszközzé, és felnőtt életünkben is mindent megteszünk azért, hogy szétszaggassuk magunk körül a hálózatot, vagy minél jobban eltávolodjunk tőle. Valamikor pedig pont ellenkezőleg reagálunk az elnyomásra, azt tanuljuk meg, hogy a bennünk lévő szabadságvágy jellemhiba, azt el kell nyomni, nem érdemes ellenállni és alá kell vetni magunkat a hálózat akaratának. Ezzel konzerváljuk az alárendeltséget és függőek maradunk a hálózattól, kísérletet sem téve arra, hogy alárendelt szerepüket megváltoztassák. Tehát túlzott szigor esetén vagy sárkánnyá növeljük a bennünk élő szabadságvágyat és vad individualisták leszünk, vagy lelkünk legmélyére űzzük és elfogadjuk alárendelt helyünket az

emberi hálóban. Ha belegondolunk, mindkettő gyereklét, az egyik egy lázadó kamasz állapot, a másik egy erősen függő kisgyerek állapot.

A pszichológiai magára hagyás

De a túlzott szigornál semmivel sem jobb a másik véglet, ha semmilyen szigor nem ér minket. Ekkor ugyanis szüleink nem keretezik életünket, pszichológiai értelemben magunkra hagynak minket. Azt gondolom, hogy régebben a diktatórikus családok voltak inkább a problémák, de az elmúlt évtizedekben sokkal inkább a magára hagyás. Ennek több oka is van, az első az, hogy sok szülő az anyagiak és a karrierje érdekében nincs eleget együtt a gyerekével. Azaz a szülő, még ha nem is ezt gondolja magáról, individualista. A túlzott karriervágy és anyagiasság az individualizmus következménye, ezt később részletesen is kifejtem, most annak a következményét nézzük meg, amikor ez a magára hagyás megtörténik. A magára hagyott gyereknél nem a túl szűk korlátok a probléma, hanem pont a korlátlanság. Persze egy korlátok nélküli élet jól hangzik, de gondoljunk csak bele, hogy mire valók a korlátok. A korlátoknak mindig két funkciója van: bezárnak minket, de ha például egy erkély korlátra gondolunk, akkor meg is védenek minket. Egy gyereknek, aki még biológiailag és pszichológiailag fejletlen, óriási szüksége van a korlátokra, mert biztonságot adnak. A korlátok hiánya mély szorongást és akár halálfélelmet is kiválthat bennük. És ez nem csak akkor történik meg, ha fizikailag hagyunk magára egy gyereket, hanem akkor is, ha pszichológiai értelemben. Sőt, sokszor ez a magára hagyottság nem is látszik kívülről, vagy nehezen észrevehető, hiszen a pszichológiailag magára hagyó szülők pont a fizikai szükségletek kielégítésével kompenzálják. Korábban elképzelhetetlen anyagi bőségben nőnek fel ma gyerekek, akik elképzelhetetlenül magányosak, pszichológiai értelemben elképzelhetetlenül elhanyagoltak. Pedig a pszichológiai korlátokra ugyanolyan szükségünk van, mint a fizikaiakra, hiszen személyiségünket a külső környezet alakítja és ha ezt nem kapjuk meg, akkor ez a folyamat sérül. Kétféleképpen alakít

minket a külső környezet. Az egyik, hogy tanít minket azáltal, hogy mi figyeljük és ezáltal mintát biztosít a saját eszközeink kialakításához, másrészt pedig a környezet figyel ránk és ez alapján visszajelez nekünk: dorgál vagy dícsér. Ha egy gyerek pszichológiailag magára hagyott, nagyon kevés figyelmet kap. Ez a figyelemhiány azt üzeni neki, hogy ő nem fontos. Ebből a figyelemhiányból fakadó magány ellen a maga individualista eszközeivel küzdeni kezd. Megpróbálja felhívni magára a figyelmet úgy, ahogy azt az eszköztára lehetővé teszi, például provokálja az őt körülvevő hálózatot. Hisztizik, veszélyes dolgokat csinál, kárt okoz, amire a hálózat reagálni fog büntetéssel és szidással. Tehát a tükör, amit a hálózat ebben az esetben ad, az egy negatív tükör és ezek a negatív, sokszor bántó visszajelzések alakítják a személyiséget. El lehet képzelni a végeredményt. De az is előfordul, hogy a külső hálózat annyira individualista és magával van elfoglalva, hogy még a legnagyobb provokációkra sem reagál, ami növeli a tétet és a provokáció odáig fajul, hogy akár bűnözés lesz belőle. Ekkor már a társadalom büntet, ami egyenes út az egyén és a hálózat közötti mély gyűlölethez.

De a pszichológiai magára hagyásnak és korlátatlanságnak van egy másik vetülete is. Mivel a környezet nem ad visszajelzéseket, ezért a személyiség fejlődése sem tud olyan ütemben alakulni, mint ahogy az szükséges. Az egyén visszajelzések nélkül nem tudja elvégezni ezt a pszichológiai munkát, ezért a pszichológiai fejlődése megreked. Ezáltal bár biológiailag felnőtt, fogalma nincs, hogy ő kicsoda és mit akar az élettől. Szélsőséges magára hagyottság esetén még azt sem tudja eldönteni, hogy fiú-e vagy lány. És az individualista társadalom úgy védekezik ez ellen, hogy ezt normává teszi ahelyett, hogy szembenézne azzal, hogy mennyire elrontotta az önzésével és a magára hagyásával a gyerekei felnevelését.

Rossz eszközök tanulása

Még egy dolog, amit az öröklött hálózat elkövethet ellenünk és nem független az előzőtől az, ha rossz eszközöket tanít nekünk arra, hogyan működünk a hálózatban. Mivel a személyiségünket a külső tényezők alapján rakjuk össze, az elég nagy baj. A gyerekek elsősorban utánzással tanulnak és az elsődleges mintáik a szüleik. Ha olyan családban nőnek fel, ahol alacsonyak a hálózatépítési kompetenciák (kevés kapcsolat, rideg kapcsolatok, játszmák, rossz konfliktuskezelési módok, anyagiasság, individualizmus), akkor ezt fogják beépíteni elsősorban. Különösen feltűnő ez az Eric Berne által leírt sorskönyvek és játszmák esetében. Ebben a korban épülnek be az igazán romboló mondatok a fejünkbe pl. egy elvált anyától az, hogy a férfiakban nem lehet megbízni, vagy egy anyagilag sikertelen apától az, hogy akinek sok pénze van, az biztos csalárd módon szerezte. Berne egy egész könyvet szentelt annak, amiben leírja, hogy ezek a mondatok milyen mélyen tudják meghatározni sorsunk (ebben az értelemben életünk) alakulását. Berne egy másik könyvében az Emberi játszmákban meg arról ír részletesen, hogy mennyi rossz eszközünk van arra, hogy szeretetet csikarjunk ki a hálóból. De nem csak a család van ránk hatással, könyvtárnyi irodalma van annak, hogy a meséknek milyen hatásuk van személyiségünk fejlődésére. Az igazán jó mesék tartalmazzák az előttünk élt sok-sok generáció bölcsességét, az igazán rosszak meg az individualista, pénzéhes írójuk minden lelki nyomorát. Ugyanez igaz a kezünkbe kerülő könyvekre, filmekre és ezeket elsősorban a hálózat teszi elénk még ebben a korban és nem mindegy, hogy a hálózatunk válogatás nélkül önti ránk ezeket, hogy ne legyen velünk gond, vagy odafigyelve, irányítva. És sajnos, az sem mindegy, hogy milyen környéken növünk fel, kik közül lehet barátokat válogatni, mert kamaszkorunkban már ők lesznek a meghatározók.

A földi város, a végtelen kamaszkor

Tehát igencsak ki vagyunk szolgáltatva az öröklött hálózatunknak és rengeteg minden balul sülni lehet el. Egy nem megfelelő öröklött hálózat azáltal, hogy rossz tapasztalatokat és eszközöket ad, a gyerekként bennünk lévő individualista életstratégiát erősíti. És ennek legfontosabb következménye az, hogy pszichológiai értelemben nem nőünk fel. Az individualista életstratégiát úgy is meg lehet közelíteni, mint egy végtelen kamaszlétet. És ennek a nem felnövésnek igen súlyos következményei vannak. De azt sose felejtjük el, hogy az, hogy milyen az öröklött családjunk, abban semmilyen felelősségünk nincs, de az, hogy milyen lesz a mi általunk létrehozott család, abban meg teljes a felelősségünk. És megint igaz az, hogy nem a világot kell megváltoztatni, elég csak a közvetlen környezetünkre koncentrálni.

Képtelenség az elköteleződésre

Individualista szemszögből házasságot kötni teljes örültség. Kevés ember tudja annyira korlátozni a szabadságunkat és ezzel annyira eltéríteni (elrontani) a bennünk lévő potenciált, mint egy házastárs. Folyamatosan alkalmazkodni kell hozzá, individualista szempontból a házasság egy börtön. És valóban, ha valaki azért házasodik meg, hogy ő ott boldog legyen és kiteljesedjen, akkor inkább ne is kezdjen bele. Ha azonban magamat egyedi hálózati csomópontnak tartom és a hálózati életstratégiát követem, akkor a házasság egy óriási lehetőség. Mert a házasság hálózati értelmezésben azt jelenti, hogy létrehozok egy másik emberrel egy rendkívül komplex és szoros kapcsolatot. Ez egy olyan kapcsolat, amelyben szinte minden pozitív elem összesűrűsödik, amit egy másik ember iránt érezni lehet. A

házasság a legerősebb ember és ember közötti önkéntes és egyenrangú kapcsolat, benne sűrűsödik össze, a szerelem, az érzékiség, a barátság, a támaszték, a gyerekvállalás, a gyermeknevelés és a társaság. Hálózati életstratégaként a házasságot nem azért kötöm, hogy NEKEM valami jó süljön ki, hanem azért, hogy a KAPCSOLATUNKBÓL valami jó süljön ki. És a különbség ég és föld.

Képtelenség a gyermekvállalásra

Gyereket vállalni azt jelenti, hogy a semmiből egy rendkívül szoros hálózati kapcsolatot hozunk létre. Ez óriási felelősség és óriási lehetőség egyben. Individualistaként ez szintén teljes őrültség. A házastárs mellett, ha valaki igazán fel tudja forgatni az egyén életét, aki a legjobban el tudja téríteni, az egy gyerek. Ráadásul ez egy olyan kapcsolat, amiből még kilépni sem lehet, mint egy házasságból. Vagy mégis? Sajnos, azt látom, hogy el lehet, legalábbis pszichológiai értelemben. Ez az alapja az előző fejezetben tárgyalt pszichológiai magára hagyásnak és az ott taglalt következményeknek. De, ha a gyerekkel sikerül igazán minőségi szeretetteljes kapcsolatot kialakítani, az meg a kapcsolatok kapcsolata. Fáradtabb vagyok, mint amilyen boldog. Rousseau nem töprengett ezen sokat, árvaházba adta gyermekeit, hogy ne zavarják.

Anyagiasság

Az anyagiak megkerülhetetlenek, ennek nagyon egyszerű oka van: nem pusztán szellemi lények vagyunk, hanem egy anyagi világban élünk, ezért vannak anyagi, biológiai szükségleteink, különben elpusztul az anyagi testünk. Szükségünk van a biológiai erőforrásokra, azaz legyen mit enni, legyen hol lakni, legyen idő pihenni, meg tudjunk gyógyulni, ha megbetegszünk. Mert üres gyomorral, fázva, kimerülten, betegen nagyon nehéz szeretet kapcsolatokat kialakítani. Bár a Gulágon vagy a haláltáborokban kiderült, hogy még ez sem lehetetlen, de erre kevesen vagyunk képesek én például nem fogadnék nagy összegben magamra sajnos. Tehát

nem lehet az anyagi világban megkerülni az anyagiakat, mert ha kevés van a biológiai erőforrásokból, akkor nehezen tudunk koncentrálni a szeretet kapcsolatokra. Sőt, még a legtöbb szerzetesrend alapszabályába is beépült, hogy adjuk meg a biológiának, ami jár neki. A legtöbb regula arra biztatja a szerzeteseket, hogy pihenjenek, egyenek rendesen, mert akkor lesznek képesek magas szintű szellemi munkára. Az aszkézis nem a keresztény út, a tisztas anyagiak megteremtése nem bűn, sőt segíteni tudja a hálózati működésünket.

De soha nem szabad elfelejteni, hogy a boldogságunk kulcsa nem a biológiai szükségleteink kielégítése, hanem a jó minőségű kapcsolataink. Tehát a megfelelő biológiai erőforrások biztosítása, hasonlóan a szabadsághoz, nem lehet cél, hanem csak eszköz. Az egyik legnagyobb kísértésünk a sorrend felcserélése: ha a biológia elsődlegessé, akár céllá válik, a szeretet-hálózat építése pedig teljesen háttérbe szorul, annak eredménye a mohóság, kapzsiság és a magány. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy aki ebbe a helyzetbe kerül, az a magány miatti szorongását a biológiával próbálja enyhíteni. Nagyobb autó, nagyobb ház, nagyobb utazás, de az úr ott marad, hiszen az elsődleges emberi igény, a jó minőségű hálózat nincs betöltve. Ez még keményebb munkához vezet, még kevesebb kapcsolathoz, az úr tovább nő, egy negatív spirál indul be, még nagyobb anyagiasságot indukál, hedonista magatartásra ösztönöz. Nem hiába hívják az individualizmussal erősen megfertőzött társadalmunkat fogyasztói társadalomnak, amelyben a hedonizmus normává vált, sőt, akár erénnyé. És ha az anyagiak a szülők számára fontosabbá válnak, mint a gyerekeikkel való szeretetkapcsolat kiépítése, akkor abból magára hagyás lesz. Individualista énünk számára nem kérdés ez a sorrend, hiszen a biológiai szükségletek minél magasabb szintű kielégítése része az egyéniségünk kiteljesedésének. Sőt, azt gondolom, hogy a pénzszerzés csak a másodlagos indok a pénz inkább csak az individualista stratégia mérőszáma. A karrier, az ego az elsődleges, a bennünk élő individualista sárkány etetése. Mondhatjuk azt, hogy a

családunkért dolgozunk éjt nappallá téve, de ez nem igaz, magunk miatt tesszük ezt. Egy gyereknek ahhoz, hogy egy nyaraláson jól érezze magát, ahhoz víz kell, homok és jó társaság. Neki az teljesen mindegy, hogy az a Maldív szigeteken van-e, vagy egy bányatónál. Vagy mondhatjuk azt, hogy a mi munkánk olyan fontos az emberiségnek, hogy sajnos nincs időnk a családunkra, de ez sem igaz. Ha a gyerekeinket elhanyagoljuk miatta, akkor az súlyos véték a hálózattal szemben, hiszen pont a legközelebbi kapcsolódásainkat hanyagoljuk el a távoli kapcsolódások miatt. Van olyan, hogy egy család ténylegesen olyan nehéz anyagi helyzetben van, hogy a szülőknek tényleg nincs más választásuk, mint hogy éjjel-nappal dolgozzanak, de a legtöbb esetben ez nem így van.

Társadalmi rombolás

A legnagyobb bizonyíték arra, hogy az individualista életstratégia egy végtelen kamaszkor az, ha megnézzük korunk individualizmusának legszélsőségebb képviselőit a woke vagy a klíma aktivistákat. Azt látjuk, hogy úgy viselkednek, mint a begőzölt kamaszok, vagy inkább a hisztérikus kisgyerekek. Minden bajukért az őket körülvevő hálózatot, a külvilágot okolják. Erre a legjobb példa talán a körükben népszerű un. strukturális rasszizmus elve. Ezen elv szerint a rasszizmus a társadalom szövetében van, tehát náluk nem az egyének rasszisták, hanem a hálózat maga. Végtelenül nárcisztikusak, minden róluk szól, bármi negatív történik velük, az egy személyük ellen indított támadás. De ahhoz, hogy valami negatív történjen, ahhoz igazán nem kell sok, elég nem egyetérteni velük. De, ami igazán hátborzongató bennük, hogy ha valakivel nem értenek egyet, akkor nem azt mondják, hogy téved, hanem etikai kérdés válik mindenből, azaz a jó és a rossz harcaként élik meg az ilyen helyzeteket. Azokat, akik nem értenek egyet velük ellenségként érzékelik és semmilyen empátiát nem éreznek velük szemben, ezért bármilyen eszköz megengedett számukra. Ami igazán ijesztő bennük, hogy nem ismerik a megbocsátást. Maguknak ugyanakkor biztonságos zónákat, safe space-eket

követelnek és minden ellenük irányuló vélt vagy valós támadás esetén áldozatként élik meg a helyzetet. Kizárólag hasonló gondolkodású emberekkel veszik körbe magukat, hordákba rendeződnek és együtt gyűlölnek az öröklött hálózatot.

Az égi város, kertészkedés a saját édenkertben

Ahogy láttuk, mivel Isten minden emberbe saját maga lehelte a lelket, ezért minden ember, ahogy a világ is, jónak lett teremtvé. Ugyanakkor azt is látni, hogy sokan választják az individualista életstratégiát a hálózati helyett. De azt is gondolom, hogy az individualista életstratégia mögött a legtöbb esetben a hálózatról alkotott negatív tapasztalat áll. Ha valaki az élete során, többet veszít a hálózatban, mint amennyit kap, akkor érthető, ha úgy érzi, hogy az elrontotta őt, ezért távolodni akar a hálózattól és az individualista életstratégia irányába mozdul el. Sőt, valaki még ennél is tovább megy és kifejezetten ellenségesnek, ártónak látja az őt körülvevő hálózatot. Ezért vagy igyekszik minél jobban eltávolodni tőle és ezáltal könnyen magányos embergyűlölővé válik, vagy akár neki is eshet a hálózatnak és szét akarhatja zúzni azt. A végeredményt ismerjük: guillotine, gulág, haláltábor, kulturális forradalom, cancel culture. Sajnos, én nagyon sok klímaaktivista szemében is ezt a tüzet látom: az emberiség (a hálózat) egy vírus, egy parazita a szemükben, ami tönkre akarja tenni a földanyát a világot, a világát, azaz őt.

Ezek szerint, akinek veszteséges a hálója az az individualista életstratégiát választja, akinek pozitív a hálója az hálózati csomópontként gondolkodik? Egyáltalán nem. Pont arról szól a fent említett elvehetetlen szabadságunk, hogy mindig dönthetünk az egyedi hálózati csomópont életstratégia, azaz Isten országának építése mellett. Sőt, azt gondolom, hogy az e mellett döntő, de veszteséges hálóból induló emberek az élet legnagyobb hősei. Ha valaki pozitív hálóból indul és azt megtartja,

az nagyon szép dolog. De ha valaki veszteséges hálóból jön és azt maga körül pozitívvá fordítja, az egy igazi hős.

A hálózati gondolkodásnak talán a legjobb híre a következő: nem kell megváltoztatnod az egész világot, elég megváltoztatni csak a sajátodat. Amikor erre rájöttem (sajnos igen későn) hihetetlenül megkönnyebbültem, de el is szégyelltem magam. Rengeteg időt töltöttem az azon való bosszankodással, hogy mások milyenek. Rengeteg energiám elment arra, hogy azon keseregjek, hogy milyen az a világ, ami körbevesz. És amíg ezekkel foglalkoztam, addig foglalkozhattam volna a közvetlen kapcsolataimmal, hogy azok milyen minőségűek. Mert egyéni hálózat csomópont szempontból csak ez számít igazán. Nagyon fontos érteni, hogy az individualista magával foglalkozik, az egyéni hálózati csomópontban gondolkodó pedig a kapcsolataival. És ez nem önfeladás, hiszen a kapcsolat egyik része én vagyok, amíg a másik része egy másik ember. A lényeg, hogy ezzel a gondolkodással szerves részei leszünk a hálózatnak és a másik emberre nem akadályként, hanem lehetőségként tekintünk. Ez lássuk be, óriási különbség.

De azt ne felejtsük el, hogy egy minőségi hálózat fenntartása és fejlesztése energiabefektetéssel jár. És direkt az energia szót használom és nem a munkát, mert ez nem munka. Beszélgetni a társunkkal, az munka? Játsszani a gyerekünkkel, az munka? Elmennni focizni a barátainkkal, az munka? Nem, de energia és ezt nem lehet megúszni. Én azt látom, hogy sokak igazából nem individualisták, de mégsem elég jók a közvetlen kapcsolataik, mert egyszerűen nem marad energiájuk azok fejlesztésére.

De, ha energiáról beszélünk, akkor érdemes két dolgot észben tartani. Az egyik leghatékonyabb dolog, amivel a közvetlen kapcsolatainkat fejleszteni tudjuk az az, hogy egyszerűen odafigyelünk a másokra. És ez, ha belegondolunk, igazán nem kerül sok energiába. Nem megoldunk, nem adunk tanácsot, csak figyelünk és

meghallgatunk. A legtöbb ember naponta több órát tölt azzal, hogy figyelmet ad a telefonjának. Ha ennek a figyelemnek csak a felét oda tudnánk adni a családtagjainknak, azt gondolom nagyságrendileg tudnánk velük javítani a kapcsolatunkat. A mai világ a figyelmünkért harcol és amiből a legnagyobb hiányunk van, az a figyelem. Ott tartunk, hogy nehéz annál nagyobb ajándékot adni valakinek, mintha csak figyelünk rá. És tényleg, ha belegondolunk a figyelem egy fillérbe nem kerül és igazából sok energiába sem, csak el kell szakadni a figyelmünket maguknak követelő dolgoktól.

A másik, ami az energiával kapcsolatban fontos, hogy ha kevés van, akkor érdemes a kapcsolatainkban koncentrikusan kifelé haladni. Mindig először a házastárs, aztán a gyerekek, majd a szülők, barátok/rokonok és így tovább. Sőt, minél jobban kifelé haladunk, a hálózat bensőségessége egyre kisebb, egyre kevesebb energiát követelnek a kapcsolatok. Azért a boltos nénivel más a viszonyunk, mint a családukkal. Az individualistákkal, az örök kamaszokkal az a baj, hogy mindig a világot akarják megmenteni, hiszen a hálózattal van bajuk, de nem figyelnek a közvetlen környezetükre. Pedig a világban mindannyian pótolhatóak vagyunk, kivéve egy helyet: otthon.

De akkor az egyén ne foglalkozzon társadalmi kérdésekkel, kizárólag a környezetével foglalkozzon? Nos, ez egy komplex kérdés, erről szólnak a következő fejezetek.

Kilencedik rész: Isten
hálózatának építése
társadalmi szinten

Isten hálózatának építése társadalmi szinten

Az ellopott főparancs

Sokszor úgy tűnik, hogy a világban az individualista életstratégia van túlsúlyban, ami mint Szent Ágostonnál is láttuk a földi város építését szolgálja és nem Isten városáét, azaz Isten királysága ellen hat. De mi történt? Az én véleményem az, hogy az ún. felvilágosodáskor a főparancs jelentősen eltérítődött. Mert nézzük meg, hogy mi volt a Francia Forradalom jelszava, hiszen mostani kultúránkra jelentősen hatott:

Szabadság, egyenlőség, testvériség!

Ha megnézzük ez a jelszó sokban hasonlít a főparancshoz. Ami nem is csoda, hiszen ez a gondolat akárhogy is, de a keresztény eszmeiségből született. Hiszen a szeresd felebarátodat, mint önmagadat gondolat szinte teljesen megfeleltethető az egyenlőség, testvériség gondolattal. Ugyanakkor történt egy nagy változás is. A „szeresd Uradat Istenedet” parancsot lecserélték a szabadságra. És ez egy végzetes csere volt, ami megmagyarázza az individualista életstratégia előretörését. Mert a keresztény axióma szerint a szabadság nem cél, hanem eszköz. Ahogy a korábbi fejezetekben részletesen kifejtettem, eszköz arra, hogy Istent és egymást valóban szeressük, hiszen szeretni csak szabadon lehet. A felvilágosodáskor az eszközből cél lett és Isten és az Ő célja - szeressétek egymást - helyére lépett.

Ez a váltás alapvető hatással volt a nyugati civilizáció gondolkodására. Ennek oka az, hogy egészen máshogy viszonyulunk a célokhoz és az eszközökhöz. Mert, ha

valami cél, akkor azt el kell érnem, el kell jutnom oda. Azaz nem befelé, hanem kifelé, azaz a környezetem felé irányul, ami rajtam kívül van. A főparancs szerint a cél az Isten és az egymás iránti szeretet. Ez az, ami elérendő, rajtam kívül eső és a környezetem felé irányuló. Ebben a rendszerben a szabadság nem cél, hanem adottság, nem elérendő. Így a szabadság keresésének az iránya befelé mutat. Azaz a kérdés az, hogy ÉN élek-e a szabadsággal, hogy szeressem Istent és a többi embert. Ez pedig nem más, mint a hálózati életstratégia.

De ha a szabadság cél, akkor a szabadságvágyam kifelé irányul, akkor azzal foglalkozom, hogy MÁS biztosítja-e a szabadságomat. És ha így gondolkodom, akkor könnyen arra a következtetésre jutok, hogy nem, hiszen valóban sok gyarlóság vesz körül. És ezzel el is jutottunk az individualista életstratégiához, amelyben a világ akadály és veszély a szabadságomra.

Ráadásul az ún. felvilágosodás nem csak, hogy célá tette a szabadságot, hanem első helyre tette és utána jön az emberszeretet. Ezzel tovább erősítette a hálózati individuális életstratégiát, azaz a szabadságot fontosabbá tette az embertársak szereteténél. Nem törölte el a szeretetet, fontos számára, de nem az első, ha dönteni kell, akkor a szabadság a legfontosabb. Érthető volt ennek a gondolatnak a létrejötte, mert egy nagyon merev és sokszor igazságtalan rendszerben született, ami fojtogató lehetett a kor embereinek. Nagyon fontos érdeme, hogy sokat tett annak fellazításáért, de mivel a szabadság elsődleges cél lett, nem állt meg és ma már az emberi háló szétszaggatásánál jár. A Nyugatnak pont ez a problémája, hogy amíg a lazítás gazdasági és technológiai sikereket hozott a múltban, most már átvette a helyét a tömeges individualista életstratégiák okozta nihil. Isten célját lecserélni a szabadságra teljes tévút volt. Azzal a rendszerrel, ami ellen ez létrejött, nem az volt a gond, hogy hálózat volt, hanem az, hogy a hálózat rosszul működött. A hálózatnak voltak olyan csomópontjai, akik jóval többre tartották magukat a többi csomópontnál. Ez az emberi hálózat alapszabályának súlyos megsértése volt és ma is

az. De az is igaz, hogy az a hálózat sok történész szerint nem is volt annyira merev és igazságtalan, csak a későbbi felvilágosultak nevezték el sötétnek, hogy saját létjogosultságukat alátámasszák.

Az egyén szabadsága nem lehet csupán cél, hanem csak eszköz, mert ha a szabadság cél, akkor inkább széttépi az egyént körülvevő hálózatot, utat nyitva a hálózati individualista életstratégiának. Ha a szabadságra, mint elvehetetlen belső adottságra gondolunk, akkor eszközzé válik arra, hogy az emberi hálózatot gazdagítsuk, utat nyitva a hálózati együttműködő életstratégiának. A következő két fejezetben szeretném megmutatni, hogy szerintem Isten országának építése hogyan történik egyéni és társadalmi szinten. Hiszen ne feledjük, már az Ószövetség is arról beszélt, hogy van társadalmi felelősségünk is. Csak nem mindegy, hogy a társadalmi változások kovászai vagy szűrő-vágó eszközei leszünk. Most pedig nézzük meg, hogy mit jelent a Főparancs tiszta aktualitásként való megélése egyéni és társadalmi szinten!

Isten hálózata és a politika

Hogyan viszonyul Isten a politikához? Ezt Sámuel első könyve gyönyörűen leírja:

Ezért Izrael vénei összegyűltek, elmentek Sámuelhez Rámába, és azt mondták neki: „Nézd, megöregedtél, fiaid meg nem a te útjaidon járnak. Adj nekünk királyt, hogy kormányozzon minket, amint ez minden népnél szokásban van.” Sámuelnek azonban nem tetszett, amivel előálltak: „Adj nekünk királyt, hogy kormányozzon minket.” Ezért az Úrhoz fordult. De az Úr azt mondta Sámuelnek: „Tégy meg mindent, amit csak kér tőled a nép, hisz nem téged vetettek el, hanem engem vetettek el, hogy ne uralkodjam többé fölöttük. Amint velem bántak attól az időtől fogva, hogy kivezettem őket Egyiptomból mind a mai napig: elhagytak, és idegen isteneknek szolgáltak, most veled is úgy bánnak. Nos hát, teljesítsd kérésüket. De figyelmeztess őket, és ünnepélyesen mutass rá a király jogára, aki majd uralkodik fölöttük.” Erre Sámuel kihirdette a népnek, amely királyt kívánt tőle, mind, amit az Úr mondott: „Ez lesz a királynak a joga, aki majd uralkodik fölöttetek: Elveszi fiaitokat, s szekerei és lovai mellé rendeli őket – a szekerei előtt kell majd futniuk; megteszi őket az ezres és ötvenes csoportok parancsnokainak; felszántatja velük a földet, és betakaríttatja a termést, hadi felszerelést csináltat velük, és szerszámot a szekereire. Elveszi lányaitokat, illatszert készíteni, főzni és sütni. Elveszi szántóföldeitekről, szőleitekből, az olajligeteitekből a legjobb termést, és odaadja a tisztjeinek. Tizedet vet ki szántóitokra, szőleitekre, és azt udvari embereinek meg a tisztségviselőinek adja fizetségül. Elszedi legjobb szolgáitokat és szolgálóitokat, ökreiteket és szamaraitokat, és a maga javára dolgoztatja őket. Tizedet szed nyájaitokból, s ti magatok is a szolgálók lesztek. S ha majd egyszer királyotok miatt,

akit választottatok magatoknak, könyörögni fogtok, az Úr nem hallgat meg benneteket azon a napon.” De a nép nem hallgatott Sámuel szavára, hanem kijelentette: „Nem, király uralkodjék fölöttünk. Legyünk mi is olyanok, mint a többi nép: a királyunk ítélkezzék fölöttünk, ő álljon az élünkön, és vezesse harcainkat.” Sámuel meghallgatta a népet, aztán az Úrhoz fordult. Az Úr azonban ezt mondta Sámuelnek: „Teljesítsd kérésüket, és adj nekik királyt!” Erre Sámuel így szólt Izrael fiaihoz: „Térjen vissza mindenki a maga városába.”

Sámuel I. 8, 4-22

Ez alapján Isten nem tiltja a politikát, de igencsak szkeptikus a politikusokkal kapcsolatban. Ez azért van, mert a politikának alapvetően más a logikája, mint az egyedi hálózati csomópontok hálózatának. A politika a hatalomra épül, ami azt jelenti, hogy bizonyos hálózati csomópontok fölérendelődnek más hálózati csomópontoknak és ezzel tudnak hatni rájuk, de ezzel sérül a hálózat egyenlőségre vonatkozó alapszabálya. Kizárólag (!) ebből a szempontból lényegtelen, hogy a hatalommal rendelkező hálózati csomópontok, hogy kerülnek ebbe a helyzetbe, választják őket önkéntesen, vagy erőszakkal kerülnek a többiek fölé. A fölérendelődéssel egyszerűen sérül a hálózat egyenlőségre vonatkozó alapszabálya: szeresd felebarátodat, mint önmagadat.

Ugyanakkor a politika és a hatalom szükséges rossz a hálózat szempontjából. Hiszen, ahhoz, hogy az anyagiakról szóló fejezetben részletesen leírt biológiai szükségleteinket biztosítsuk, abba érdemes minél kevesebb energiát fektetni, hogy tudjuk az emberi kapcsolatainkat szövögetni. Erre a legjobb megoldás, ha megosztjuk a munkát egymás között és mindenki azt csinálja, amiben a legjobb. Valaki gyógyít, valaki új eszközöket talál fel, valaki a munka fizikai részét végzi, valaki meg szervezi az egészet. De szervezni csak úgy lehet, ha a szervezők megmondják a többieknek, hogy mit csináljanak, a többiek meg elfogadják azt. És ezzel a szervezők fölérendelődnek a többieknek, őket nevezzük vezetőknak. De ezzel sérül a háló

egyenlőségi alapelve, ez az ára annak, hogy biztosítva vannak számunkra a biológiai erőforrások. Ez egy kompromisszum, ezt az árat mindannyian fizetjük és nem csak a politikának, hanem ha belegondolunk, ugyanez történik a munkahelyünkön. Ez egy észszerű kompromisszum, amíg az ár alacsonyabb a nyereségnél. Azaz bizonyos mértékben más hálózati csomópontok alá rendeljük magunkat, amiért cserébe azok biztosítják számunkra a lehetőséget, hogy megteremtsük a biológiai eszközöket magunknak ahhoz, hogy szövögethessük a hálónkat.

A probléma akkor jelentkezik, ha megfordul a mérleg. Ennek alapvetően két oka lehet: az egyik az, ha a szervező alkalmatlansága vagy becstelensége miatt, nem biztosítja a megfelelő biológiai erőforrásokat számunkra. A másik, ha a szervező indokolatlanul nagy hatalmat követel magának, azaz indokolatlanul fölének rendelődik, amivel nehezíti a hálózszövésünket. Olyan dolgokra vesz rá minket, akár erővel, amit nem akarunk, lényegében ő akarja megmondani, hogy mit gondoljunk a hálózatról és hogyan szőjük azt. Például tiszteljük őt istenként vagy csak az ő ideológiája érvényes, ezt hívjuk totalitarizmusnak.

De sose felejtsük el, hogy a politika csak a biológiáról szól, a saját hálózatunk szövéséért mi vagyunk a felelősek és a szabadságunk is meg van ehhez. Éppen ezért a politika csak könnyíteni vagy nehezíteni tudja a hálózatbanélést, mert a hálózat lényegét, a minőségi emberi kapcsolatokat nem érinti. Tehát a politika nem lehet életünk totális tönkrevője, csak a legszélsőségesebb esetben, de vannak néhányan (Például Olofson Placid atya vagy Viktor Frankl) akik megmutatták, hogy megfelelő mértékű belső szabadsággal még akkor sem. De a politika megváltásunk, a boldogságunk kulcsa sem lehet, bármit is ígérjenek a politikusok, mivel a hálózat lényege az egyenlő szeretetkapcsolat, ez nem várható a politikától, ez mindig rajtunk múlik. A politikának kizárólag a biológiai erőforrásaink megteremtésének elősegítése szabadna, hogy a dolga legyen, egyáltalán nem feladata, hogy megmondja mit gondoljunk a világról. Azt gondolom, hogy a legtöbb ember nagyon is tudja ezt.

Sokan politikusokat alapvetően nem az ideológiájuk, hanem az alapján választanak, hogy mennyire tudják biztosítani számukra a biológiai erőforrásokat. Ez elsőre megalkuvásnak, önzésnek tűnhet, pedig éppen csak a helyén kezeli a politikát. A politika terepe maradjon is a biológia és ne akarja megszabni a hálózatot.

De még mindig itt a nagy kérdés: akkor ezek szerint vonuljunk vissza a saját kis világunkba és egyáltalán ne foglalkozzunk a társadalmi kérdésekkel? Hiszen a világban rengeteg igazságtalanságot, méltánytalanságot találunk, fordítsuk el a fejünket? Hiszem, hogy emberként a feladatunk a világ igazságtalansága és méltánytalansága elleni küzdelem. A világot az emberek rontják el, ezért embereknek van lehetősége megjavítani azt. Arra, hogy egy egyedi hálózati csomópontokban gondolkodó ember hogyan tud nagyon komoly társadalmi változást elérni, arra az egyik legjobb történelmi példa Assisi Szent Ferenc.

Szent Ferenc útja

Szent Ferenc igazi individualistaként indult egy nagyon nehéz öröklött hálóval. Igazi, hedonista aranyifjú volt, egy feltehetőleg zsarnok apával. De már ekkor meg volt benne a jobbító szándék, csak még az útját nem találta meg. Katonai pályára lépett, hogy változtasson a dolgokon, illetve híres volt pazarló nagylelkűségéről, egyszer egy koldusnak csak úgy odadobta teljes erszényét barátai legnagyobb megrökönyödésére. De kardjával nem tudta megváltoztatni a világot, sőt rájöhetett, hogy a helyi politika játékszere lett. Gazdag és zsarnokoskodó apja miatt alárendelt szerepben maradt, hiszen anyagilag függött apja vagyonától, aki még az életpályáját is meg akarta szabni. Lényegében, ahogy az előző fejezetekben láttuk megmaradt az individualista kamasz létben, tele csalódottsággal és keserűséggel. Frusztrációja oda vezetett, hogy teljes mértékben szakítani akart az őt körülvevő hálóval, az individualizmus hedonista és függő útja után inkább a magányt választotta és kivonult egy környékbeli templomba, szinte remetének. Ez óriási bátorság volt részéről, hiszen lemondott a biológia örömeiről azért, hogy megszüntesse hálózati alárendeltségét. Az ő társadalmi helyzetében (Assisi leggazdagabb kereskedőjének örököse) valószínűleg csak ez a nagyon radikális lépés segíthetett.

De életének legnagyobb fordulata és társadalomformáló tevékenysége nem ezzel, hanem egy látomással kezdődött az olaszországi San Damiano templomban. A megfeszített Jézus képmása életre kelt előtte, és háromszor így szólt hozzá: „*Ferenc, Ferenc, menj és javítsd meg a (egy)házamat, mert látod, hogy romokba dől.*” Erre

Ferenc nekikezdett felújítani a San Damiano templomot, azt a templomot, ahol éppen imádkozott, azt, ami őt körülvette. Ez a történet sok leírásban úgy szerepel, mintha Ferenc félreértette volna a kérést hiszen az olaszban az „eclesia” szó templomot és egyházat is jelent. Pedig semmilyen félreértés nem volt. Azt nem tudom, hogy tudatosan vagy ösztönösen, de pont azt csinálta, amiről eddig szó volt, hogy nem a teljes egyházi struktúrának esett neki, hogy rendbe hozza, hanem annak a picike templomnak, ahol éppen volt. Pedig feltehetőleg sok minden nem tetszett neki az akkori egyház működésében, de nem állt ki Assisi főterére és kezdte el ostromozni a helyi püspököt vagy akár a pápát. A közvetlen környezetét kezdte el felújítani és ehhez megvolt a lehetősége és az ereje, ez nem egy frusztráló, lehetetlen feladat volt. És ezt a munkát látva csatlakoztak hozzá az első társak, akiket testvéreknek hívott. Ez volt a másik nagy tette, amiből látszik, hogy mennyire élte a hálózati működést, hogy a társait nem csak testvéreknek nevezte, hanem valóban annak is tartotta. Mert ki a testvér? Az, akire egyenlőként tekintünk és szeretünk. Ez pont az, amiről itt szó van, ez az ami teljes mértékben követi a hálózat alapszabályát.

De intakt volt-e Ferenc a politikától? Nagyon nem. Egyrészt a pápai hivatalos engedély kéréssel a saját hálózatát összekötötte a már meglévő nagy struktúrával. Pedig lett volna oka azt mondani, hogy dobják ki a régi struktúrát, mert az övé jobb. Szent Ferenc másik kapcsolódása a politikához a békeközvetítés. Közvetíteni csak az tud, aki rendszeren kívüli és hiteles. Azzal, hogy ő a meglévő politikai rendszerhez csak lazán kapcsolódott a saját maga által létrehozott hálózattal és az a hálózat független volt a politikai rendszertől, ez lehetővé tette a mediátor szerepét. Ferenc hálózatának függetlenségéhez az is hozzájárult, hogy nem fogadott el a politikától semmilyen támogatást, kizárólag a saját hálózatából érkező mikro adományokból tartották fenn magukat. És ez nem lehetett könnyű, de ő a nélkülözéshez fűződő viszonyát is át tudta változtani szeretetkapcsolattá, testvérének nevezte a szegénységet, sőt élete végén még a halált is. Azért erre kevesen vagyunk képesek,

pont ez mutatja az ő nagyságát. És ez az a nagyság, ami főhajtásra készítette a politikai hatalmasokat a pápától Szaladin szultánig. És jó, hogy Ferencben meg volt ez a politikai nyitottság, hiszen nélküle, a keresztes háborúk kudarca után, a keresztény jelenlét teljesen megszűnt volna a Szentföldön. De azt is érdemes látni, hogy ha ez megtörtént volna, akkor sem omlott volna össze a keresztény világ. De ez is mutatja, hogy mire jó a politika. Segít, de nem végzetes, ha nem áll mellettünk. A harmadik kapcsolata Ferencnek a társadalommal az a szolidaritás a szegények és elesettek támogatása. De itt sem vállalkozott arra, hogy a világ összes szegényét megsegítse, de arra igen, hogy a közvetlenül a környezetében élőket. És később, ahogy a rend bővült, Ferenc követői mindig gondoskodtak a kolostorok környezetében lévő szegényekről. Nem a világ másik végén élőkről és nem is mindegyikről. Csak azokról, akik kapcsolatba kerültek velük, de azokról minden esetben.

Assisi lábánál található a Porcinkula kápolna, ahol Szent Ferenc meghalt. Ez egy picike kis kápolna, ami egy gigantikus katedrális közepén van, amit később építettek köré, hogy megvédje. Ez a kép nagyon jól bemutatja a politika és a hálózat viszonyát. Számomra a politika olyan, mint a katedrális, túlburjánzó, feleslegesen nagy, de ha nem lenne ott, a Porcinkulát az időjárás már lerombolta volna, ami mindenképpen veszteség lenne. De, ha ez meg is történt volna, Szent Ferenc hálózati örökségén akkor sem esett volna egy karcolás sem, mert az nem az anyagban létezik.

Szent Ferenc tanulsága: a szeretet lassú forradalma

Mit tanulhatunk Assisi Szent Ferencről? Az első lépés annak felismerése és elfogadása, hogy az egész hálót megváltoztatni kevesek vagyunk. Ez azoknak nehéz, akik azt gondolják magukról, hogy van bennük annyi, hogy meg tudjuk változtatni az egész hálózatot. Ha valaki ezzel a gondolattal a fejében áll neki annak, hogy akár pozitívba is fordítsa az egész hálózatot, annak frusztráció lesz az eredménye, hiszen lehetetlen. És ez a frusztráció három irányba mehet tovább, vagy a csalódottságba, vagy a rombolásba, vagy a kettő valamilyen kombinációjába. Nézzük meg, a történelemben a gonoszságok mögött a legtöbbször a háló javítása volt a cél. A vallásháborúk, a francia forradalom, a kommunizmus, a náciizmus mind a maguk módján mind a háló javítását tűzte ki célul és vérfürdő lett belőle. Mert a hálót gyorsan és hirtelen megváltoztatni csak erőszakkal, hatalommal lehet, az pedig sérti a háló alapszabályát, a csomópontok közötti egyenlőség elvét. Ha az alapszabály sérül, akkor a háló szakad. Ezért a hirtelen forradalmakból sohasem sül ki jó, nincs rá történelmi példa. De nem kell forradalmároknak vagy véres diktátornak lennünk ahhoz, hogy ez velünk is megtörténjen. Sokan vagyunk olyanok, akik hajlamosak vagyunk nagyszerűségünk és grandiózitásunk, egónk és hiúságunk csapdájába esni. A közösségi média végtelen kommentháborúiban mi is véres harcosokká tudunk válni. Emberek tömegeivel van lehetőségünk széttépni a kapcsolatunkat és a nagy világmegváltó ügyünk közben csak rengeteg ellenséget gyűjtünk, akik gyűlölnek minket és mi is gyűlöljük őket. Pedig pont az ellenkezője volt az eredeti célunk. A háló egyre rosszabb minőségű lesz körülöttünk és a világ sem arra megy, amerre mi szeretnénk. Ez pedig rendkívül frusztrált és boldogtalan állapot.

A második lépés annak tudatosítása, hogy a minket közvetlenül körülvevő hálózathoz meg elegendő vagyunk és ebben megvan a szabadságunk, ami csak a miénk és elvehetetlen. Ez pedig azoknak jó hír, akik meg kevésnek érzik magukat ahhoz, hogy változtassanak. Nem kell a világot megváltani, elég csak a közvetlen környezetünket. És erre mindenkinek megvan a lehetősége, ennek elmulasztására nincs mentségünk! És ez logikus is, ha belegondolunk, hiszen bármi történhet a nagy hálóban, végső soron csak a közvetlenül minket érintő dolgok számítanak, csak a közvetlen kapcsolataink. A hálóban lévő működési zavarok is a közvetlen kapcsolatainkon keresztül jutnak el hozzánk. Tehát a feladat az, hogy a közvetlen kapcsolatainkat, de csak azokat, átalakítsuk pozitív összegű, azaz szeretet kapcsolattá.

Ahelyett, hogy a válások számán és a woke propagandának kitett gyerekeken háborognánk, először tegyük rendbe a saját házasságunkat, foglalkozzunk eleget a saját gyerekeinkkel. Gyűjtsünk igaz barátokat, szánjunk rájuk időt, járjunk össze és beszélgessünk velük. Legyünk kedvesek a kollégáinkkal, de a boltos nénivel is az üzletben. Így kezdődik a lassú forradalom és azok, akiket megfertőztünk, bízzunk benne, hogy tovább viszik a fertőzést. Segít minket, hogy amit teszünk az összhangban áll az emberi természettel.

Aztán ki tudja? Lehet, hogy egyszer már annyian gondolkodunk így, hogy átlépjük a kritikus tömeget és ez válik normává? A kortársak közül senki nem gondolta volna, hogy abból a furcsa halász közösségből egy világvallás, abból a pár templomfelújító ifjúból pedig a legnagyobb szerzetesrend lesz. Lehet, hogy ez a folyamat olyan lassú lesz, hogy nem látjuk meg a mi életünkben? Ha hálózati csomópont vagyunk és az számít, ami minket körülvesz, akkor ez teljesen lényegtelen. Ez volt Szent Ferenc és Jézus Krisztus módszere. Ők igazi forradalmárok voltak, pedig nem forradalomban gondolkodtak, hanem “csak” a közvetlen környezetüket kezdték el átformálni. Az átformált környezetük pedig a tágabb környezetüket és így tovább.

A fenti folyamatot hívom én a szeretet lassú forradalmának. A legtöbb esetben ez csak egy mikro-forradalom, nem változtatja meg az egész világot, csak az adott hálózati csomópont körülötte világot. De, ha én vagyok az a hálózati csomópont és az én világom változik meg, az az én szempontomból bőven elég. Ezért bármilyen rossz a minket körülvevő hálózat akár politikai, akár családi vagy egyéni okokból, szabadságunk van abban, hogy melyik utat választjuk. Ez elvehetetlen szabadság. És ebben kapcsolódik össze a szabadság a felelősséggel. Az, hogy Rousseau és a jakobinusok és Lenin, vagy Viktor Frankl és Placid atya vagy Assisi Szent Ferenc útjára lépünk, abban teljes szabadságunk, de személyes felelősségünk van. De ez a felelősség nem elviselhetetlen felelősség, mert senki nem várja tőlünk, hogy megváltoztassuk az egész világot, elég csak a sajátunkat.

Fentiekkel valószínűleg sokan nem értenek egyet. De én még nem láttam nem romboló gyors forradalmat, bár a politika panteonjában ezen forradalmak kirobbantói, valóban megbecsültek lettek. De láttam annál több lassút és a legtöbb lassú forradalmár szentként végezte, akik a szellem világában lettek megbecsültek. Mindenki döntse el melyiket választja.

Tizedik rész: epilógus, Jézus
érzelmi lábnyomai, a nyolc
boldogság

Miért fontos a nyolc boldogság?

Isten országát építeni itt a földön nem könnyű feladat. Akik ebben a munkában részt vesznek, megtapasztalhatták már, hogy az anyagi világ nem adja könnyen magát. Sokszor kifejezetten olyan erők mozdulnak meg benne, amelyek az Isten országa ellen hatnak, sőt olyanok, is amelyek kifejezetten az Isten országa ellen dolgoznak. Ezért az Isten országa-koncepció képviselői nem tudják elkerülni a konfrontációt a világgal. Jézus vállalta ezt az összeütközést, ezért aki az Ő útjára lép, azzal ugyanaz fog történni, mint Vele. Ha fizikailag nem is, de érzelmileg mindenképpen. És ez az érzelmi út, amit a nyolc boldogság tökéletesen leír. A nyolc boldogság nem nyolc életvezetési tanács, amely megmondja, hogy mit kell tenned. A nyolc boldogság annak aleírása, hogy mi történik veled, ha az Úr útjára lépsz. Ezek nem célok, hanem tünetek, következmények! Ezért inkább útjelzők: ha ezeket nem érzed, akkor nem az Isten országa felé vezető úton vagy. De bátorítások is, hogy ha olyan dolgokat érzel, amik a világ szemében, vagy akár a saját nézőpontodból nem komfortosak, attól még az úton vagy.

A boldogságok első része mindig a jelenre reflektál, a második pedig a jövőre, és néha úgy tűnik, ellent is mondanak egymásnak. De ahogy Isten időtlen, és összekapcsolódik benne a jelen és a jövő, ugyanúgy a boldogságokban is összekapcsolódnak ezek az egymásnak látszólag ellentmondó érzések, éppen ezért lehet a kettőt egyszerre is érezni, amikor az Isten országát építjük. Isten országa egyszerre égi és földi valóság is. Az a boldogság, amelyet Isten országának építése közben érzünk, nemcsak időben kapcsolódik össze, hanem földi és túlvilági életünkben is. Mert az örök élet nem a halálunkkor, hanem a fogantatásunkkor

kezdődik, ezért a mennyország – ha Isten útjára lépünk – már a földi életünkben elkezdődik. De a munka itt a földön vár ránk. A mennyország köszöni, jól van, oda nem kell elvinni Isten országát, de itt a földön van még bőven feladat. Éppen ezért az Isten országa-koncepció nem elvonulást jelent a világtól, hanem pont az ellenkezőjét: a világ felé fordulást, hogy változtassunk azon.

Kereszténynek lenni nem filozófia, hanem életmód. Néha tűnhet úgy, mintha az Isten országa-koncepció a világ ellen menne, de ha így érezzük, akkor rossz úton járunk. Az Isten országa-koncepció nem a világ ellen, hanem a világért van. Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött fiát adta érte. Ha Isten országává akarjuk formálni a világot, ugyanez a mindent elsőprő szeretet kell, hogy munkálkodjon bennünk a világ iránt. Isten egy gyönyörű világot teremtett, és azt akarja, hogy szeressük azt, és érezzük jól magunkat benne. A világ nem siralomvölgy, hanem egy kert, amely hajlamos az elvadulásra, sőt olyan erők is dolgoznak, amelyek ezt a kertet tönkre akarják tenni. A mi dolgunk az, hogy ennek a kertnek – Istennel vállvetve – jó gazdái legyünk. Nagyon könnyű letérni az útról, hiszen nem könnyű magának Jézusnak, az Isten fiának a nyomában járni. De a nyolc boldogság egyfajta érzelmi lábnyomok, amelyeket Jézus hagyott maga után. Ha valóban az Ő nyomában járunk, akkor azt fogjuk érezni, amit Ő, azt, amit a nyolc boldogságban ránk hagyott.

Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa.

Aki az Isten országát akarja építeni, azaz a világ útjáról Krisztus útjára lép, az világi értelemben vett szegénységgel fog szembesülni. Mert ha valaki Isten országát akarja építeni, akkor azok a dolgok, amelyeket a világ tud adni (anyagi javak, hatalom, elismertség), értelmüket veszti. Nem elvesznek, mert még az is előfordulhat, hogy az Istennel közös munka közben kapunk ezekből. Nem is kötelező lemondani róluk, nem ezt kéri Isten. Azt kéri, hogy ezek a dolgok váljanak lényegtelenné, közömbössé. Mert ha Isten munkatársaivá akarunk válni, akkor ezeket mint célokat el kell felejtenünk, hiszen ebben a feladatban csak egyetlen célunk lehet: Isten országának építése.

De Isten nem várja el tőlünk a nyomort. Azt kéri, hogy ha muszáj, akkor azt is vállaljuk fel, de ez csak szélsőséges esetben, például üldöztetés esetén érvényes, és alapvetően nem nyomorra teremtett minket. Jézus és a tanítványok sem nyomorogtak. Volt egyszer-kétszer nehéz pillanatuk, de nem volt állandó a nagy szegénység az életükben. A kereszténység nem kíván aszketizmust, mert korgó gyomorral nem lehet Isten országát építeni. Isten telerakta gyönyörű dolgokkal a világot, és nem azért tette ezt, hogy azután eltiltsa minket ezektől. Ő csak azt kéri, hogy ne a világ gyönyörei legyenek az elsők, hanem az, hogy tegyük még jobbá a világot azáltal, hogy közelítjük ahhoz az állapothoz, amilyennek szánta. Például van egy pont, ahonnan a pénz gyűjtése már nem anyagi természetű hiányból, hanem valamilyen belső, lelki hiányból fakad. Ha már annyi pénzt keresünk, hogy tisztas

módon megélünk, utána az anyagi javak gyűjtése négy dologról szól: túlzott biztonságról, hedonizmusról, dicsőségről, hatalomról. És Isten azt kéri, hogy ezekről mondjunk le, mert ezek rólunk szólnak, nem Róla. Egy okos ember ezt így fogalmazta meg: az anyagi javak olyanok, mint a levegő. Az anyagi világban nem lehet nélkülük élni. De ha csak azért kelünk fel minden reggel, hogy levegőt vegyünk, az elég sekélyes életet jelent.

Ugyanakkor az anyagi világban, az anyagi célok teljes mértékben érvényesek, és a világ fiaiként mélyen áthatják lényünket. Azt mondani, hogy mostantól ezek nem érdekelnek, ez a világ fiaiként nagy lemondás. Soha többé nem lehetnek a céljaink azok, amik mindenki másnak a céljai, mert azokkal csak a földi világot építenénk, és nem Isten országát. Sőt, könnyen előfordul, hogy mivel Isten országának építőjeként a fókuszunkban nem ezek vannak, a világ fiai sokkal több anyagi javat, hatalmat és emberi elismerést zsebelnek be életük során, mint mi. Ezt fel kell dolgozni! El kell fogadnunk, hogy világi értelemben mi szegényebbek leszünk, ha az Isten országát építjük.

Ez óriási kísértés, mert ki szeret olyan környezetben élni, ahol szegénynek számít? Az ördög folyamatosan azt fogja a fülünkbe suttogni, hogy *„ne légy balga, tévúton vagy, gyere vissza, hiszen »mindenki« más úton megy, mint te*”. Éppen ezért Isten országának építése közben különösen fontos, hogy ne csak Isten, hanem azok társaságát is keressük, akik szintén ezen az úton járnak. Fontos a közösség az úton maradás szempontjából, mert egyedül könnyen letévedünk róla. A tanítványok is egy közösséget alkottak, Jézus kettésével küldte el őket az Isten országát hirdetni, és nemhiába kérte őket, hogy amikor már Ő nem lesz, akkor is rendszeresen gyűljenek össze. (*„Mert ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.”* Máté 18,20)

És az anyagi kísértésnek ellenállni még a könnyebbik út! A gazdagság kísértése nagyon látványos, jól észrevehető, annak aránylag könnyű ellenállni. Sokkal nagyobb kísértés a világ elismerésére és a hatalomra törekvés. Hiszen Isten országának építése közben könnyen érezhetjük azt, hogy különbek vagyunk, mint a környezetünk, és ha közben követőink is lesznek, akkor még a hatalom érzése is megkísérthet. Miközben az ember teszi a jót, könnyű elszállnia magától. Nem véletlenül figyelmeztet erre Jézus:

Ügyeljete, hogy igaz voltokat ne az emberek előtt gyakoroljátok, hogy csodáltassátok magatokat velük, mert így nem lesz jutalmatok Atyátoknál, aki a mennyben van. Amikor tehát adakozol, ne kürtöltess magad előtt, ahogyan a képmutatók teszik a zsinagógákban és az utcákon, hogy dicsőítsék őket az emberek. Bizony, mondom nektek: megkapták jutalmukat. Amikor te alamizsnát adsz, ne tudja a bal kezed, mit tesz a jobb, hogy adományod rejtve maradjon; Atyád, aki lát a rejtekben, megfizet majd neked.

Máté 6,1-4

Ezért folyamatosan meg kell vizsgálnunk, hogy még a legszentebb tevékenységünk esetén is ki van a középpontban: Isten vagy én? Sőt, akkor kell igazán! Mert amikor harácsolok, akkor pontosan tudom, hogy az rólam szól, de amikor úgy gondolom, éppen Isten országát építem, mindig kérdés: csak jópontokat akarok-e gyűjteni az Istennél és az embereknél, vagy valóban az Ő szándékai szerint cselekszem?

Összefoglalva, Isten nem azt várja tőlünk, hogy szegények legyünk, a szegénység nem cél. Hanem azt, hogy le tudjunk mondani a világi nyújtotta gazdagságról Őérte, és lélekben szegények legyünk. Mert Isten országába ez az út vezet.

Boldogok, akik szomorúak, mert majd megvigasztalják őket.

Talán ebben a tanításban rejlik az egyik legnagyobb ellentmondás: boldogok, akik szomorúak? Ráadásul Jézus máshol erről beszél:

Amikor böjtöltök, ne legyetek bús képűek, mint a képmutatók. Ők ugyanis elváltoztatják az arcukat, hogy böjtölésükkel feltűnjenek az emberek előtt. Bizony, mondom nektek: ők megkapták már jutalmukat. Te, amikor böjtölsz, kend meg a fejedet, az arcodat pedig mosd meg. Ne lássák az emberek, hogy böjtölsz, csak Atyád, aki a rejtekben van; és Atyád, aki lát a rejtekben, megfizet majd neked.

Máté 6,16–18

Ha nekiállunk az Isten országa építésének, akkor sokszor fogjuk érezni a bánatot, mert a világ nagyon messze van még Isten országától. Jézus is sokszor volt bánatos emiatt. Ebben a boldogságban Jézus erre az érzésre készít fel minket. De azt is sokszor mondta: „Ne féljetek!” Mert ott van az az ígélet is, hogy ha maradunk az úton, és együtt építjük az Úrral az Ő útmutatásai alapján az Isten országát, akkor meg is vigasztal minket. Hiszen munka közben rengeteg csoda és kegyelem fog érni minket. Csodás dolgokat fogunk megtapasztalni, csodás emberekkel fogunk találkozni, csodás érzések fognak minket hatalmukba keríteni. De nagyon fontos, hogy ezeket ne tekintsük a céljainknak, ezek ugyanis csak következmények. Ha ezeket hajszoljuk, biztos letérünk az útról. Tenni kell, aztán jönnek ezek is, de ne ezekért csináljuk! Azt keressük inkább, hogy hol van a bánat, azaz hol van még tennivaló! Így az úton maradunk, mert ekkor valóban Isten országát építjük. Ha azt keressük, hol van a

dicsőség, akkor letérünk az útról, mert magunkat építjük, és nem az Isten ügyében járunk.

Boldogok a szelídek, mert ők öröklik a földet.

Ha látjuk a világ eltávolodását Isten országától, nagyon kell vigyázni, mert előjöhet bennünk egy másik érzés is, a harag. És ez is teljesen jogos érzés, ha a világban valami rosszat, igazságtalant látunk. Fontos tudatosítanunk, hogy mikor érzünk agressziót, haragot: akkor, amikor valami számunkra fontos veszélybe kerül. Amikor megjelent egy vadállat annak idején a barlang bejáratánál, és ősapánk felvette vele a harcot, ez az agresszió segítette a küzdelemben. Ugyanezt a haragot, agressziót érezzük a mai napig is, amikor valamilyen számunkra fontos érték veszélybe kerül. És mi lehetne fontosabb, értékesebb Isten országánál?

De Jézus mégsem ezt az utat választotta, mert a harag pusztító. Persze úgy gondoljuk, hogy csak a rosszat akarjuk elpusztítani, de ez egy nagyon veszélyes út. Mert honnan tudjuk, hogy mi a rossz? A dzsihadisták szerint például mi, keresztények vagyunk a rosszak. Isten országát építeni csak szelíden lehet, hiszen Isten is szelíd, ezt maga Jézus tanította. A világban ugyanakkor teljesen legitim az agresszió, hiszen vannak olyan helyzetek, amikor meg kell védenünk magunkat.

Akkor mégis mi a szelídség útja? Az, hogy meg kell értenünk, a sötétség ellen nem lehet küzdeni, csak egy módon: ha világosságot gyújtunk. Így a szelídség gondolata már össze is kapcsolódik Jézus további tanításaival:

Ti vagytok a világ világossága. A hegyre épült várost nem lehet elrejtteni.

Lámpát sem azért gyújtanak, hogy aztán a véka alá tegyék, hanem a

lámpatartóra, hogy világítson mindenkinek, aki a házban van. Úgy világítson a

ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jótetteiteket, és dicsőítsék Atyátokat, aki a mennyekben van.

Máté 5,14–16

Éppen ezért, ha a világban valami rosszat látunk, fordítsuk az érzéseinket inkább bánatba, ahogy az előző boldogságnál láttuk. A bánat azért is jobb, mint a harag, mert a bánatunkkal jobban tudunk kapcsolódni máshoz, és más is jobban tud kapcsolódni hozzánk. És ez a „más” lehet maga az Isten is, aki meg tud vigasztalni minket. Ebből a lélekállapotból kiindulva – még akkor is, ha a feladat végtelenül nehéznek tűnik – el tudjuk kezdeni az Úrral együtt az Isten országának építését.

Boldogok, akik éheznek és szomjazzák az igazságot, mert eltelnek majd vele.

Isten országának építése közben, amikor rálépünk az útra, az is alapélmény, hogy elkezd kitágulni a világ. Minél többet tudunk meg róla, annál jobban kiderül számunkra, hogy milyen hihetetlenül gazdag Isten tanítása és gondolkodása. Olyan, mintha egy kastélyban mindig egyre nagyobb szobába lépnénk, és soha sincs vége. Olyan, mint amikor az eget vizsgálva egyre nagyobb távcsöveket építettek az emberek, és azt tapasztalták, hogy az Univerzum még sokkal nagyobb, mint előzőleg gondolták. Isten tudása végtelen, és ha komolyan meg akarjuk ismerni, az lesz a tapasztalatunk, hogy minél többet tudunk, annál nagyobb még meg nem ismert gazdagságot mutat, és ezzel a tudásvágyunk is egyre nagyobb lesz, hiszen olyan területek nyílnak meg előttünk, amilyenekről nem is álmodtunk.

Ez egyszerre félelmetes és nagyszerű érzés. Borzasztó nagy dolog egyre jobban belelátni az Úr igazságába és gondolataiba! És lehet, hogy a halál innentől nem is olyan félelmetes, mert akkor majd színről színre látunk mindent, és meglátjuk végre Isten teljes gazdagságát.

Boldogok az irgalmasok, mert irgalmat nyernek.

Az ötödik boldogság talán Szent Pál Szeretethimnusa által érthető meg a legjobban, amit már idéztem. Megmutatja, hogy Szent Pál mennyire mélyen megértette Jézus üzenetét. Mert lehetek a legokosabb, birtokában lehetek a teljes tudásnak és igazságnak, ez kevés az Isten országának építéséhez. Az Ő országát csak szeretettel lehet építeni. Aki pedig szeret, az könyörületes. Ha valódi szeretet van bennem, a könyörületességet fogom érezni Isten országának építése közben. Ha irgalom nincs bennem, akkor nem Isten országát építem. Mert ha csak az igazság létezik, akkor az a kezünkben könnyen ítéletté válhat: én tudom, milyen az Isten országa, te nem tudod – innen már csak egy lépés, hogy ezért elítéllek téged. Ettől a lépéstől pont a szeretet által diktált irgalom véd meg minket. Ugyanezt fogalmazza meg Jézus a Hegyi beszéd későbbi részében:

Ne ítéljetek, hogy el ne ítéljenek titeket. Mert amilyen ítélettel ti ítéltetek, olyannal fognak megítélni titeket is, és amilyen mértékkel mérték, olyan mértékkel mérnek majd nektek is.”

Máté 7,1–2

Az ítéletet bízzuk Istenre! Ő az, aki igazán az ember szívébe lát, ő az egyetlen, akinek megvan a tudása, hogy a juhokat elválassza a kosoktól. És talán itt a kulcs, hogy külön tudjunk választani két hasonló, de mégis teljesen más dolgot: különbséget kell tenni az igazság kimondása és az ítékezés között. Mert ha rosszat látunk, akkor ne mondjuk ki, hogy ez rossz, mert nem akarunk ítélni? Keresztelő Szent János nagyon látványosan kimondta az igazságot, ha valami rosszat látott, Jézus is az

igazság kimondásával bosszantotta fel a farizeusokat, és Pál sem fogta vissza magát leveleiben. Mindhármuk és még számtalan szent példája azt mutatja, hogy Isten országának építése közben az igazság kimondásáról nem mondhatunk le. Ha hallgatok az irgalmasság nevében, mert nem akarok ítélni, akkor letértem a jó útról. De hogyan mondhatjuk ki az igazságot ítékezés nélkül? Akkor nem válik ítéletté, ha ez szeretettel, irgalommal történik. Például, ha egy barátom rosszat tesz, az nem irgalom, hogy nem mondom ki az igazat, mert nem akarom megbántani. De az igazság kimondását az ítélettől az irgalom választja el, mert az biztosítja, hogy a barátomat mint embert nem vetem el, hanem fenntartom vele a kapcsolatot. Az irgalom tesz képessé minket arra, hogy a másikhöz, akivel nem értünk egyet, kapcsolódni tudjunk.

Ez a megkülönböztetés – hogy igazságos legyek, ugyanakkor az irgalomnak köszönhetően nem ítélező – egy nagyon nehéz feladat. Isten itt olyat kér tőlünk, amire igazából legtisztábban csak ő képes. A budajenői Szent Péter és Pál-templom főoltárán van egy nagyszerű szoborkompozíció, amely Szent Pétert és Szent Pált ábrázolja karöltve, kezükben a hagyományos szimbolikus tárgyaikkal: Péter kezében a kulcs, Pál kezében a kard. A hagyomány szerint Péter volt az érzélem embere, Pál az értelemé. És valóban, a kettő együtt jár. Ahogy a két apostol karöltve áll, egymással beszélgetve, úgy kell bennünk is együtt érvényesülnie az értelem és érzélem, az igazságosság és az irgalmasság kettősének. Hogy mennyire mély ez a szimbolika, az is mutatja, hogy melyik szimbólum kinek a kezében van. A Mennysországnak (Isten országának) a kulcsa az érzélem, az irgalmasság, a szeretet kezében van, és nem az értelem, a ráció kezében. Isten országába az út a szíven keresztül vezet. De ott a kard is, mert küzdenünk kell a világgal Isten országáért. A küzdelem kardja az értelem kezében van, mert ha a kard az érzélem kezébe kerül, akkor pusztítóvá válik. Ha értelemmel lépek fel valami ellen, azt úgy hívják: harag és gyűlölet. Ha viszont az

érzelmet valakinek vagy valaminek az építésére használom, munkálkodom valamiért, azt úgy hívják: szenvedély, szeretet, irgalom.

Az irgalom igazság nélkül igazságtalansághoz vezet, de az igazság irgalom nélkül egy mindenre lesújtó pallos. Tehát érzelmeinkkel, szeretettel és irgalommal keressük Isten országát, és értelemmel, igazságosan védelmezzük.

Boldogok a tisztaszívűek, mert meglátják az Istent.

A Teremtés könyve szerint Isten úgy teremtette az embert, hogy a lelkét belelehelte az anyagba, ezáltal az anyag öntudatra ébredt, és létrejött az ember. A többi élőlény teremtése nem így történt; az ember nem pusztán életre kelt, ezért teljesen más, mint a többi teremtmény. Az emberi lélek Isten lelkének lehelete, ezáltal az ember és az Isten lelke között különleges kapcsolat van. Tehát Istenhez a saját lelkemen keresztül tudok kapcsolódni, azaz a kapocs Istennel a bensőmben, a szívemben van, és nem a világban. Ezt gyönyörűen kifejezi Illés próféta esete is:

Azt mondta erre neki: „Jöjj ki, s állj a hegyre az Úr elé,” s íme, ott elvonul az Úr, s az Úr előtt nagy és erős szélvész, amely hegyeket forgat fel és sziklákat zúz össze, s a szélvészben nincs az Úr – s a szélvész után földrengés, s a földrengésben nincs az Úr – s a földrengés után tűz, s a tűzben nincs az Úr – s a tűz után enyhe szellő susogása. Amikor ezt Illés meghallotta, palástjával eltakarta arcát, s kiment, s kiállt a barlang ajtajába.”

Királyok I. 19,11–13

Ha Isten országát akarom építeni, az nem megy anélkül, hogy ne töltsék időt a Királlyal. De a Királlyal a szívem, a lelkem van közvetlen kapcsolatban, ezért, hogy meghalljam, mindent el kell csendesítenem magam körül. És ha sikerül minden zajtól megtisztítanom a szívemet, akkor jön létre a kapcsolat, és meglátom az Istent. Ez nehéz, energiát kíván, de azzal, hogy keresem Istent, a szívemet is tisztítom. Azzal, hogy Istent keresem, a szívem egyre tisztábbá válik. Így lesz az Isten

keresésének következménye és egyben feltétele a tiszta szív. Mivel Isten lelkének lehelete van bennem, így a kettő összeér, és egymást erősíti.

Boldogok a békeszerzők, mert Isten fiainak fogják hívni őket.

A világ kétféleképpen is tud reagálni ránk, Isten országának építőire – ezt foglalja össze az utolsó két boldogság. Ha lélekben szegényen, a világ bűnei miatti empátikus bánattal, szelídségben, bölcsen, irgalmasan, tiszta szívűen élek, akkor békesség fog megszállni. Ezt a békét a világ fiai is észre fogják venni, és igazából ez az evangelizáció egyetlen útja. Mert a világ fiainak fel fog tűnni, hogy mi valamilyen módon mások vagyunk, és lesznek közöttük, akik számára ez vonzó lesz, és követni akarnak minket, ők is részt szeretnének venni az Isten országának építésében. Ilyen volt Szent Ferenc és a legtöbb máig tisztelt szentünk.

Egy dicsőségben fürdő, haragos, agresszív, korlátolt és kegyetlen emberről senki nem fogja azt gondolni, hogy ő Isten fiainak egyike. Nemhogy vonzó nem lesz, de még visszataszítónak is fogják tartani. Dicsőségben, haragban, agresszívan, korlátoltan és kegyetlenül nem lehet Isten országát hirdetni. Pedig hányszor szívesen lennénk ilyenek, hiszen, ahogy írtam, könnyen érezhetjük ezeket az érzéseket. Ám ha így érzek, akkor nem az Isten országát építem, hanem valami egészen mást.

Boldogok, akiket az igazság miatt üldöznek, mert övék a mennyek országa.

Íme, ez is a realitás, hogy Isten országának építőjeként ebben is részünk lesz. Mert az Isten országának építése elkerülhetetlenül konfrontálódik az anyagi világgal, hiszen teljesen más célok, más módszerek mozgatják. És a világ fiainak jelentős részét ez rendkívüli módon irritálni fogja. Bizony fel kell készülnünk rá, hogy komoly üldöztetés is lehet osztályrészünk. De ez is olyan, mint hogy lélekben legyünk szegények: nem elvárás, hanem következmény. És ebben is ugyanúgy megvan a kísértés is, mert ha nem megfelelően építem Isten országát, hanem dicsőségben, haragban, agresszívan, korlátoltan és kegyetlenül, akkor is üldözés lesz az osztályrészem – és akkor teljes joggal.

De honnan lehet tudni, hogy a világ fiai az igazság képviselte miatt üldöznek, vagy azért, mert egyszerűen nincs igazam? Ennek két módja van. Az egyik, hogy folyamatosan kapcsolatban kell állnom Istennel, és folyamatosan vizsgálnom kell a lelkemet, hogy valóban a jó úton vagyok-e. A másik, hogy keressem a nálam bölcsőbb, Jézussal szoros kapcsolatban élő emberek társaságát, és kérjem tanácsukat. Magányosan nem lehet Isten országát építeni és egyedül könnyű eltévedni. Jézus is figyelmeztet erre a Hegyi beszéd későbbi részében:

A szűk kapun át menjete be, mert széles a kapu és tágas az út, amely a pusztulásba vezet, és sokan vannak, akik bemennek rajta. Milyen szűk a kapu és szoros az út, amely az életre visz, és milyen kevesen vannak, akik megtalálják!

Máté 7,13–14

De továbbra is ott a vigasz:

Keressétek először Isten országát és az ő igazságát, a többi majd megkapjátok hozzá.